

Mongolian Marketing
Consulting Group

YOUR
RESEARCH
PARTNER

САНХҮҮГИЙН
ЗОХИЦУУЛАХ ХОРОО

САНХҮҮГИЙН ЗОХИЦУУЛАХ ХОРООНЫ ХЯНАЛТ ТАВИХ МЭДЭЭЛЭХ ҮҮРЭГТЭЙ ЭТГЭЭДҮҮДИЙН МӨНГӨ УГААХ БОЛОН ТЕРРОРИЗМЫГ САНХҮҮЖҮҮЛЭХ ҮНЭТ ЦААСНЫ САЛБАРЫН ЭРСДЭЛИЙН ҮНЭЛГЭЭ

2019.12.13

Захиалагч: Санхүүгийн зохицуулах хороо

Зөвлөх: "Эм Эм Си Жи" ХХК

ESOMAR^{'19}
corporate

**САНХҮҮГИЙН ЗОХИЦУУЛАХ ХОРООНЫ ХЯНАЛТ ТАВИХ МЭДЭЭЛЭХ
ҮҮРЭГТЭЙ ЭТГЭЭДҮҮДИЙН МӨНГӨ УГААХ, ТЕРРОРИЗМЫГ
САНХҮҮЖҮҮЛЭХ САЛБАРЫН ЭРСДЭЛИЙН ҮНЭЛГЭЭ**

ЭМ ЭМ СИ ЖИ ХХК

Зүүн хүрээ хотхон, 203-р байр, 4 давхар, 14-р хороо
Баянзүрх дүүрэг, Улаанбаатар,
Монгол Улс

Утас/Факс: 976-77000188

Мэйл: info@mmcg.mn

Веб сайт: <http://www.mmcg.mn>

САНХҮҮГИЙН ЗОХИЦУУЛАХ ХОРОО

Монгол Улс, Улаанбаатар хот 15160,
Чингэлтэй дүүрэг, Бага тойруу 3, ЗГ-ын IV байр

Утас: (976)-51-262789

Факс: (976)-11-329084

Веб сайт: <http://www.frc.mn/>

АГУУЛГА

ТОВЧИЛСОН ҮГСИЙН ТАЙЛБАР	5
ХУРААНГУЙ ҮР ДҮН	6
БҮЛЭГ 1. МОНГОЛ УЛС ДАХЬ МУТС ЭРСДЭЛИЙН ҮНЭЛГЭЭ	12
БҮЛЭГ 2. СЭҮ-НИЙ АРГАЧЛАЛ	15
БҮЛЭГ 3. ЭРСДЭЛИЙН ГОЛ ХҮЧИН ЗҮЙЛС	22
БҮЛЭГ 4. АНХААРАХ ЗҮЙЛС	25
БҮЛЭГ 5. МӨНГӨ УГААХ ГЭМТ ХЭРГИЙН ТОХИОЛДЛУУД	27
5.1 Мөнгө угаах үе шатууд	27
5.2 Суурь гэмт хэргүүд, тэдгээрийн нөхцөл байдал	27
БҮЛЭГ 6. ТЕРРОРИЗМЫГ САНХҮҮЖҮҮЛЭХ	31
БҮЛЭГ 7. ЭНЭХҮҮ ТАЙЛАН ДАХЬ ТОО МЭДЭЭЛЛИЙГ ХЭРХЭН ТАЙЛБАРЛАХ ВЭ	38
БҮЛЭГ 8. САЛБАР БҮРИЙН МУТС ЭРСДЭЛ	40
8.1 Банк бус санхүүгийн байгууллага	Error! Bookmark not defined.
8.1.1. Зээлийн үйлчилгээ эрхлэгч ББСБ	Error! Bookmark not defined.
8.1.2. Факторингийн үйлчилгээ үзүүлэгч ББСБ	Error! Bookmark not defined.
8.1.3. Төлбөрийн баталгаа гаргах үйлчилгээ эрхлэгч ББСБ	Error! Bookmark not defined.
8.1.4. Төлбөр тооцооны хэрэгсэл гаргах үйлчилгээ эрхлэгч ББСБ ..	Error! Bookmark not defined.
8.1.5. Цахим төлбөр тооцоо, мөнгөн гуйвуулгын үйлчилгээ эрхлэгч ББСБ	Error! Bookmark not defined.
8.1.6. Гадаад валютын арилжаа эрхлэгч ББСБ	Error! Bookmark not defined.
8.1.7. Итгэлцлийн үйлчилгээ эрхлэгч ББСБ	Error! Bookmark not defined.
8.1.8. Богино хугацаат санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулалт хийх үйлчилгээ эрхлэгч ББСБ	Error! Bookmark not defined.
8.1.9. Хөрөнгө оруулалт, санхүүгийн чиглэлээр зөвлөгөө, мэдээлэл өгөх үйлчилгээ эрхлэгч ББСБ	Error! Bookmark not defined.
8.2 Даатгагч, даатгалын мэргэжлийн оролцогч	Error! Bookmark not defined.
8.2.1. Ердийн даатгалын компани	Error! Bookmark not defined.

8.2.2. Урт хугацааны даатгалын компани	Error! Bookmark not defined.
8.2.3. Давхар даатгалын компани	Error! Bookmark not defined.
8.2.4. Даатгалын зуучлагч компани.....	Error! Bookmark not defined.
8.2.5. Даатгалын хохирол үнэлэгч.....	Error! Bookmark not defined.
8.3 Үнэт цаасны зах зээлд оролцогч мэргэжлийн байгууллагууд.....	42
8.3.1. ҮЦ-ны брокерын компани.....	48
8.3.2. ҮЦ-ны дилерийн компани.....	53
8.3.3. ҮЦ-ны хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийн үйл ажиллагаа	56
8.3.4. ҮЦ-ны итгэмжлэн удирдах үйл ажиллагаа	58
8.3.5. Андеррайтерийн үйл ажиллагаа	61
8.3.6. ҮЦ-ны өмчлөх эрхийн бүртгэлийн болон төвлөрсөн хадгаламжийн үйл ажиллагаа	64
8.3.7. ҮЦ-ны арилжааны тооцооны болон төлбөрийн үйл ажиллагаа	72
8.3.8. Кастодианы үйл ажиллагаа.....	77
8.3.9. ҮЦ-ны арилжаа эрхлэх үйл ажиллагаа	78
8.3.10. Хөрөнгө оруулалтын сан.....	79
8.3.11. Хөрөнгө оруулалтын менежментийн компани	81
8.3.12. Санхүүжих чадавхын зэрэглэл тогтоох үйл ажиллагаа	86
8.3.13. ҮЦЗЗ-д оролцогчид хууль зүйн, хөрөнгийн үнэлгээний, аудитын зөвлөгөө өгөх үйл ажиллагаа	87
8.4 Хадгаламж зээлийн хоршоо	Error! Bookmark not defined.
8.4.1. ХЗХ-ны хадгаламж зээлийн үйл ажиллагаа	Error! Bookmark not defined.
8.5 Үл хөдлөх хөрөнгө зуучлалын байгууллага	Error! Bookmark not defined.
8.5.1. Үл хөдлөх хөрөнгө зуучлалын байгууллага	Error! Bookmark not defined.
8.5.2. Үл хөдлөх хөрөнгийн төсөл хэрэгжүүлэгч	Error! Bookmark not defined.

ТОВЧИЛСОН ҮГСИЙН ТАЙЛБАР

ААНБ	Аж ахуйн нэгж байгууллага
ААН	Аж ахуйн нэгж
АНДББ	Ази, Номхон далайн бүсийн байгууллага
ББСБ	Банк бус санхүүгийн байгууллага
МУ	Мөнгө угаах
МУТС	Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх
МУТСТ	Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх
МЭҮЭ	Мэдээлэх үүрэгтэй этгээд
НӨАТ	Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар
НҮБ	Нэгдсэн үндэстний байгууллага
НҮБАЗ	Нэгдсэн үндэстний байгууллагын Аюулгүйн зөвлөл
СБ	Санхүүгийн байгууллага
СББМҮЭ	Санхүүгийн бус бизнес болон мэргэжлийн үйлчилгээ эрхлэгч нар
СГТ	Сэжигтэй гүйлгээний тайлан
СЗХ	Санхүүгийн зохицуулах хороо
СМА	Санхүүгийн мэдээллийн алба
СЭҮ	Салбарын эрсдэлийн үнэлгээ
ТӨХК	Төрийн өмчит хувьцаат компани
ТӨХХК	Төрийн өмчит хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани
ТС	Терроризмыг санхүүжүүлэх
УИХ	Улсын Их Хурал
УТНБЭ	Улс төрд нөлөө бүхий этгээд
ҮСХ	Үндэсний статистикийн хороо
ҮЭҮ	Үндэсний эрсдэлийн үнэлгээ
ҮЦ	Үнэт цаас
ҮЦЗЗ	Үнэт цаасны зах зээл
ҮЦК	Үнэт цаасны компани
ҮЦТХТ	Үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжийн төв
ҮХХ	Үл хөдлөх хөрөнгө
ФАТФ	Санхүүгийн хориг арга хэмжээ хэрэгжүүлэх олон улсын байгууллага /Financial Action Task Force - FATF/
ФТБНБ	ФАТФ-ын төрлийн бүс нутгийн байгууллагууд
ХАЗ	Хамтын ажиллагааны зөвлөл
ХЗХ	Хадгаламж зээлийн хоршоо
ХОМК	Хөрөнгө оруулалтын менежментийн компани
ХОС	Хөрөнгө оруулалтын сан
ХК	Хувьцаат компани
ХХК	Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани
ХҮТ	Харилцан үнэлгээний тайлан
ЭСАЗ	Эрсдэлд суурилсан арга зүй

ХУРААНГУЙ ҮР ДҮН

Үндэслэл: Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай Монгол Улсын хуулийн 19.1-д тухайн хуулийн 4.1.2-4.1.7-д заасан этгээд хуулиар хүлээсэн үүргээ хэрхэн биелүүлж байгаад хяналт тавих, хэрэгжилтийг хангуулах ажлыг Санхүүгийн зохицуулах хороо эрсдэлд суурилсан хэлбэрээр хэрэгжүүлнэ гэж заасан байдаг. Санхүүгийн зохицуулах хорооны зүгээс хяналт тавьж ажиллах этгээдэд дараах этгээдийг хамруулан авч үзнэ. Үүнд:

1. Банк бус санхүүгийн байгууллага (ББСБ) (хуулийн 4.1.2);
2. Даатгагч болон даатгалын мэргэжлийн оролцогч (хуулийн 4.1.3);
3. Хөрөнгө оруулалтын сан, хөрөнгө оруулалтын менежментийн компани (хуулийн 4.1.4);
4. Үнэт цаасны зах зээлд оролцогч мэргэжлийн байгууллага (хуулийн 4.1.5);
5. Хадгаламж, зээлийн хоршоо (хуулийн 4.1.6);
6. Харилцагчийн нэрийн өмнөөс үл хөдлөх хөрөнгө худалдан авах, эсхүл худалдах аливаа ажиллагаа явуулсан бол үл хөдлөх хөрөнгө зуучлалын байгууллага (хуулийн 4.1.7).

Салбарын эрсдэлийн үнэлгээ (СЭҮ) нь салбар бүр дэх мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх (МУТС) эрсдэлийг ойлгоход СЗХ болон мэдээлэх үүрэгтэй этгээд (МЭҮЭ)-үүдэд тусалдаг. Энэхүү салбарын эрсдэлийн үнэлгээний тайланг боловсруулахдаа 2016 онд хийсэн Монгол Улсын МУТС Үндэсний эрсдэлийн үнэлгээ (ҮЭҮ), 2017 онд хийсэн Харилцан үнэлгээний тайлан, Санхүүгийн хориг арга хэмжээ хэрэгжүүлэх олон улсын байгууллага (Financial Action Task Force буюу FATF, цаашид “ФАТФ” гэх)-аас эдгээр салбаруудтай холбоотой гаргасан аргачлал, тайлан болон холбогдох бусад мэдээллийг авч үзсэн болно.

Салбарын эрсдэлийн үнэлгээг дараахь 2 байдлаар хийсэн. Үүнд:

- **Салбарын “төрөлхийн” эрсдэлийн үнэлгээ.** Тухайн салбарын үйл ажиллагааны цар хүрээ, салбарын хэмжээ, МЭҮЭ-үүдийн идэвхжил зэргийг үл харгалзан салбар тус бүрийн үйл ажиллагааны онцлог, үндэсний хууль тогтоомжоор зөвшөөрөгдсөн байдал зэргийг харгалзан тодорхойлсон “төрөлхийн” эрсдэлийн үнэлгээ.
- **Салбарын эрсдэлийн өнөөгийн түвшин.** Тухайн салбарын үйл ажиллагааны цар хүрээ, салбарын хэмжээ, МЭҮЭ-үүдийн идэвхжил зэргийг харгалзан тодорхойлсон тухайн салбарт МУТС магадлал (likelihood) болон МУТС үйлдлийн тухайн салбар, байгууллагад үзүүлэх санхүү-эдийн засгийн болон нэр хүнд, итгэлцлийн үр нөлөөний түвшингээр илэрхийлсэн салбарын эрсдэлийн өнөөгийн түвшин.

Салбарын “төрөлхийн” эрсдэлийн үнэлгээ. Салбар бүрийг дараах дөрвөн эрсдэлийн үнэлгээний онооны аль нэгээр тодорхойлсон. Оноо МУТС “төрөлхийн” эрсдэл (inherent risk)-

ийн үнэлгээн дээр үндэслэсэн. Эдгээр оноо нь МэҮЭ-үүд МУТС эрсдэлийг бууруулах чиглэлээр авч хэрэгжүүлж хяналт, үйл ажиллагааны үр дүнг илэрхийлэхгүй.

Мэдээллийн бэлэн байдлаас шалтгаалан энэ удаагийн эрсдэлийн үнэлгээ нь тодорхой хязгаарлалттай байгаа бөгөөд цаашид мэдээллийн бэлэн байдлыг нэмэгдүүлснээр илүү үр нарийвчилсан үр дүн, дүгнэлтийг хийх боломжтой болно. СЗХ-ны хяналт тавих 5 салбарын эрсдэлийн үнэлгээний дүр зургийг доор харуулав.

Салбарууд	Салбарын эрсдэл 2019
 Банк бус санхүүгийн байгууллага	Өндөр
 Даатгагч, даатгалын мэргэжлийн оролцогчид	Дунджаас доош
 ҮЦЗЗ-д оролцогч мэргэжлийн байгууллагууд	Дунджаас дээш
 Хадгаламж, зээлийн хоршоо	Бага
 Үл хөдлөх хөрөнгө зуучлал	Өндөр

Салбарын эрсдэлийн өнөөгийн түвшин. Салбарын эрсдэлийн өнөөгийн түвшинг тодорхойлохдоо эхлээд тухайн салбарт МУТС эрсдэл тохиолдох магадлал (аюул занал болон эмзэг байдал)-ыг тодорхойлсон. Магадлалыг үнэлэхдээ төрөлхийн эрсдэлийн үнэлгээ болон салбарын хэмжээ, эргэлдэж буй хөрөнгийн хэмжээ, үйл ажиллагаа явуулж буй нэгжийн тоо зэрэг үзүүлэлтийг харгалзан дараахь хүчин зүйлсийг авч үзсэн.

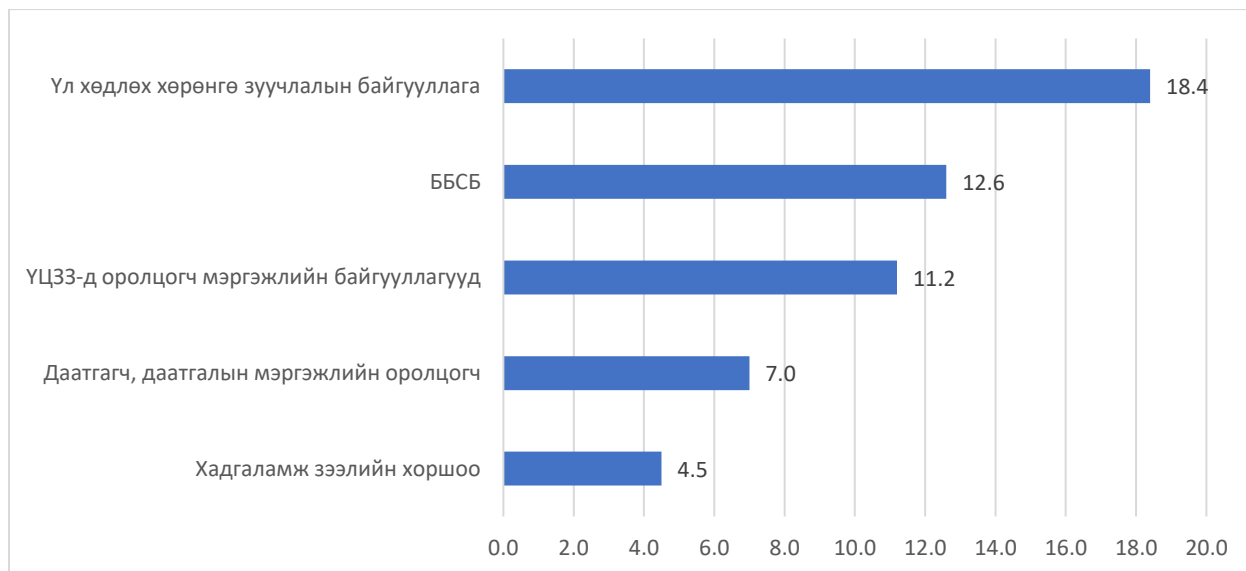
Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлал өндөр (5)	Магадлал бага (1)
Салбарын хэмжээ	Олон тооны байгууллага ажилладаг Өндөр эрсдэлтэй улс оронд үйл ажиллагаа явуулдаг олон байгууллага байдаг	Цөөн эсвэл жижиг байгууллагууд ажилладаг Байгууллагууд нь зөвхөн дотооддоо үйл ажиллагаа явуулдаг
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	Бэлэн мөнгөөр төлбөр нь хийгддэг бүтээгдэхүүн, гүйлгээний тоо олон Нарийн төвөгтэй бүтээгдэхүүнтэй Сангийн эх үүсвэр нь үргэлж тодорхой бус байдаг	Бэлэн мөнгөөр төлбөр нь хийгддэг бүтээгдэхүүн, гүйлгээний тоо хязгаарлагдмал эсвэл цөөн Энгийн бүтээгдэхүүнтэй Сангийн эх үүсвэр нь тодорхой
Гүйлгээ	Өндөр дүнтэй гүйлгээ хийгддэг Өндөр эрсдэлтэй улс оронд байгаа харилцагч руу хийсэн гүйлгээний тоо олон	Бага дүнтэй гүйлгээ хийгддэг Зөвхөн дотоодод гүйлгээ хийгддэг
Харилцагч	Гадаад улсын болон хөрөнгө ихтэй харилцагчид олонтой Нарийн төвөгтэй бүтэцтэй олон тооны харилцагчидтай	Зөвхөн дотоодын харилцагчидтай
Хүргэх суваг	Харилцагчтай хэзээ ч нүүр тулж харилцдаггүй	Харилцагчтай шууд харилцдаг

Үүний дараа тухайн салбарт МУТС эрсдэл тулгарсан үед тухайн салбарт үүсч болох үр нөлөөг санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө, салбарын нэр хүндэд үзүүлэх үр нөлөөгөөр (1 “үр нөлөө багатай” – 5 “үр нөлөө өндөртэй”) үнэлсэн.

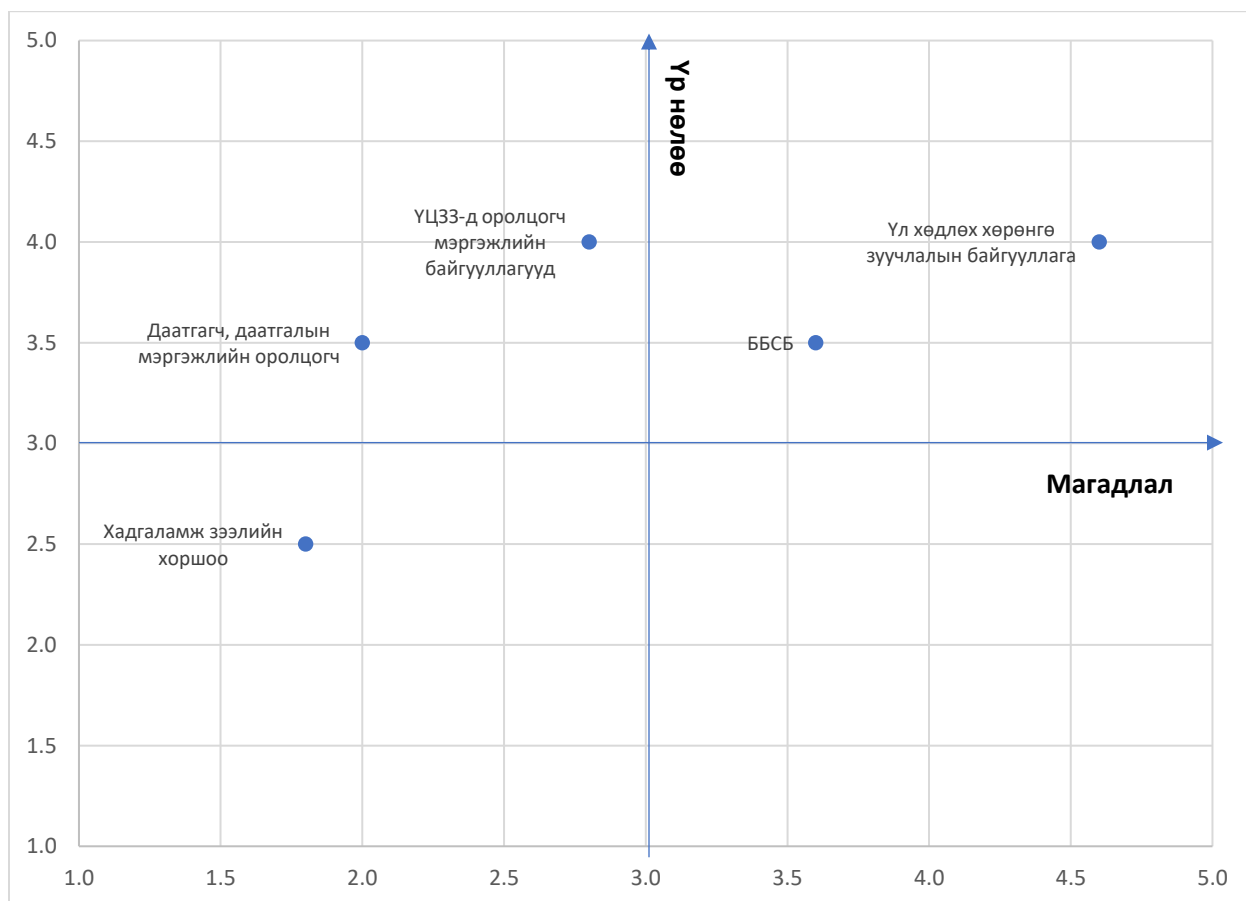
Тухайн салбар, үйл ажиллагааны эрсдэлийн түвшинг эрсдэл үүсэх магадлал болон эрсдэлийн үр нөлөөний үржвэр байдлаар тодорхойлсон.

Салбаруудын эрсдэлийн өнөөгийн түвшин

Салбаруудын эрсдэлийн зураглал

СЭҮ-ний зорилго: Энэхүү СЭҮ-ний зорилго нь СЗХ-ны хяналт тавьж ажиллах 5 салбар дахь МэҮЭ-үүдэд тулгарч болох МУТС эрсдэлийг тодорхойлох явдал юм. Эрсдэлийг тодорхойлох нь МУТСТ эхний алхам юм. Уг үе шат нь эрсдэлд суурилсан арга зүй (ЭСАЗ)-г хэрэгжүүлэх, хууль тогтоомжийг дагаж мөрдөх нөөцийг үр дүнтэй хуваарилах эхний алхам болдог. Энэхүү СЭҮ-г дараахь талууд авч үзэх шаардлагатай. Үүнд:

1. **МэҮЭ-үүд:** МэҮЭ-үүд өөрсдийн эрсдэлийн үнэлгээг хийх, шинэчлэхдээ энэхүү СЭҮ-г авч үзэх шаардлагатай.
2. **СЗХ:** Хяналт тавьж буй салбар бүрийн эрсдэлийг үнэлснээр хязгаарлагдмал төсвөө үр дүнтэй хуваарилах боломжтой болно.
3. **Үндэсний зөвлөл, Санхүүгийн мэдээллийн алба (СМА) болон бусад хууль сахиулах эрх бүхий байгууллага:** Үндэсний эрсдэлийн үнэлгээ (ҮЭҮ)-нд орох дүгнэлт мэдээллийг бий болгох, Монгол банк болон бусад байгууллагыг мэдээллээр хангах.
4. **Бусад байгууллага:** ФАТФ-ын зөвлөмжийн дагуу улс орнууд МУТСТ хяналтын зохистой тогтолцоог бүрдүүлэх ёстой бөгөөд энэхүү СЭҮ нь энэ үүргээ биелүүлэхэд хувь нэмрээ оруулах болно.

Энэ удаагийн СЭҮ-ний онцлог: МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 4.1.2-4.1.7-д заасан МэҮЭ-үүдийн салбарын МУТС эрсдэлийн үнэлгээг СЗХ-ноос анх удаа гаргаж байна. Салбар тус бүрийн эрсдэлийн үнэлгээг гаргахдаа 2016 онд гаргасан ҮЭҮ, Ази, Номхон далайн бүсийн байгууллага (АНДББ)-аас 2017 онд хийсэн Харилцан үнэлгээний тайлан, ФАТФ-аас гаргасан салбаруудын ЭСАЗ-н удирдамж, салбаруудын 2018 оны болон 2019 оны статистик мэдээлэлд үндэслэн энэхүү үнэлгээг хийлээ.

МэҮЭ-үүд СЭҮ-г хэрхэн ашиглах хэрэгтэй вэ:

- Бүлэг 1-7-г авч үзэх
- Харьяалах салбар, эрхэлж буй үйл ажиллагааны талаарх бүлэг, хэсгийг авч үзэх
- Өөрсдийн эрсдэлийн үнэлгээг дахин авч үзэж шинэчлэх.

Бүх МэҮЭ энэхүү СЭҮ-ний Бүлэг 1-7-г авч үзсэнээр СЭҮ-ний хамрах хүрээ, хязгаарлалтын талаар мэдээлэл авч, СЭҮ-г хэрхэн ашиглах талаарх ойлголттой болно.

Салбар, үйл ажиллагаа бүрт тулгарах “төрөлхийн” эрсдэл, анхаарах зүйлс (red flags), салбар, үйл ажиллагааны онцлог зэргийг хамруулсан тусгайлсан үнэлгээг 8 дугаар бүлэгт салбар бүрээр гаргасан. Тайланд бүх салбарт хамаарах нийтлэг анхаарах зүйлс болон салбар тус бүрт анхаарах зүйлсийг тодорхойлж өгсөн.

Тухайн нэг МэҮЭ нь салбарын дунджаас өөр өөр байх боловч тухайн чиглэлд байгууллагын эрсдэлийг бууруулах эсвэл нэмэгдүүлэх хэд хэдэн хүчин зүйлсийг тодорхойлж өгсөн байгаа болно. Энэ нь СЗХ-ноос тухайн салбарт өндөр эрсдэлтэй гэж тодорхойлсон чиглэлүүдийг

ойлгоход туслах болно. *“Энэхүү тайлан дахь тоо мэдээллийг хэрхэн унших вэ”* гэсэн гарчигтай 7 дугаар бүлгээс илүү дэлгэрэнгүй танилцана уу.

Хэрэв нэгээс дээш салбарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа бол холбогдох бүх эрсдэлийн үнэлгээг авч үзэж, ашиглах хэрэгтэй. Ерөнхий эрсдэл нь тодорхойлсон МУТС эрсдэл, салбар дотроо хэчнээн үйл ажиллагааг эрхэлж байгаа зэрэг хэд хэдэн хүчин зүйлээс хамаарна.

МЭҮЭ нь энэхүү СЭҮ-нд тодорхойлсон аливаа эрсдэлийг өөрсдийн эрсдэлийн үнэлгээндээ авч үзэж, шинэчлэх шаардлагатай. Тухайлбал, эрсдэлийн үнэлгээг жил бүр хянан үзэхдээ авч үзэх, тодорхой үйл ажиллагааг авч хэрэгжүүлэх зэргээр СЭҮ-г ашиглана.

СЗХ-ноос хийх хяналт шалгалтын хүрээнд СЭҮ-нд тодорхойлсон зүйлсийг хэрхэн авч үзэж, МУТСТ тухай хуулийн 4.3-д заасны дагуу МУТСТ үйл ажиллагааг эрсдэлд суурилсан арга хэлбэрээр хэрхэн хэрэгжүүлж байгаад хяналт тавих болно. МЭҮЭ нь боломжит МУТС үйлдлийг үр дүнтэй удирдаж байгаа эсэхийг хянах бодлого, дүрэм журам, хяналтын тогтолцоогоо энэхүү СЭҮ-тэй нийцүүлэх хэрэгтэй.

БҮЛЭГ 1. МОНГОЛ УЛС ДАХЬ МУТС ЭРСДЭЛИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх (МУТСТ) тухай хуулийг Монгол Улсын Их Хурлаас анх 2006 оны 07 дугаар сарын 8-ны өдөр батлан гаргасан. Уг хуульд 2013 оны 5 дугаар сарын 31-ний өдрийн хуулиар нэмэлт өөрчлөлт оруулж, 2018 оны 4 дүгээр сарын 26-ны өдрийн хуулиар шинэчлэн найруулж, 2019 оны 10 дугаар сарын 10-ны өдрийн хуулиар нэмэлт өөрчлөлт оруулсан.

МУТСТ тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.1-д "...энэ хуулийн 4.1.2, 4.1.3, 4.1.4, 4.1.5, 4.1.6, 4.1.7, 4.1.8-д заасан этгээд энэ хуулиар хүлээсэн үүргээ хэрхэн биелүүлж байгаад хяналт тавих, хэрэгжилтийг хангуулах ажлыг Санхүүгийн зохицуулах хороо ...эрсдэлд суурилсан суурилсан хэлбэрээр хэрэгжүүлнэ" гэж заасан.

МУТСТ тухай хуулийн 2 дугаар бүлэгт МУТС-ээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр МэҮЭ болон тэдгээрийн төрийн байгууллагатай харилцах харилцааг зааж өгсөн бөгөөд уг хуулийн 3 дугаар бүлэгт эрх бүхий байгууллагуудын чиг үүргийг тодорхойлж өгсөн. Хуулийн 19.2-д зааснаар СЗХ нь МэҮЭ-үүдийн салбарын эрсдэлийн үнэлгээг хийж, салбарын МэҮЭ-үүдэд мэдээлэл, зөвлөмж өгөх үүргийг хүлээсэн байдаг.

ФАТФ-ын зөвлөмж болон олон улсын туршлагаас авч үзэхэд МУТС эрсдэлийг өөр өөр өнцгөөс нь авч үзсэн эрсдэлийн үнэлгээний гурван түвшинд авч үзсэн байдаг. Эдгээр гурван үнэлгээ нь хамтдаа МУТСТ-д туслах боломжит эрсдэлийн талаарх мэдээллийг төр засаг, эрх бүхий байгууллага, МэҮЭ-үүдэд өгдөг. Гурван эрсдэлийн үнэлгээг хослуулснаар тухайн улсад тулгарч буй МУТС эрсдэлийн дүр зургийг харуулдаг. Эдгээр гурван үнэлгээ нь хэрхэн бие биедээ мэдээлэл өгдгийг дараах зургаар харуулав (Зураг 1). Эрсдэлийн үнэлгээний гурван түвшин нь:

Үндэсний эрсдэлийн үнэлгээ (ҮЭҮ)

ҮЭҮ нь Монгол Улсад бүхэлд нь нөлөөлж буй МУТС асуудлыг авч үзнэ. Энэ нь сэжигтэй гүйлгээний тайлан (СГТ) болон бүртгэгдсэн гэмт хэргийн мэдээлэл дээр үндэслэдэг. Дотоодын болон олон улсын аль алиных нь төрийн байгууллагаас гаргасан мэдээлэл нь мөн ҮЭҮ-нд ашиглагдах бөгөөд аюул занал, гэмт хэргийн хандлагын өргөн хүрээтэй дүр зургийг харуулдаг. МэҮЭ-үүд ҮЭҮ-г ашиглан тулгарч буй аюул занал, хандлагын талаар мэдээлэлтэй болох ёстой. СЗХ болон бусад эрх бүхий байгууллагуудын МУТСТ сургалт хариуцсан ажилтнууд холбогдох кэйс судалгаа, бүртгэгдсэн хэрэг зөрчлийн талаарх мэдээллийг сургалт, сурталчилгааны ажилдаа ашиглах хэрэгтэй. Олон улсын туршлагаас харахад МУТС-д хүргэдэг гэмт хэргийн мөн чанарыг ойлгосон ажилтнууд МУТС үйлдлийг олж илрүүлэх, таслан зогсоох хүсэл эрмэлзэл өндөртэй байдаг болохыг олж тогтоожээ.

Салбарын эрсдэлийн үнэлгээ (СЭҮ)

МУТСТ эрх бүхий байгууллагууд нь хариуцсан салбаруудынхаа эрсдэлийн үнэлгээг гаргадаг. Эдгээр байгууллагаас гаргах МУТС салбарын эрсдэлийн үнэлгээ нь тухайн салбарт үйл

ажиллагаа явуулж байгаа МЭҮЭ-үүдийн ойлголтыг сайжруулах, эрсдэлийн үзүүлэлтүүд, хандлага, тулгамдаж буй асуудлын талаар мэдээлэл өгөх зорилготой. СЗХ-ноос гаргаж буй энэхүү СЭҮ нь МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 4.1.2-4.1.7-д заасан МЭҮЭ-ийн 5 салбарт МУТС эрсдэл хэрхэн нөлөөлж байгааг салбарын түвшинд авч үзнэ.

МЭҮЭ тус бүрийн эрсдэлийн үнэлгээ (МЭҮЭ-үүдээрх ЭҮ)

МЭҮЭ-үүдээрх эрсдэлийн үнэлгээ нь дараах 2 хэлбэртэй байна. Үүнд:

1. МЭҮЭ-үүдийн МУТС-ээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны хүрээнд хэрэгжүүлэх МЭҮЭ-ийн МУТС эрсдэлийн өөрийн үнэлгээ;
2. Эрх бүхий байгууллагаас МЭҮЭ-ийн хуулиар хүлээсэн үүргийн хэрэгжилтийг хангуулах, хяналт тавих зорилгоор тогтмол хугацааны давтамжтай хэрэгжүүлэх МЭҮЭ тус бүрийн МУТС эрсдэлийн үнэлгээ.

МЭҮЭ-ийн МУТС эрсдэлийн өөрийн үнэлгээ: Мэдээлэх үүрэгтэй этгээд (МЭҮЭ)-үүд нь өөрсдийн бизнестээ МУТС эрсдэлийн үнэлгээг хийх ёстой. МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.3-д МЭҮЭ-үүд МУТСТ үйл ажиллагааг эрсдэлд суурилсан хэлбэрээр хэрэгжүүлэх, ийнхүү хэрэгжүүлэхдээ дараах эрсдэлийг харгалзан өөрийн аж ахуйн үйл ажиллагааны онцлог, хамрах хүрээнд нийцүүлэн бодитойгоор үнэлнэ гэж заасан. Үүнд:

1. Харилцагчаас хамаарч үүсэх эрсдэл;
2. Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнээс хамаарч үүсэх эрсдэл;
3. Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг харилцагчид хүргэх арга, хэлбэрээс хамаарч үүсэх эрсдэл;
4. Газар зүйн байршлаас хамаарч үүсэх эрсдэл.

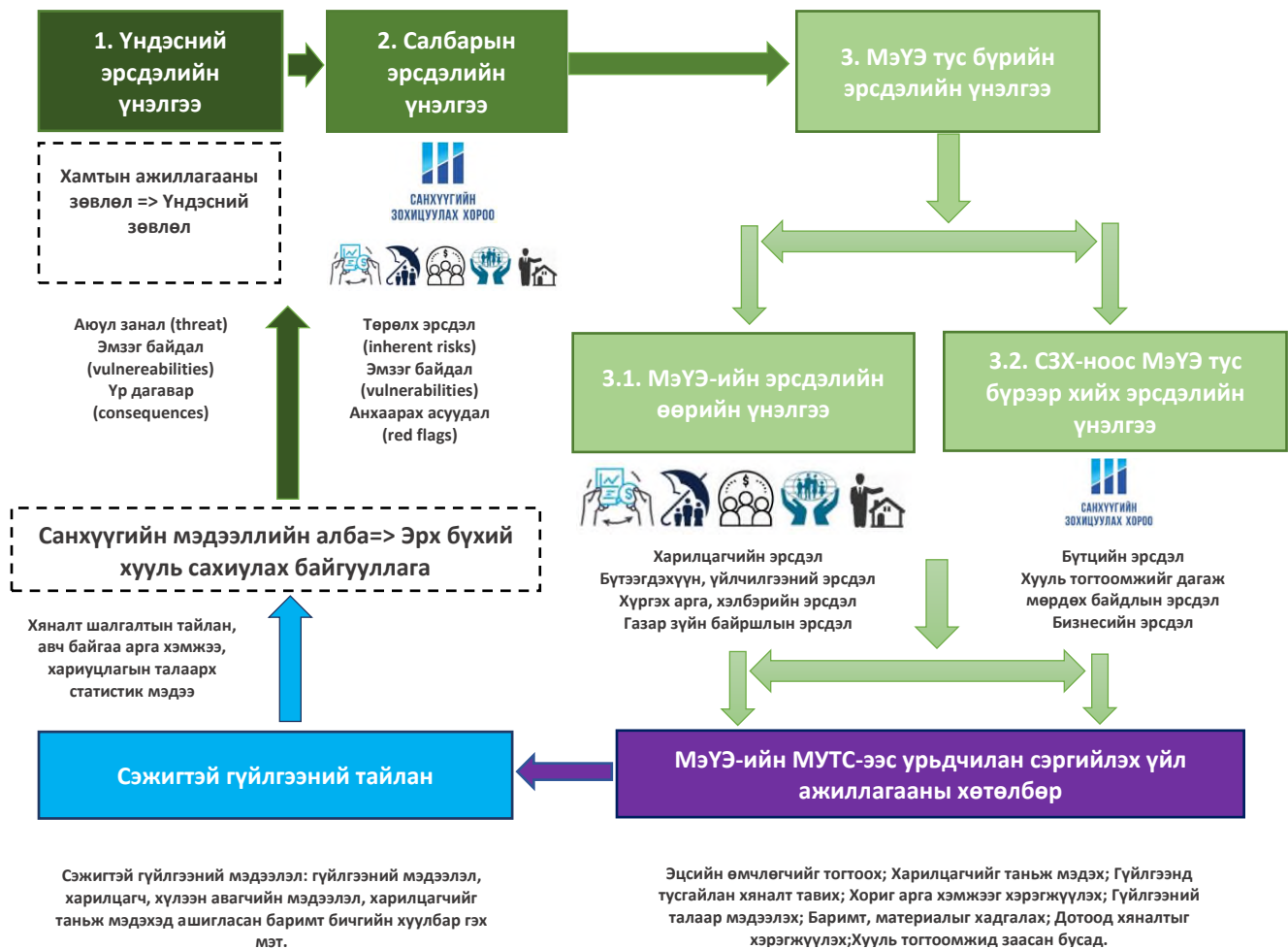
Хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.14-д МУТС-ээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны журмыг холбогдох эрх бүхий байгууллагын саналыг үндэслэн Монголбанкны Ерөнхийлөгч батална гэж заасны дагуу Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2019 оны 1 дүгээр сарын 21-ний өдрийн А-26 тоот тушаалаар "Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны журам"-ыг батлан гаргасан байдаг. Салбарын МЭҮЭ-үүд МУТС-ээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхдээ дээрх хуулийн заалт болон журмыг дагаж мөрдөх шаардлагатай.

МЭҮЭ-үүд нь МУТС-ээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны журмаа боловсруулахдаа холбогдох СЭҮ болон МУТСТ олон улсын байгууллагууд, ялангуяа ФАФТ болон АНДББ-ын гаргасан гарын авлага, удирдамжийг ашиглах хэрэгтэй.

СЗХ-ноос тогтмол хугацааны давтамжтай, МЭҮЭ тус бүрээр хийх МУТС эрсдэлийн үнэлгээ: МУТСТ тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.2-д зааснаар СЗХ нь холбогдох МЭҮЭ-үүдэд хуулиар хүлээсэн үүргийн хэрэгжилтийг хангуулах, зайнаас хяналт тавих, газар дээрх шалгалт хийх зорилгоор баримт, тайлан, мэдээлэл, тайлбар гаргуулан авах үүрэгтэй. Уг заалтын дагуу СЗХ нь холбогдох МЭҮЭ-үүдийн СЗХ-нд ирүүлсэн мэдээлэлд үндэслэн МЭҮЭ тус бүрээр МУТС эрсдэлийн үнэлгээг тогтмол хугацааны давтамжтай хийж, үнэлгээний үр дүнд үндэслэн дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

1. МУТС эрсдэлийн үнэлгээний эрсдэлийн оноо өндөр гарахад нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн талаарх тайлбар, тодруулга авах;
2. МУТС эрсдэлт хүчин зүйлсэд хяналт тавьж ажиллах талаарх холбогдох МэҮЭ-д заавар, зөвлөмж хүргүүлэх;
3. Шаардлагатай тохиолдолд сануулга өгөх, шаардлагатай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх. Тухайлбал, тухайн МэҮЭ-ийг газар дээрх шалгалтад хамруулж, хяналт шалгалтын ажлын үр дүнд үндэслэн холбогдох арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх зэрэг болно.

Зураг 1: МУТС эрсдэлийн үнэлгээнүүдийн харилцан хамаарал

БҮЛЭГ 2. СЭҮ-НИЙ АРГАЧЛАЛ

СЭҮ-ний үндэслэл: СЭҮ-нд дараах мэдээллийг ашигласан:

- Монгол Улсын Үндэсний эрсдэлийн үнэлгээ болон Харилцан үнэлгээний тайлан;
- Санхүүгийн зохицуулах хороон дээрх тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдийн бүртгэл мэдээлэл, сар, улирлын тайлан мэдээлэл;
- Санхүүгийн зохицуулах хорооноос зохицуулалттай этгээдүүдэд хийсэн хяналт шалгалтын тайлан мэдээлэл;
- Хамтын ажиллагааны зөвлөл, Үндэсний зөвлөлийн үйл ажиллагааны тайлан;
- Санхүүгийн мэдээллийн албаны үйл ажиллагааны статистик мэдээлэл;
- ФАТФ болон бүс нутгийн байгууллагаас гаргасан тухайн салбаруудын талаарх тайлан, типологи тайлан, эрсдэлд суурилсан арга зүйн удирдамж;
- Өмнө нь энэ чиглэлээр хийгдсэн үнэлгээний тайлан, мэдээлэл;
- Бусад байгууллагаас гаргасан судалгаа, тайлан мэдээлэл гэх мэт.

МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.3 дахь заалт болон холбогдох бусад заалтын дагуу салбар бүрийг дараах үзүүлэлтээр үнэлсэн:

- Харилцагч, тэдгээрээс хамаарч үүсэх нөхцөл;
- Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ;
- Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг хүргэх арга, хэлбэр;
- Газар зүйн байршил;
- Тухайн салбарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа болон тодорхой төрлийн үйл ажиллагааг эрхэлж буй этгээдийн тоо, тэдгээрийн бүтэц зохион байгуулалтын хэлбэр;
- Тухайн салбарын үйл ажиллагааг зохицуулах хууль тогтоомж, дүрэм журмын тоо, хамрах хүрээ;
- Тухайн салбарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа этгээдийн хууль тогтоомжийг дагаж мөрдөж буй байдал, хяналт шалгалтаар илэрсэн зөрчил дутагдлын тоо, төрөл хэлбэр гэх мэт.

Хамрах хүрээ: Энэхүү салбарын эрсдэлийн үнэлгээний тайлангаар МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.1-д заасны дагуу СЗХ-ны хяналт тавьж ажиллах уг хуулийн 4.1.2-4.1.7-д заасан МэҮЭ-ийн дараах 5 салбарт МУТС эрсдэл хэрхэн нөлөөлж байгааг салбарын түвшинд авч үзнэ. Үүнд:

1. Банк бус санхүүгийн байгууллага (ББСБ);
2. Даатгагч болон даатгалын мэргэжлийн оролцогч;
3. Хөрөнгө оруулалтын сан, хөрөнгө оруулалтын менежментийн компани; үнэт цаасны зах зээлд оролцогч мэргэжлийн байгууллага. Нийтэд нь “үнэт цаасны зах зээлд оролцогч мэргэжлийн байгууллага” гэж тодорхойлов;
4. Хадгаламж зээлийн хоршоо;
5. Үл хөдлөх хөрөнгө зуучлалын байгууллага.

ББСБ: Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай Монгол Улсын хуулиар банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тогтоож, банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа эрхлэх этгээдийн удирдлага, зохион байгуулалт, хяналтын бүтцийг тогтоох, түүнд зөвшөөрөл олгох, түдгэлзүүлэх, хүчингүй болгохтой холбогдон гарах харилцааг зохицуулдаг. Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1-д “банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа гэж Санхүүгийн зохицуулах хорооноос тусгай зөвшөөрөл авсан аж ахуйн нэгжийн эрхэлж байгаа энэ хуулийн 7.1-д заасан үйлчилгээг” ойлгоно гэж заасан байдаг.

Хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1-д банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа гэж дараах үйл ажиллагааг ойлгоно гэж заасан байдаг. Үүнд:

- зээл;
- факторингийн үйлчилгээ;
- төлбөрийн баталгаа гаргах;
- төлбөр тооцооны хэрэгсэл гаргах;
- цахим төлбөр тооцоо, мөнгөн гуйвуулгын үйлчилгээ;
- гадаад валютын арилжаа;
- итгэлцлийн үйлчилгээ;
- богино хугацаат санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулалт хийх;
- хөрөнгө оруулалт, санхүүгийн чиглэлээр зөвлөгөө, мэдээлэл өгөх;
- үл хөдлөх эд хөрөнгө барьцаалахтай холбоотой санхүүгийн зуучлалын үйл ажиллагаа.

Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1-д “банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа гэж Санхүүгийн зохицуулах хорооноос тусгай зөвшөөрөл авсан аж ахуйн нэгжийн эрхэлж байгаа энэ хуулийн 7.1-д заасан үйлчилгээг” ойлгоно гэж заасныг МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.2-д заасан “банк бус санхүүгийн байгууллага” гэж үзэж ББСБ-ын МУТС эрсдэлийн үнэлгээнд хамрах хүрээ болгон авч үзсэн. “Төлбөр тооцооны хэрэгсэл гаргах” үйл ажиллагааны зохицуулалтыг 2017 онд батлагдсан Үндэсний төлбөрийн системийн тухай Монгол Улсын хуулийн дагуу Монголбанк хэрэгжүүлж байгаа хэдий ч салбарын эрсдэлийн үнэлгээнд хамруулан авч үзлээ. “Үл хөдлөх эд хөрөнгө барьцаалахтай холбоотой санхүүгийн зуучлалын үйл ажиллагаа”-ны чиглэлээр СЗХ-ноос тусгай зөвшөөрөл авсан ББСБ одоогоор байхгүй учраас уг үйл ажиллагаа энэ удаагийн СЭҮ-нд оруулаагүй болно.

Даатгагч болон даатгалын мэргэжлийн оролцогч: Даатгалын тухай Монгол Улсын хуулиар даатгалын үйл ажиллагаа явуулах эрх зүйн үндсийг тогтоож, төрийн эрх бүхий байгууллагаас даатгалын үйл ажиллагааг зохицуулах, хяналт тавих, даатгалын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлийг олгох, даатгагчийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбогдсон харилцааг зохицуулдаг. Уг хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1-д “даатгалын үйл ажиллагаа гэж даатгалын гэрээний дагуу даатгагч нь даатгалын тохиолдол үүсэхэд учирсан хохирол буюу хэлэлцэн тохирсон даатгалын нөхөн төлбөрийг төлөх үүргийг тодорхой этгээдийн өмнө хүлээж буй үйл ажиллагааг” ойлгоно гэж заасан байдаг.

Даатгалын тухай Монгол Улсын хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.2-д “даатгагч гэж энэ хуулийн дагуу даатгалын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл авсан компанийг” ойлгоно, 3.3-д “Даатгалын зуучлагч, даатгалын төлөөлөгч, даатгалын хохирол үнэлэгчийн эрх зүйн байдлыг Даатгалын мэргэжлийн оролцогчийн тухай хуулиар зохицуулна” гэж заасныг МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.3-д заасан “даатгагч болон даатгалын мэргэжлийн оролцогч” гэж үзэж даатгалын салбарын МУТС эрсдэлийн үнэлгээнд хамрах хүрээ болгон авч үзнэ.

Даатгалын тухай хууль болон Даатгалын мэргэжлийн оролцогчийн тухай хуульд заасан даатгалын компани, зуучлагч, хохирол үнэлэгч этгээдийг хамруулж авч үзэж Даатгалын салбарын МУТС эрсдэлийн үнэлгээнд хамруулж авч үзсэн.

Үнэт цаасны зах зээлд оролцогч мэргэжлийн байгууллага: Үнэт цаасны зах зээлийн тухай Монгол Улсын хуулиар үнэт цаасны зах зээл (ҮЦЗЗ)-д оролцогчдын үйл ажиллагааг зохицуулах, хяналт тавих, хөрөнгө оруулагчийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбогдсон харилцааг зохицуулдаг. Уг хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1-д “үнэт цаасны зах зээл гэж үнэт цаас болон үүсмэл санхүүгийн хэрэгслийг бүртгүүлэх, гаргах, арилжих, түүгээр гэрчлэгдсэн эрхийг шилжүүлэх, төлбөр, тооцоо гүйцэтгэх, хадгалах үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдсон зохицуулалттай зах зээлийн болон биржийн бус зах зээлийн харилцааг” ойлгоно гэж заасан байдаг.

Үнэт цаасны зах зээлийн тухай Монгол Улсын хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.16-д “үнэт цаасны зах зээлд оролцогч гэж үнэт цаас гаргагч, зохицуулалттай этгээд болон хөрөнгө оруулагчийг” ойлгоно гэж заасныг МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.5-д заасан “үнэт цаасны зах зээлд оролцогч мэргэжлийн байгууллага” гэж үзэж салбарын эрсдэлийн үнэлгээнд хамруулж авч үзлээ. Үнэт цаасны зах зээлд оролцогчид болох үнэт цаас гаргагч - хөрөнгө оруулагчийг зохицуулалттай этгээдийн харилцагч үйлчлүүлэгч гэж үзсэн.

Түүнчлэн Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.32-д “хөрөнгө оруулалтын сан гэж хөрөнгө оруулалтын менежментийн компанийн удирдлагаар энэ хуулийн 4.1.18-д заасан үйл ажиллагааг эрхлэх зорилгоор нийтээс, эсхүл хаалттай хүрээнд төвлөрүүлсэн хөрөнгийн санг”, 4.1.33-д “хөрөнгө оруулалтын менежментийн компани гэж хөрөнгө оруулалтын сантай байгуулсан гэрээний дагуу түүний хөрөнгийн удирдлагыг хэрэгжүүлж байгаа тусгай зөвшөөрөл бүхий үнэт цаасны зах зээлийн зохицуулалттай хуулийн этгээдийг” тус тус ойлгоно гэж заасныг МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.5-д заасан “хөрөнгө оруулалтын сан, хөрөнгө оруулалтын менежментийн компани” гэж үзэж ҮЦЗЗ-д оролцогч мэргэжлийн байгууллагын салбарын эрсдэлийн үнэлгээнд хамруулан авч үзлээ.

Үнэт цаасны зах зээлийн тухай Монгол Улсын хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.17-д “зохицуулалттай этгээд гэж энэ хуулийн 24.1-д заасан үйл ажиллагааг эрхлэх эрх бүхий хуулийн этгээдийг” ойлгоно гэж заажээ. Хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.1-д зохицуулалттай үйл ажиллагаанд дор дурдсан үйл ажиллагаа хамаарна.

24.1.1. үнэт цаасны брокерын;

- 24.1.2. үнэт цаасны дилерийн;
- 24.1.3. үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийн;
- 24.1.4. үнэт цаасны итгэмжлэн удирдах;
- 24.1.5. андеррайтерийн;
- 24.1.6. үнэт цаасны өмчлөх эрхийн бүртгэлийн;
- 24.1.7. үнэт цаасны арилжааны тооцооны;
- 24.1.8. үнэт цаасны арилжааны төлбөрийн;
- 24.1.9. үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжийн;
- 24.1.10. кастодианы;
- 24.1.11. үнэт цаасны арилжаа эрхлэх;
- 24.1.12. хөрөнгө оруулалтын сангийн;
- 24.1.13. хөрөнгө оруулалтын менежментийн;
- 24.1.14. санхүүжих чадавхын зэрэглэл тогтоох;
- 24.1.15. үнэт цаасны зах зээлд оролцогчид хууль зүйн зөвлөгөө үзүүлэх;
- 24.1.16. үнэт цаасны зах зээлд оролцогчид хөрөнгийн үнэлгээний үйлчилгээ үзүүлэх;
- 24.1.17. үнэт цаасны зах зээлд оролцогчид аудитын үйлчилгээ үзүүлэх;
- 24.1.18. Хорооноос зохицуулалттай гэж тооцсон бусад.

Үнэт цаасны зах зээлийн тухай Монгол Улсын хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2-д “Энэ хуулийн 24.1.1-24.1.14, 24.1.18-д заасан үйл ажиллагааг Хорооноос тусгай зөвшөөрөл авсны үндсэн дээр эрхэлнэ”, 24.3-д “Энэ хуулийн 24.1.15-24.1.17-д заасан үйл ажиллагааг эрхлэх эрх бүхий хуулийн этгээд Хорооноос тогтоосон нөхцөл, шаардлагыг ханган, Хороонд бүртгүүлсний үндсэн дээр эрхэлнэ” гэж тус тус заасныг үндэслэн ҮЦЗЗ-д оролцогч мэргэжлийн байгууллагын салбарын эрсдэлийн үнэлгээнд хамруулан авч үзлээ.

Мөн хуулийн 24.4-д “Энэ хуулийн 24.1.14-т заасан үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлийг Монголбанкттай зөвшилцсөнөөр Хороо олгоно” гэж заасан, одоогоор энэ чиглэлээр тусгай зөвшөөрөл авсан этгээд байхгүй хэдий ч “санхүүгийн чадавхын зэрэглэл тогтоох” үйл ажиллагааг энэ удаагийн СЭҮ-нд хамруулсан.

Хадгаламж, зээлийн хоршоо: Хадгаламж, зээлийн хоршооны тухай Монгол Улсын хуулиар хадгаламж, зээлийн хоршооны эрх зүйн үндсийг тодорхойлж, түүний үйл ажиллагаатай холбогдон үүсэх харилцааг зохицуулдаг. Хадгаламж, зээлийн хоршооны тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.1-д “хадгаламж, зээлийн хоршоо гэж гишүүдийнхээ эдийн засгийн болон нийгэм, соёлын нийтлэг хэрэгцээг хангах зорилгоор гишүүддээ хадгаламж, зээлийн үйлчилгээг тусгай зөвшөөрлийн үндсэн дээр үзүүлэх ардчилсан удирдлага, хамтын хяналт бүхий ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийг” ойлгоно гэж заасан байдаг.

Хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.4-д “Хадгаламж, зээлийн хоршоо нь Хорооноос олгосон тусгай зөвшөөрлийн үндсэн дээр мөнгөн хадгаламж, зээлийн үйл ажиллагааг эрхэлнэ”, 13.5-д “Хадгаламж, зээлийн хоршоо нь Хорооноос зөвшөөрсөн, хууль тогтоомжоор хориглоогүй санхүүгийн бусад ажил, үйлчилгээг эрхэлж болно” гэж тус тус заасан байдаг. Үүнтэй холбоотойгоор ХЗХ-ны мөнгөн хадгаламж, зээлийн болон СЗХ-ноос зөвшөөрсөн, хууль тогтоомжоор хориглоогүй санхүүгийн бусад ажил, үйлчилгээг МУТСТ тухай Монгол Улсын

хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.6-д заасан “хадгаламж, зээлийн хоршоо” гэж үзэж ХЗХ-ны МУТС эрсдэлийн үнэлгээнд хамрах хүрээ болгон авч үзсэн.

Үл хөдлөх хөрөнгийн зуучлалын байгууллага: МУТСТ тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.7-д “харилцагчийн нэрийн өмнөөс үл хөдлөх хөрөнгө худалдан авах, эсхүл худалдах аливаа ажиллагаа явуулсан бол үл хөдлөх хөрөнгө зуучлалын байгууллага” МЭҮЭ байна гэж заасан байдаг. Гэтэл үл хөдлөх хөрөнгийн зуучлагч нарын үйл ажиллагаа Монгол Улсад харьцангуй бага хөгжсөн бөгөөд зуучлагч нар харилцагчаас шууд бэлэн мөнгө хүлээн авдаггүй, тэдний хөрөнгийг захиран зарцуулдаггүй, түүнчлэн, барилгын компаниуд ихэвчлэн зуучлагч оролцуулалгүй өөрсдөө шууд борлуулалт хийдэг. Гэсэн хэдий ч үл хөдлөх хөрөнгийн салбарт дараах оролцогчид харилцагчийн нэрийн өмнөөс үл хөдлөх хөрөнгө худалдан авах, эсхүл худалдах аливаа ажиллагаа явуулж болох тул уг салбарын хамрах хүрээ болгон авч үзнэ. Үүнд:

1. Үл хөдлөх хөрөнгө зуучлалын байгууллага - худалдан авагч, худалдагч болон түрээслэгч, түрээслүүлэгч хоёрыг холбож өгч, хэлэлцээрт тэднийг төлөөлөн оролцож үл хөдлөх хөрөнгийн борлуулалтын үйл ажиллагааг зохицуулдаг этгээд;
2. Үл хөдлөх хөрөнгийн төсөл хэрэгжүүлэгч - үл хөдлөх хөрөнгийн төсөл хэрэгжүүлэх газрыг гаргах, чөлөөлөхөөс эхлүүлээд үл хөдлөх хөрөнгийг ашиглалтад оруулах хүртэлх бүхий л үйл явцыг удирдан явуулж буй, санхүүжүүлж, борлуулалтыг өөрөө хариуцан гүйцэтгэж буй этгээд. Төсөл хэрэгжүүлэгч төслийн үйл явц дахь бүхий л үе шатыг өөрөө гардан хэрэгжүүлсэн эсхүл тодорхой хэсэгт туслан гүйцэтгэгчтэй гэрээлэн төслийг хэрэгжүүлсэн байж болно.

Хязгаарлалт: Салбаруудыг харьцуулахад харилцан уялдаатай байдлыг хангахын тулд үүсч болох МУТС “төрөлхийн” (inherent) эрсдэлийг тодорхойлдог. Тухайн нэг МЭҮЭ-д тулгарч буй эрсдэл нь тухайн МЭҮЭ-ийн бизнесийн онцлог шинж чанараас шалтгаалан салбарын дунджаас хэлбэлзэж болно.

Эрсдэлийн хэмжээс: Салбарын эрсдэлийн үзүүлэлтүүдийн хувьд доорх эрсдэлийн хэмжээсийг ашигласан. Эрсдэлийн эрэмбийн тодорхой байршилд оруулахын тулд “дундаж” эрсдэлийн хэмжээсийг ашиглаагүй болно. Салбар бүрийн хувьд МУТС эрсдэлийг дараах байдлаар эрэмбэлсэн:

“Төрөлхийн” (inherent) эрсдэл: Хэрэв хяналт болон бусад бууруулах хүчин зүйлс байхгүй бол тухайн үйл ажиллагаанд учирч болох эрсдэл. СЭҮ-гээр салбарын МУТС төрөлхийн эрсдэлийг үнэлдэг. Тогтмол эрсдэл нь МЭҮЭ-д аливаа хяналт байгаа эсэхийг үл харгалзан үздэг. Эдгээр нь МЭҮЭ бүрт ихээхэн ялгаатай байж болох учраас ерөнхийд авч үздэг бөгөөд МУТС эрсдэлийг бууруулах боломжит нөөц болон хичээл зүтгэлээс шалтгаалдаг.

Эмзэг байдал: МУТС зорилгоор ашиглагдаж болох сул тал. Хяналт тавьж буй салбарын гол эмзэг байдлыг харгалзан үздэг. Энэ нь салбарын эрсдэл(үүд)-ийг тодорхойлоход тусалдаг. Үүнд:

- Нарийн төвөгтэй байдал (Complexity);
- Хөрвөх чадвар (Liquidity);
- Тодорхойгүй байдал (Anonymity).

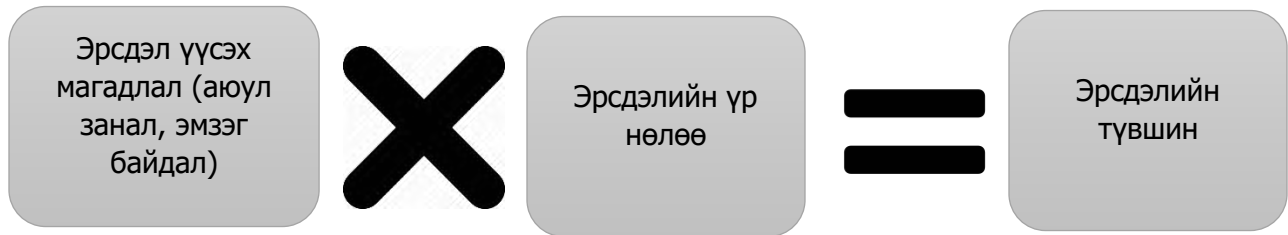
МУТС эрсдэл тохиолдох түвшнийг тодорхойлохын тулд МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 4.3-д заасан үзүүлэлт бүрээр салбар бүрийг нэг бүрчлэн үнэлдэг. Ерөнхий эрэмбэлэлт нь салбар дахь өндөр эрсдэлтэй хүчин зүйлсийн нөлөөллийн түвшинг харуулдаг. Эмзэг байдлын тоо, ялангуяа хүчтэй эмзэг байдлын тоо олон байвал МУТС эрсдэл өндөртэй гэж үзнэ.

тодорхойлохдоо эхлээд тухайн салбарт МУТС эрсдэл тохиолдох магадлал (аюул занал болон эмзэг байдал)-ыг тодорхойлсон. Магадлалыг үнэлэхдээ төрөлхийн эрсдэлийн үнэлгээ болон салбарын хэмжээ, эргэлдэж буй хөрөнгийн хэмжээ, үйл ажиллагаа явуулж буй нэгжийн тоо зэрэг үзүүлэлтийг харгалзан дараахь хүчин зүйлсийг авч үзсэн.

Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлал өндөр (5)	Магадлал бага (1)
Салбарын хэмжээ	Олон тооны байгууллага ажилладаг Өндөр эрсдэлтэй улс оронд үйл ажиллагаа явуулдаг олон байгууллага байдаг	Цөөн эсвэл жижиг байгууллагууд ажилладаг Байгууллагууд нь зөвхөн дотооддоо үйл ажиллагаа явуулдаг
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	Бэлэн мөнгөөр төлбөр нь хийгддэг бүтээгдэхүүн, гүйлгээний тоо олон Нарийн төвөгтэй бүтээгдэхүүнтэй Сангийн эх үүсвэр нь үргэлж тодорхой бус байдаг	Бэлэн мөнгөөр төлбөр нь хийгддэг бүтээгдэхүүн, гүйлгээний тоо хязгаарлагдмал эсвэл цөөн Энгийн бүтээгдэхүүнтэй Сангийн эх үүсвэр нь тодорхой
Гүйлгээ	Өндөр дүнтэй гүйлгээ хийгддэг Өндөр эрсдэлтэй улс оронд байгаа харилцагч руу хийсэн гүйлгээний тоо олон	Бага дүнтэй гүйлгээ хийгддэг Зөвхөн дотоодод гүйлгээ хийгддэг
Харилцагч	Гадаад улсын болон хөрөнгө ихтэй харилцагчид олонтой Нарийн төвөгтэй бүтэцтэй олон тооны харилцагчидтай	Зөвхөн дотоодын харилцагчидтай
Хүргэх суваг	Харилцагчтай хэзээ ч нүүр тулж харилцдаггүй	Харилцагчтай шууд харилцдаг

Үүний дараа тухайн салбарт МУТС эрсдэл тулгарсан үед тухайн салбарт үүсч болох үр нөлөөг санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө, салбарын нэр хүндэд үзүүлэх үр нөлөөгөөр (1 “үр нөлөө багатай” – 5 “үр нөлөө өндөртэй”) үнэлсэн.

Тухайн салбар, үйл ажиллагааны эрсдэлийн түвшинг эрсдэл үүсэх магадлал болон эрсдэлийн үр нөлөөний үржвэр байдлаар тодорхойлсон.

БҮЛЭГ 3. ЭРСДЭЛИЙН ГОЛ ХҮЧИН ЗҮЙЛС

Доорх эрсдэлийн гол хүчин зүйлс нь МУТС эмзэг байдлыг тодорхойлоход тусална. Эмзэг байдлын үзүүлэлтүүд нь тухайн эрсдэлийг нэмэгдүүлэх эсвэл бууруулах хүчин зүйлс гэсэн хоёр бүлэг хуваагдана. Энэ нь МЭҮЭ-үүдэд тэдний эрсдэл нь салбарынх нь ерөнхий эрсдэлээс дээгүүр эсвэл доогуур байгааг тодорхойлоход нь тусална. МЭҮЭ-үүд 8 дугаар бүлэгт тодорхойлсон салбарынхаа эрсдэлийг авч үзэх үед эдгээр эрсдэлийн гол хүчин зүйлсийг анхааралдаа авч үзэх хэрэгтэй.

Эмзэг байдлын үзүүлэлт	Эрсдэлийг нэмэгдүүлэх хүчин зүйлс	Эрсдэлийг бууруулах хүчин зүйлс
 <p>Харилцагч</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Өндөр орлоготой харилцагчид үйлчлүүлдэг • Гадаадын иргэд болон хуулийн этгээд, дотоодын иргэд голлодог • Харилцагчдыг таньж мэдэхэд төвөгтэй • Олон тооны харилцагчид үйлчлүүлдэг • Олон тооны мэргэжлийн харилцагчид үйлчлүүлдэг • Гишүүнчлэл шаарддаггүй эсвэл харилцагчдын суурь тогтмол бус 	<ul style="list-style-type: none"> • Орлого багатай харилцагчид үйлчлүүлдэг • Дотоодын хуулийн этгээд үйлчлүүлдэг • Харилцагчдыг шууд таньж мэдэх боломжтой • Цөөн тооны тодорхой харилцагчид үйлчлүүлдэг • Энгийн харилцагчид үйлчлүүлдэг • Гишүүнчлэлийн хатуу бодлоготой эсвэл харилцагчдын суурь тогтмол, тодорхой
 <p>Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Гүйлгээ нь өндөр дүнтэй, хэлбэлзэл ихтэй • Өндөр төлбөртэй хэдий ч эргэн хүлээн авах үр ашиг сайтай • Хөрвөх чадвар сайтай, уян хатан нөхцөлтэй • Шат дамжлага олонтой, олон тооны оролцогчоор дамжин хийгддэг – нарийн төвөгтэй • Гүйлгээ нь бэлэн мөнгөөр хийгддэг • Богино хугацаатай • Хэлцэл гүйлгээний дүнгээс шалтгаалж хямдрал, урамшуулал санал болгодог 	<ul style="list-style-type: none"> • Бага дүнтэй, тогтмол эсвэл тогтоосон гүйлгээ хийгддэг • Үнэ багатай, эргэн төлөлт, нөхөн олговор хийгддэггүй • Хөрвөх чадвар бага, хатуу нөхцөлтэй • Шууд нэг оролцогчоор дамжин хийгддэг • Урт хугацаатай • Хэлцэл гүйлгээний дүнгээс шалтгаалж хямдрал, урамшуулал санал болгодоггүй
 <p>Хүргэх арга, хэлбэр</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Харилцагч нэрээ нууцлах боломжтой (anonymity) • Харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагааг нүүр тулан гүйцэтгэдэггүй • Харилцагчтай шууд харилцдаггүй • Харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагааг гуравдагч этгээдээр гүйцэтгүүлдэг 	<ul style="list-style-type: none"> • Харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагааг нүүр тулан тогтмол гүйцэтгэдэг • Харилцагчтай шууд харилцдаг • МЭҮЭ харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагааг өөрөө гүйцэтгэдэг

	<ul style="list-style-type: none"> • Гүйлгээг зайнаас гүйцэтгэх боломжтой 	
 <p>Газар зүйн байршил</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Хяналтыг хэрэгжүүлж буй байгууллагаас өөр улс, орон нутагт үйл ажиллагаа явуулдаг • Салбар, төлөөлөгчийн газраар дамжуулан үйл ажиллагаа явуулдаг • Эдийн засгийн чөлөөт болон хилийн бүс эсвэл хяналтын тогтолцоо сул, суурь гэмт хэрэг гарах эрсдэл өндөртэй байршилд үйл ажиллагаа явуулдаг 	<ul style="list-style-type: none"> • Хяналтыг хэрэгжүүлж буй байгууллагатай нэг улс, орон нутагт үйл ажиллагаа явуулдаг • Салбар, төлөөлөгчийн газар байхгүй
 <p>Бүтэц, зохион байгуулалт</p>	<ul style="list-style-type: none"> • МЭҮЭ-ийн өөрийн эцсийн өмчлөгчид нь УТНБЭ болон бусад эрсдэлтэй өмчлөгчдөөс бүрддэг • Эцсийн өмчлөгчдийн тоо, шаардлагад хязгаар тавьдаггүй, эцсийн өмчлөгчдийг олж тогтооход төвөгтэй • Дүрмийн сангийн шаардлага, хэмжээ өндөр • МУТС төрөлхийн эрсдэл өндөртэй үйл ажиллагааг эрхэлдэг • Өрсөлдөөн ихтэй, маркетингийн үйл ажиллагааг идэвхтэй хэрэгжүүлдэг • Эрсдэл бүхий компаниуд бүхий санхүүгийн нэгдэлд багтдаг • Олон ажилтантай байгууллагад МУТС-ээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд хүндрэлтэй байж болно • Жижиг байгууллага дахь МУТС эрсдэлийн талаарх ойлголт сул байж болно • Хүний нөөц дутагдалтай, хүний нөөцийн хөдөлгөөн ихтэй. 	<ul style="list-style-type: none"> • МЭҮЭ-ийн эцсийн өмчлөгчдөд УТНБЭ болон бусад эрсдэлтэй этгээд байхгүй • Эцсийн өмчлөгчдөд шаардлага, хязгаар тавьдаг, эцсийн өмчлөгчдийг олж тогтооход хялбар • Дүрмийн сангийн шаардлага, хэмжээ бага • Өрсөлдөөн багатай, маркетингийн үйл ажиллагааг хууль тогтоомжоор хязгаарладаг • Санхүүгийн нэгдэлд багтдаггүй
 <p>Зохицуулалт</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Салбар, тухайн үйл ажиллагааг зохицуулах зохицуулалт сул эсвэл байхгүй • Төлбөр тооцоо, бүртгэлийг хянах үүрэг бүхий байгууллага байхгүй эсвэл үйл ажиллагаа нь доголдолтой 	<ul style="list-style-type: none"> • Салбар, тухайн үйл ажиллагааг зохицуулах зохицуулалт хангалттай • Төлбөр тооцоо, бүртгэлийг хянах үүрэг бүхий байгууллага нь үр дүнтэй ажилладаг
 <p>Комплеанс</p>	<ul style="list-style-type: none"> • МЭҮЭ-үүдийн ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалтгүй • МЭҮЭ-үүдийн дотоод хяналтын тогтолцоо сул эсвэл байхгүй • МЭҮЭ-үүдэд хяналт шалгалт хийгдэж байгаагүй эсвэл үр дүнтэй хийгддэггүй 	<ul style="list-style-type: none"> • МУТС эрсдэлийн талаарх МЭҮЭ-үүдийн ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалттай • МЭҮЭ-үүдийн дотоод хяналтын тогтолцоог үр дүнтэй хэрэгжүүлдэг

	<ul style="list-style-type: none">• Тайлан мэдээлэл ирүүлэхгүй байх, хоцроох, тайлан мэдээллийг будилуулах (cooking the books) буруу гаргаж өгөх зэрэг үйлдэл тогтмол гардаг• Татвараас зайлсхийх, зохион байгуулалттай гэмт хэрэгт оролцож байсан түүхтэй	<ul style="list-style-type: none">• МЭҮЭ-үүдэд хяналт шалгалтыг тогтмол хэрэгжүүлж, арга хэмжээ авч ажилладаг• Тайлан мэдээллийг тогтмол ирүүлдэг, зөрчил дутагдал гаргадаггүй• Татварын хууль тогтоомжийг бүрэн хэрэгжүүлдэг, зохион байгуулалттай гэмт хэрэгт оролцож байгаагүй
--	---	---

БҮЛЭГ 4. АНХААРАХ ЗҮЙЛС

Анхаарах зүйлс (red flags) гэдэг нь харилцагчийн сэжигтэй үйл ажиллагааг илтгэх бөгөөд энэ тохиолдлыг МЭҮЭ анхааралдаа авч тусгай хяналт тавих хэрэгтэй. Дараах анхаарах зүйлс төрөл бүрийн эх үүсвэрээс үүсэж, хяналт тавих шаардлага үүсэж болно.

Харилцагчтай харилцаа үүсгэхийн өмнө

- Харилцагч сандарсан байдалтай, өөрийн бичиг баримтаа өгөхөөс татгалзах
- Харилцагчийн оршин суугаа хаяг болон санхүүгийн байгууллагын хооронд хамаарал байхгүй
- Харилцагчийн өгсөн мэдээлэл бусад эх үүсвэрээс авсан мэдээлэлтэй нийцэхгүй байх
- Харилцагч өөрийн эдийн засгийн нөхцөл байдалтай нийцэхгүй үндэслэлгүй хөрөнгөжих
- Туршлагагүй хөрөнгө оруулагч хэдий ч их хэмжээний хөрөнгө оруулалт хийж буй харилцагч
- Харилцагч эцсийн өмчлөгчийг нуун дарагдуулах зорилго бүхий төвөгтэй траст эсвэл хуулийн бусад зохицуулалттай байх
- Харилцагч нь улс төрд нөлөө бүхий этгээд
- МУТСТ чиг үүрэг бүхий ОУБ-аас МУТСТ хяналтын хангалтгүй тогтолцоотой гэж тодорхойлогдсон улсын оршин суугч

- Харилцагчийн мэдэгдэж байгаа хөрөнгийн мэдээлэлтэй нийцэхгүй сэжигтэй, тайлбарлагдахгүй их дүнтэй мөнгө дансанд нь орсон
- Гуравдагч этгээдээс тодорхой шалтгаангүйгээр илгээсэн чек гэх мэт сэжигтэй гүйлгээнүүд
- Дансаар дамжуулан гүйлгээ хийгдэж байгаа харагдуулахын тулд ашиг багатай эсвэл алдагдалтай худалдан авах, худалдах захиалга хийх зэрэг эдийн засгийн илт үндэслэлгүй гүйлгээнүүд
- Хөрөнгийн борлуулалт, шилжилт хөдөлгөөн богино хугацаанд хийгдсэн хөрөнгө оруулалтууд
- Мэдэгдэж байгаа хөрөнгөнөөсөө давсан дүнгээр дансаа алдагдлыг нөхөөд эсвэл дансандаа мөнгө байршуулж байгаа харилцагч
- Харилцагчийн хөрөнгө оруулалт нь түүний хөрөнгө оруулалтын хэв маягтай нийцэхгүй байх
- Өмнө нь идэвхгүй байсан дансаар гэнэт тайлбарлагдаагүй гүйлгээ хийгдэх
- Харилцагч болсноосоо төд удалгүй бусад өндөр орлоготой харилцагчдыг санал болгож буй шинэ үйлчлүүлэгч
- Дансанд нь бэлэн мөнгө ороод, төд удалгүй худалдаа хийгдэлгүйгээр буцаан авах
- Харилцагчийн нас нь хөрөнгө оруулалтын эсвэл худалдан авалтын зан төлөвтэй нийцэхгүй байх – тэд нэрээ ашиглуулж байх магадлалтай (хэтэрхий залуухан эсвэл настай харилцагч)
- Харилцагчийн хөрөнгө нь тэдний мэдэгдэж буй нөхцөл байдалтай таарахгүй байх
- Харилцагч их дүнтэй буюу тодорхой бүтэцтэй бэлэн мөнгийг хөрөнгө оруулахаар МЭҮЭ-ийн банкны дансанд хийх

Харилцагчтай харилцах үед

Харилцагчтай
харилцааг
дуусгах үед

- Нэг данс нь тогтмол хэрэглээнд бус зөвхөн ганц гүйлгээнд хэрэглэгдэх
- Харилцагчийг таньж мэдэх нэмэлт мэдээлэл (хөрөнгийн эх үүсвэр гэх мэт) шаардсаны дараа харилцагч дансаа хаах
- Харилцагч илт хамааралгүй гуравдагч этгээдэд эсвэл эсвэл гадаад дахь данс руу хөрөнгийг илгээхийг хүсэх

БҮЛЭГ 5. МӨНГӨ УГААХ ГЭМТ ХЭРГИЙН ТОХИОЛДЛУУД

5.1 Мөнгө угаах үе шатууд

Гэмт хэрэгтнүүд хууль бус мөнгө эсвэл хөрөнгөө дараах үе шатаар дамжуулан угаадаг. Үүнд:

- **Байршуулах:** Гэмт хэрэгтнүүд бохир мөнгөө санхүүгийн системд байршуулна.
- **Нуун далдлах:** Хууль бусаар олсон хөрөнгийг жинхэнэ эх үүсвэрээс нь холдуулах, төөрөгдүүлэх зорилгоор олон тооны нарийн төвөгтэй гүйлгээг хийх замаар санхүүгийн системд эргэлдүүлнэ.
- **Буцаан төвлөрүүлэх:** Хөрөнгийг хууль ёсны мэт харагдуулахын тулд нэмэлт гүйлгээнүүдийг хийх замаар хөрөнгийг өөртөө эргэн татан төвлөрүүлнэ.

СЗХ-ны хяналт тавих үүрэгтэй 5 салбарыг мөнгө угаах дээрх гурван үе шатанд бүгдэд нь ялангуяа нуун далдлах, буцаан төвлөрүүлэх үе шатанд ашиглах боломжтой.

5.2 Суурь гэмт хэргүүд, тэдгээрийн нөхцөл байдал

Гэмт хэрэг үйлдэж хууль бусаар олсон орлогынхоо эх үүсвэрийг нуун дарагдуулж, хэлбэр дүрсийг нь хувиргаж эдийн засгийн эргэлтэд оруулж “бохир” мөнгийг “цэвэр” буюу хууль ёсны орлого мэт харагдуулах оролдлогыг мөнгө угаах гэдэг. “Бохир” мөнгийг бий болгосон гэмт үйлдэл, хэргийг мөнгө угаах гэмт хэргийн суурь гэмт хэрэг гэдэг. Мэдээлэх үүрэгтэй этгээдүүд мөнгө угаах суурь гэмт хэргийн талаарх ойлголт, мэдээлэлтэй байх хэрэгтэй.

Өндөр эрсдэлтэй суурь гэмт хэрэгт залилан, байгаль орчны эсрэг гэмт хэрэг, татвараас зайлсхийх, авлига; дундаж эрсдэлтэй гэмт хэрэгт хэрэгт хар тамхи, контрабанд буюу хилээр хууль бусаар нэвтрүүлэх, зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, банкны зохицуулалтын эсрэг гэмт хэрэг, хулгай, гадаадад үйлдсэн гэмт хэргийн хөрөнгө мөнгөтэй холбоотой эрсдэл багтаж байна. Эдгээр суурь гэмт хэрэг үйлдэж олсон орлогын үндсэн хэсгийг Монгол Улсад, үлдсэн хэсгийг (ялангуяа авлигын) оффшор бүсэд угааж байна¹.

Дээр дурдсан өндөр болон дундаж эрсдэлтэй суурь гэмт хэргийн нөхцөл байдлыг бүртгэгдсэн гэмт хэргийн мэдээлэл дээр үндэслэн авч үзлээ. Салбарын МэҮЭ-үүд, тэдгээрийн ажилтнууд суурь гэмт хэргийн нөхцөл байдал, нөлөөлж буй хүчин зүйлс зэргийн талаар мэдээлэл, ойлголттой байж эрсдэлд суурилсан МУТС-ээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг төлөвлөх, түүн дотроо харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагаандаа харгалзан үзэх шаардлагатай.

Залилах гэмт хэрэг: Өмчлөх эрхийн гэмт хэргүүдээс хулгайлах гэмт хэргийн дараа залилан мэхлэх гэмт хэрэг хамгийн их үйлдэгдэж байна. Цагдаагийн ерөнхий газар (ЦЕГ)-

¹ “Монгол Улсын мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тогтолцооны харилцан үнэлгээний тайлан”, Мөнгө угаахтай тэмцэх Ази, Номхон далайн бүсийн байгууллага (АНДББ) 2017 оны 9 дүгээр сар.

ын мэдээллээр 2018 онд улсын хэмжээнд залилах гэмт хэргийн 5,372 тохиолдол бүртгэгдсэн нь 2017 оныхоос 79.3%-өөр нэмэгджээ.² Энэ төрлийн гэмт хэргийн улмаас 2017 онд нийт 9,275 иргэн, 4 хуулийн этгээд хохирч, гэмт хэргийн улмаас учирсан 123.2 тэрбум төгрөгийн хохирлын 48.4 тэрбум төгрөг буюу 39.3 хувийг нөхөн төлүүлж, 26.6 тэрбум төгрөгийн хөрөнгийг битүүмжилжээ. Бүртгэгдсэн залилах гэмт хэргийн дундаж хохирлын хэмжээ 41.1 сая төгрөг байжээ.³ Залилах гэмт хэрэг нь дараах шалтгаан нөхцөл, хүчин зүйлийн улмаас үйлдэгдэж байна. Үүнд:

(i) Залилах гэмт хэрэг гол төлөв санхүүгийн хүнд нөхцөл байдлын улмаас үйлдэгдэж байна. тухайлбал, амьдралын хэрэгцээний зүйл болсон гар утас, машин, орон сууц зэргийг олж авахын тулд худал ярьж түр хэрэглэхээр авч буцаан өгөхгүй байх, худалдах, худалдан авах гэрээ, ажил гүйцэтгэх гэрээ зэрэг иргэний эрх зүйн гэрээ байгуулж итгэл эвдэх замаар залилан мэхэлж бусдад хохирол учруулсан тохиолдол их үүссэн байна. Ялангуяа зээлийн гэрээ байгуулж зээлээ эргэн төлөхгүйгээр сураггүй болох замаар залилан мэхлэх гэмт хэрэг үйлдэгдэж байгаа бөгөөд зээлтэй холбоотой гэмт хэрэг цөөнгүй үүсэж байгаа шалтгаан нь банкны зээлээ эргэн төлж чадахгүй болсон, зээлийн өрнөөс чөлөөлөгдөхийн тулд түр зур хувь хүнээс зээл авсан, банкны зээл авах шаардлага хангаагүйн улмаас зээл авах боломжгүй болсон, гэнэт мөнгө шаардлагатай болсон зэрэг санхүүгийн хүнд нөхцөлөөс шалтгаалсан байна.

(ii) Иргэдийн сонор сэрэмж сул байгааг ашиглан өөрийнхөө тухай бусдад худал ярьж эд хөрөнгө залилан мэхэлж авсан хэрэг цөөнгүй байна. Жишээлбэл, өөрийгөө захиргааны байгууллагын ажилтан гэж итгүүлж, хураамж хэлбэрээр (тухайлбал, тусгай зөвшөөрөл гаргаж өгнө, газрын эрх олгоно хэмээн худал ярьж) залилан мэхлэх хэрэг үйлдэж байна. Мөн шашин шүтлэгийг ашиглан өөрийгөө зурхайч, лам гэж худал ярьж, мөнгө эд зүйл авсан гэх мэтийн хэрэг үүссэн байна.

(iii) Нийгмийн чиг хандлага, нөхцөл байдал. Иргэд гадаад руу цагаачлах, хөдөлмөр эрхлэх, сонирхол нэмэгдсэний улмаас ашиглан гадаадад зорчих виз гаргаж өгнө гэж хуурч мэхэлснээр их хэмжээний хохирол учирч байна. Үүнээс гадна Монгол залуучуудын дунд гадаадын их дээд сургуульд суралцах сонирхол нэмэгдсэнийг ашиглан сургуульд зуучилна хэмээн хууран мэхэлж бусдын эд хөрөнгийг авах гэмт хэрэг бий болж байна.⁴

Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг: Энэ төрлийн гэмт хэрэг 2017 онд улсын хэмжээнд 128 бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 56 хэргээр буюу 77.8 хувиар өссөн байна. Энэ төрлийн гэмт хэрэг 2016 онд 165 бүртгэгдсэн бөгөөд гэмт хэргийн улмаас 4.9 тэрбум төгрөгийн хохирол учирч, 2.7 тэрбум төгрөг буюу 55.1 хувийг хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын шатанд нөхөн төлүүлжээ. Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг нь хөдөө хээрт зэвсэг хэрэгсэл ашиглан үйлдэгддэг, харин худалдаалах, тээвэрлэх, хадгалах, ашиглах үйлдэл нь зөвхөн худалдагч худалдан авагч нарын дунд далд хэлбэртэй явагддаг зэргээр нуугдмал шинжтэй, нийгмийн хор аюулаар их гэмт хэрэг юм. Хууль бусаар буюу зохих зөвшөөрөлгүйгээр ан амьтан агнасан, мод бэлтгэсэн, ашигт малтмал олборлосон, химийн хорт бодис ашигласан зэрэг үйлдэл ихэнх хувийг эзэлж байна. Ялангуяа ашигт малтмал олборлох хэрэгт төрийн албан хаагчид аж ахуйн нэгж, компанийн эзэдтэй хуйвалдах, тусгай

² “Улсын хэмжээнд 2018 онд бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээ”, Цагдаагийн ерөнхий газар.

³ “Монгол Улс дахь гэмт хэргийн цагаан ном 2017”, Монгол Улсад гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах зөвлөл, 2018 он.

⁴ “Монгол Улс дахь гэмт хэргийн цагаан ном 2016”, Монгол Улсад гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах зөвлөл, 2017 он.

хамгаалалттай газар хууль бус үйл ажиллагаа явуулсан хэргүүд дийлэнх хувийг эзэлж байна. Жишээ нь:

Типологи жишээ #1 (Суурь гэмт хэрэг): Төв аймгийн Заамар суманд “Сүлд майнинг Ресурс” ХХК-ийн захирал, сумын Засаг даргатай хамтран хууль бусаар ашигт малтмал олборлосон, “Мон дулаан трейд” ХХК нь МҮ000211 тоот тусгай зөвшөөрлийн талбайгаас хэтрүүлэн хууль бус 4.5 га газарт олборлолт явуулж, 614.9 сая төгрөгийн хохирол учруулсан.

Баянхонгор аймгийн Өлзийт суманд иргэн Г, Б нар нь нөхөн сэргээлт явуулах нэрийдлээр ашигт малтмал олборлох үйл ажиллагаа явуулсан.

Өмнөговь аймгийн Баяндалай сумын Наран багийн нутагт иргэн Г нь 9.8 кг цөлийн аргамжин цэцэг буюу цагаан гоёог түүж бэлтгэсэн.

Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэргийн шалтгаан нь иргэдийн амар хялбар аргаар мөнгө олох хүсэл, амьтан ургамлын эд эрхтнийг хэрэглэвэл бие эрүүл болно гэсэн сэтгэлгээнээс үүдэлтэй байна.

Энэ төрлийн гэмт хэргийн 15 орчим хувийг хууль бусаар ашигт малтмал хайх, олборлох, ашиглах гэмт хэрэг эзэлж байгаа нь энэ төрлийн үйл ажиллагаа эрхэлж буй 2000 гаруй ААНБ, хувиараа алт олборлож байгаа 90.0 мянга орчим иргэнтэй харьцуулахад энэ гэмт хэргийн нуугдмал хэв шинж байх магадлал өндөр байна. “Нинжа” нар төрөл хэлбэрийн хувьд өргөжиж, алт, гянтболд, өнгөт чулуу, нүүрс самар зэргээр хүрээгээ тэлжээ.⁵

Татвараас зайлсхийх гэмт хэрэг: Олон улсад хийсэн криминологийн судалгаагаар бүртгэгдсэн 1 гэмт хэргийн ард 3-10 гэмт хэрэг нуугдаж байдаг бол авлига, татвараас зайлсхийх зэрэг онцлог гэмт хэргүүдийн цаана 1:100 гэмт хэрэг нуугдаж байх бүрэн магадлалтай ажээ. Монгол Улсад жилд татвараас зайлсхийсэн 60-90 татварын маргаанд эрүүгийн хэрэг үүсгэн шалгадаг гэж үзвэл дор хаяж 600-900 татвараас зайлсхийсэн гэмт хэрэг үйлдэгдсэн байх магадлалтай. Нуугдмал гэмт хэргийн улмаас улсын төсөвт төвлөрөх ёстой хэчнээн хэмжээний орлого алдагдсаныг 2015 онд баталсан Эдийн засгийн ил тод байдлын тухай хуулиар ил болсон 36 их наяд төгрөгийн орлогоос харж болно. Татвараас зайлсхийх гэмт хэрэг дараах хэлбэрээр үйлдэгдэж байна.

1. Татвар ногдох эд хөрөнгө, бараа, ажил үйлчилгээ, тодорхой эрх газар зэргийг зах зээлийн үнээс бага үнээр борлуулсан эсвэл өндөр үнээр худалдан авснаар гэрээ хэлцэл хийх;
2. Бусад татвар төлөгчтэй үгсэн хуйвалдаж, санхүүгийн анхан шатны болон нягтлан бодох бүртгэлийн баримт материалыг хуурамчаар үйлдэн, татвар ногдох зүйлийг нуух, санаатайгаар багасгах, өртөг зардлаа зохиомлоор өсгөж санхүүгийн тайлан тэнцэл, татварын ногдуулалт, төлөлтийн тайланг үндэслэлгүй буруу гаргах;
3. Улсын бүртгэлд бүртгүүлэхгүйгээр үйл ажиллагаа эрхлэх, НӨАТ төлөгчөөр зориуд бүртгүүлэхгүй байх;

⁵ “Монгол Улс дахь гэмт хэргийн цагаан ном 2016”, Монгол Улсад гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах зөвлөл, 2017 он.

4. Импортлосон барааны үнийг гаалийн байгууллагад багаар, НӨАТ-ын буцаан авалтын үед өндрөөр мэдүүлэх;
5. Бусад хүний нэрээр бараа материал импортлон борлуулж татварын ногдуулалт, төлөлтийн тайланг гаргахгүй байх;
6. Улсын бүртгэлд бүртгүүлсэн хаяг, байршилдаа байхгүй, олдохгүй байх, татварын албанаас дуудсан үед хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр ирэхгүй байх;
7. Үнэ шилжүүлэх, нимгэн капиталжуулалт зэрэг аргыг ашиглан татвараас зайлсхийх зэрэг болно.⁶

Авлигын гэмт хэрэг: Авлигатай тэмцэх газар 2017 онд гэмт хэргийн шинжтэй 658 гомдол, мэдээллийг хүлээн авсан бөгөөд төрлөөр нь авч үзвэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашигласан 337, хахууль авсан 63, хахууль өгсөн 76, албан тушаалтан өмч хөрөнгө завшсан 82, хөрөнгө нуусан буюу үндэслэлгүйгээр хөрөнгөжсөн 51, худалдан авах ажиллагааны журам зөрчсөн 48, төсвийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулсан 50, бусад 6 хэрэг байжээ.

Гомдол мэдээлэлд холбогдон шалгагдсан 709 албан тушаалтнаас төрийн улс төрийн 137, төрийн захиргааны 115, төрийн тусгай 220, төрийн үйлчилгээний удирдах 105, хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжийн 47, төрийн өмчийн хуулийн этгээдийн удирдах 41, бусад 44 албан тушаалтан холбогдон шалгагдсан байна.

Гэмт хэргийн шинжтэй гомдол мэдээллийн 174 буюу 26.4 хувийг хэрэг бүртгэлтийн хэрэг нээх (эрүүгийн хэрэг үүсгэх), 375 буюу 58 хувийг хэрэг бүртгэлийн хэрэг нээхээс татгалзах (эрүүгийн хэрэг үүсгэхээс татгалзах), 93 буюу 14.3 хувийг харьяаллын дагуу шилжүүлэх саналтай харьяа прокурорт шилжүүлэн шийдвэрлэжээ.

Хуульд заасан харьяаллын 1301 үйлдэлтэй, 654 холбогдогчтой, 427 эрүүгийн хэрэгт мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулсан байна. Мөрдөн шалгасан эрүүгийн хэргээс 106-г буюу нийт шалгасан хэргийн 24.8⁷ хувийг шүүхэд шилжүүлэх саналтайгаар, 94-ийг буюу 22.0 хувийг хэрэг бүртгэлтийн хэрэг хаах саналтайгаар тус тус прокурорт, 48-ыг буюу 11.2 хувийг харьяаллын дагуу шилжүүлж, 14 буюу 3.2 хувийг эрүүгийн хэрэгт нэгтгэж, 2 хэргийг түдгэлзүүлж, оны эцэст 163 эрүүгийн хэргийн үлдэгдэлтэй мөрдөн байцаалтын үйл ажиллагаа явуулж байжээ.

⁶ “Монгол Улс дахь гэмт хэргийн цагаан ном 2016”, Монгол Улсад гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах зөвлөл, 2017 он.

⁷ Монгол Улс дахь гэмт хэргийн цагаан ном 2017”, Монгол Улсад гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах зөвлөл, 2018 он.

БҮЛЭГ 6. ТЕРРОРИЗМЫГ САНХҮҮЖҮҮЛЭХ

Монгол Улсын Их хурлаас 2019 оны 10 дугаар сарын 10-ны өдөр Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх тухай хуулийг батлан гаргасан.

Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх тухай хуулийн 3.1.1-д “терроризм” гэж улс төр, шашин, үзэл суртал, эдгээртэй адилтгах бусад зорилгодоо хүрэхийн тулд төрийн байгуулал, нийгэм, эсхүл түүний тодорхой хэсэгт нөлөөлөн айдаст автуулахаар хүчирхийлэл үйлдэх, хүчирхийлэл үйлдэхээр заналхийлэх, гамшгийн нөхцөлийг бүрдүүлэх үйл ажиллагааг” ойлгоно гэж заасан бол 3.1.3.ё-д зааснаар “терроризмыг санхүүжүүлэх, шууд болон шууд бусаар аливаа туслалцаа, дэмжлэг үзүүлэх”-ийг “террорист үйл ажиллагаа” гэж ойлгоно гэжээ.

МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 3.1.2-д “терроризмыг санхүүжүүлэх” гэж террорист этгээд, террорист үйлдэл, үйл ажиллагаанд зарцуулагдахыг мэдсээр байж шууд болон шууд бусаар эд хөрөнгө хуримтлуулсан, өөрчилсөн, шилжүүлсэн, зарцуулсныг”, 3.1.11-д “үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэх” гэж Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх тухай хуулийн 3.1.20-д заасныг” тус тус ойлгоно гэж тодорхойлсон байдаг.

Түүнчлэн Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх тухай хуулийн 3.1.20-д “үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэх” гэж Монгол Улсын олон улсын гэрээгээр хориглосон хими, биологийн, эсхүл үй олноор хөнөөх бүх төрлийн зэвсэг, тэдгээрийн түүхий эд, эд зүйл, тоног төхөөрөмж, технологи болон үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх зорилгоор хоёрдмол зориулалттай бүтээгдэхүүнийг боловсруулах, үйлдвэрлэх, эзэмших, хадгалах, олж авах, тээвэрлэх, экспортлох, шилжүүлэх, хуримтлуулах, худалдах, худалдан авах ашиглахад бүрэн үйл ажиллагаанд зарцуулагдахыг мэдсээр байж шууд, эсхүл шууд бусаар эд хөрөнгө хуримтлуулсан, шилжүүлсэн, зарцуулсныг” ойлгоно гэж тодорхойлсон байдаг.

МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 3.1.2-д заасан “терроризмыг санхүүжүүлэх”, Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх тухай хуулийн 3.1.20-д заасан “үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэх” гэсэн нэр томъёог хамтад нь “терроризмыг санхүүжүүлэх” гэж тодорхойлон, энэхүү тайланд ашигласан болно.

Террорист үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх, санхүүжүүлэхэд террористуудад хөрөнгө мөнгө шаардлагатай болдог. Үүнд алан хядагч террористуудын байрны түрээс, хоолны төлбөр гэх зэрэг энгийн зүйлс ч байж болно. Терроризмыг санхүүжүүлэх (ТС) үйл ажиллагааны шинж чанар нь мөнгө угаах (МУ) үйл ажиллагаатай олон талаараа төстэй байдаг. Гэсэн хэдий ч ТС нь эрүүгийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх талаасаа өвөрмөц онцлогтой.

Шинж чанарын хувьд ТС үйлдлийг олж тогтооход илүү төвөгтэй. Хөрөнгийн эх үүсвэр нь хууль ёсны болон хууль бус байж болох бөгөөд ихэвчлэн бага дүнтэй гүйлгээнүүд байдаг. Тиймээс ТС үйл ажиллагааны хувьд эх үүсвэр, санхүүжүүлж буй үйл ажиллагааны мөн чанарыг нууцлахад чиглэгддэг.

АНДББ-аас 2017 хийсэн Харилцан үнэлгээний тайланд “Монгол Улсын терроризмыг санхүүжүүлэх эрсдэлд өртөх магадлал харьцангуй бага байж магадгүй. Мэдээллийн нээлттэй эх сурвалжаас харахад Аль Каида, Талибан эсхүл Исламын улстай холбоотой үйл ажиллагаа

Монгол Улсад бүртгэгдээгүй бөгөөд алан хядагчдыг бэлтгэдэг буюу нутгаараа дамжин өнгөрүүлдэг улс орны тоонд Монгол Улс багтдаггүй байна. Монгол Улсад террорист халдлага гарсан эсхүл террорист бүлэглэлүүд үйл ажиллагаа явуулсан гэх тохиолдол бүртгэгдээгүй аж” гэж дүгнэсэн байдаг.

Монгол Улсын Тагнуулын ерөнхий газраас “Монгол Улсын терроризмыг санхүүжүүлэх, үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэх эрсдэлийн үнэлгээ”⁸-г гаргасан.

Терроризмыг санхүүжүүлэх эрсдлийн үнэлгээ гэдэг нь террорист байгууллага, бүлэглэл, этгээдийн болон террор үйл ажиллагаанд шууд болон шууд бусаар зарцуулагдах хуримтлуулсан, шилжүүлсэн эд хөрөнгө, эргэлт, түүнд тавьж буй төрийн болон төрийн бус байгууллага, иргэдийн хяналт, шалгалт, тэдгээрийн аюул занал, эмзэг сул байдлын үнэлгээний нийлбэрт хийсэн дүн шинжилгээний “**таамаг**” юм.⁹

Үнэлгээний ажлын хэсгээс хийсэн судалгаа, гишүүн байгууллагуудаас ирүүлсэн мэдээ мэдээлэлд үндэслэн дүгнэлт хийхэд Монгол Улсын Терроризмыг санхүүжүүлэх, үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэх эрсдлийн ерөнхий үнэлгээний түвшин **Шар** буюу “**дундаас дээш эрсдэлтэй түвшин**” (Монгол Улсад террорист гэмт хэрэг, халдлага үйлдэгдэх эрсдэл бага түвшинд боловч манай улсад терроризмын суурь нөхцөл үүсч болзошгүй нөхцөл байдлууд нь дунд түвшинд байгаа нь эрсдлийг “дундаас дээш” түвшин рүү нэмэгдүүлж байна)-д гарсан тул Монгол Улсын хэмжээнд терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх, энэ гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үндсэн арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Эрсдэлийн үнэлгээ хийсэн салбар	Терроризмыг санхүүжүүлэх эрсдлийн үнэлгээ	ҮОХЗ дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэх эрсдлийн үнэлгээ
Банкнаас бусад санхүүгийн байгууллага	57.5%	62.5%
Үл хөдлөх хөрөнгө зуучлал	60.0%	62.5%
Арилжааны банк	41.25%	50.0%
Хуулийн этгээд - Ашгийн байгууллага	47.5%	50.0%
Хуулийн этгээд - Төрийн бус байгууллага	62.5%	65.0%
Хилийн хяналт	48.75%	60.0%

Энд: 0-20% эрсдэлгүй, 21-40% бага эрсдэлтэй, 41-60% дунд эрсдэлтэй, 61-80% өндөр эрсдэлтэй, 81-100% бодит эрсдэлтэй.

Одоогийн байдлаар банкнаас бусад санхүүгийн салбарт терроризмыг санхүүжүүлсэн гэмт хэргийн тохиолдол бүртгэгдээгүй. Банкнаас бусад санхүүгийн байгууллагуудын хувьд гадаад валютын арилжаа, гадаад мөнгөн шилжүүлэг зэрэг үйлчилгээнээс бусад үйлчилгээний хувьд терроризмыг санхүүжүүлэх эрсдэл харьцангуй бага гэж СЗХ үзэж байна. Учир нь салбарын хэмжээнд мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх чиглэлээр хууль, эрх зүйн орчин харьцангуй сайжирч хуулийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор

⁸ Монгол Улсын Тагнуулын ерөнхий газар: <https://gia.gov.mn/5/item/548>

⁹ Аргачлалыг талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг <https://gia.gov.mn/5/item/548> линкээр орж үзнэ үү.

холбогдох дүрэм, журамд терроризмыг санхүүжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэхтэй холбоотой зүйл, заалтуудыг тусгайлан тусгахаар ажиллаж байна.

Хэдийгээр банкнаас бусад санхүүгийн байгууллагын салбарт СЗХ-ны зүгээс холбогдох сургалт, мэдээлэл түгээх үйл ажиллагаа тогтмол явуулдаг ч зохицуулалттай салбарын хувьд терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх талаар ойлголт, мэдлэг, мэдээлэл салбарын хэмжээнд төдийлэн хангалтгүй байгаагаас шалтгаалж эрсдлийг төдий чинээгээр нэмэгдүүлж байна.

Тус салбарын хүрээнд терроризмыг шууд санхүүжүүлэх гэхээс илүүтэй терроризмыг санхүүжүүлэх зорилгоор орлого хураан цуглуулах, хуримтлуулах эрсдэл байж болох талтай. Ялангуяа банкнаас бусад санхүүгийн салбар ихэнх тохиолдолд дотоод руу чиглэсэн үйлчилгээ, гүйлгээ явуулж байгаа нь энэ салбарт дээрх эрсдэл нэмэгдэх нэг хүчин зүйл гэж үзэж болохоор байна.¹⁰

Гэсэн хэдий ч МЭҮЭ-үүд даяаршлын өнөөгийн нөхцөл байдалд сонор сэрэмжтэй байж, байнгын анхааралтай хандах шаардлагатай.

МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 6¹.1-д “Энэ хуулийн 4.1-д заасан этгээд нь Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх тухай хуулийн 3.1.17, 3.1.18-д заасан жагсаалтад орсон хүн, хуулийн этгээд, аливаа бүлэг, нэгдэлд үйлчилгээ үзүүлэхийг хориглоно” гэж заасан байдаг. МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 6¹ дүгээр бүлэгт заасны дагуу МЭҮЭ дараах үүргийг хүлээнэ. Үүнд:

1. Харилцагч, түүний гүйлгээг хүлээн авагч этгээд хориг арга хэмжээний жагсаалтад орсон орсон хүн, хуулийн этгээд, аливаа бүлэг, нэгдэл мөн эсэхийг таньж мэдэх;
2. Хориг арга хэмжээний жагсаалтад хамаарах хүн, хуулийн этгээд, аливаа бүлэг, нэгдлийн нэр илэрсэн, мэдсэн даруйд урьдчилан мэдэгдэлгүйгээр холбогдох данс, хөрөнгийн хөдөлгөөнийг шууд зогсоож, холбогдох эрх бүхий байгууллагын шийдвэргүйгээр гүйлгээ хийх эрхгүй болгож, энэ тухай тагнуулын байгууллага, Санхүүгийн мэдээллийн албанд даруй мэдээлэх;
3. МУТСТ чиг үүрэг бүхий олон улсын байгууллагаас МУТСТ хяналтын хангалтгүй тогтолцоотой гэж зарлагдсан улс орон, нутаг дэвсгэрийн харилцагч нарт харилцагчийг таньж мэдэх нарийвчилсан үйл ажиллагааг авч хэрэгжүүлэх, шаардлагатай бол хууль, хуульд нийцүүлэн гаргасан захиргааны хэм хэмжээний актад заасан арга хэмжээг авна.

Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх тухай хуулийн 3.1.17-д “хориг арга хэмжээний жагсаалт” гэж Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Аюулгүйн зөвлөлөөс гаргасан тогтоолын дагуу үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэхтэй холбоотой баталсан хүн, хуулийн этгээдийн жагсаалтыг”, 3.1.18-д “дотоодын жагсаалт” гэж үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэхтэй холбоотойгоор терроризмтой тэмцэх чиг үүрэг бүхий байгууллагын саналыг үндэслэн Засгийн газраас баталсан хүн, хуулийн этгээдийн жагсаалтыг” тус тус ойлгоно гэж заасан байдаг.

¹⁰ <https://gia.gov.mn/5/item/548>

Иймд МэҮЭ-үүд нь дээр дурдсан хориг арга хэмжээний жагсаалт болон дотоодын жагсаалтыг үйл ажиллагаандаа ашиглаж, харилцагчийг таньж мэдэж, хориг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх үүрэгтэй.

Терроризмыг санхүүжүүлэхтэй холбоотой гол үзүүлэлт болон анхаарах зүйлс

ТС-тэй холбоотой байж болзошгүйг илтгэх зарим анхаарах зүйлсийг орууллаа. Энэ нь бүх боломжит хувилбар биш бөгөөд МэҮЭ өөрсдийн бизнесийн үйл ажиллагааны онцлогт тохируулан гарч болох бусад хүчин зүйлсийг ч уг жагсаалтад оруулах шаардлагатай.

- Өндөр эрсдэлтэй бүс нутагт байрлах хүлээн авагчид руу харилцагч олон тооны хөрөнгийн шилжүүлэг хийх;
- Хувь хүн болон ААНБ-ууд террорист байгууллага эсвэл терроризм, ТС-тэй холбоотой гэж тодорхойлогдсон болон тэдгээртэй холбоотой байж болзошгүй гэж сэжиглэгдэж байгаа байгууллагууд руу хөрөнгө шилжүүлэх;
- Олон харилцагч нэг ижил хаяг, утасны дугаарыг ашиглан дансны гүйлгээ хийх (үйл ажиллагаа явуулах);
- Хуурамч бичиг баримтаар данс нээлгэх;
- Мөргөлдөөнтэй байгаа бүс нутгаас эргэж ирсэн эсвэл тэнд байгаа харилцагчид;
- Харилцагчийн төлөв байдалтай нийцтэй бус байдлаар түүний дансны үйл ажиллагаа гэнэт идэвхжих;
- Нэг данс руу бага дүнтэй олон тоотой хийгдсэн дотоодын шилжүүлэг гэх мэт.

ТС эрсдэл хурдан өөрчлөгдөж байгаа учраас ТС эрсдэлийн үнэлгээг хийхдээ илүү алсыг харсан байдлаар, шинээр үүсч буй нөхцөл байдлыг соргогоор харж хамруулж авч үзэхийг салбарын МэҮЭ-үүдэд зөвлөж байна. МэҮЭ-үүд нь өөрсдийн МУТСТ арга хэмжээ, журамдаа эдгээр шинээр үүсэж буй ТС нөхцөл байдлыг зохих хэмжээнд үр дүнтэй хамруулж, байнга хяналт тавьж, туршиж байх хэрэгтэй.

МУТС-ээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны хүрээнд МэҮЭ-үүд нь дараах хоёр бүлэг хориг арга хэмжээний шинэчлэгдсэн жагсаалтыг харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагаандаа байнга ашиглах шаардлагатай. Үүнд:

1. НҮБ-ын Аюулгүйн зөвлөлөөс гаргасан хориг арга хэмжээний жагсаалт (United Nations Security Council Consolidated List)¹¹;
2. ФАТФ-аас гаргасан хориг арга хэмжээ авах улс орнуудын “хар жагсаалт” болон МУТСТ хяналтын хангалтгүй тогтолцоотой улс орнуудын “саарал жагсаалт”.

НҮБ-ын Аюулгүйн зөвлөлөөс гаргасан хориг арга хэмжээний жагсаалт: МэҮЭ-үүд НҮБ-ын Аюулгүй зөвлөлийн хориг арга хэмжээний мэдээлэл бүхий дээрх линкээр орж хамгийн сүүлийн үеийн шинэчлэгдсэн хориг хэмжээний жагсаалтад орсон хүн, хуулийн этгээд, аливаа бүлэг, нэгдлийн мэдээллийг (pdf, xml, html хэлбэрээр) татан авч харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагаандаа ашиглах шаардлагатай.

¹¹ <https://www.un.org/securitycouncil/content/un-sc-consolidated-list>

Уг жагсаалтад хувь хүн болон хуулийн этгээд, бүлэглэл гэсэн 2 жагсаалтаас бүрдэх бөгөөд латин цагаан толгойн үсгийн дарааллаар эрэмбэлсэн байдаг. Жагсаалтад тухайн этгээдийг таньж мэдэхтэй холбоотой боломжит мэдээллийг тухайлбал, хувь хүний хувьд дөрвөн төрлийн нэр, эх хэл дээр нь хэрхэн бичигдсэн байдаг, төрсөн газар, төрсөн огноо гэх мэт мэдээллийг багтаасан байдаг.

ФАТФ-аас гаргасан жагсаалт: ФАТФ-аас 2019 оны 10 дугаар сарын 30-ны өдрийн байдлаар дараах улс орныг өндөр эрсдэлтэй (high-risk) “хар жагсаалт” дахь улс орноор тодорхойлсон байгаа бөгөөд эдгээр улсын эсрэг хориг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх шаардлагатай гэж тодорхойлсон байна. Үүнд:

1. Иран (Iran)¹²;
2. Бүгд Найрамдах Ардчилсан Солонгос Ард Улс (Democratic People’s Republic of Korea)¹³

Түүнчлэн дараах улс орныг ФАТФ-аас МУТСТ хяналтын хангалтгүй тогтолцоотой (other monitored jurisdictions) гэж тодорхойлж “саарал жагсаалт”-д оруулсан байна. Үүнд:

1. Бахамын арлууд (Bahamas);
2. Ботсвана (Botswana);
3. Камбож (Cambodia);
4. Гана (Ghana);
5. Исланд (Iceland);
6. Монгол (Mongolia);
7. Пакистан (Pakistan);
8. Панам (Panama);
9. Сири (Syria);
10. Тринадад ба Тобаго (Trinidad and Tobago);
11. Йемен (Yemen);
12. Зимбабве (Zimbabwe)¹⁴.

Салбарын МэҮЭ-үүд ФАТФ-ын вэб хуудсанд тогтмол зочилж, “хар жагсаалт” болон “саарал жагсаалт”-д орсон улс орнуудын мэдээллийг авч, харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагаандаа тогтмол ашиглах шаардлагатай.

Монгол Улсад терроризмыг санхүүжүүлэх болон ҮОХЗ дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэхтэй холбоотой гэмт хэрэг одоогоор бүртгэгдээгүй байгаа учраас мэдээлэл өгөх зорилгоор Ази, Номхон далайн бүсийн байгууллага (АНДББ - APG)-аас 2019 оны 8 дугаар сард гаргасан “2019 оны жилийн типологи судалгааны тайлан”-гаас зарим кэйсийг орууллаа.

¹² <https://www.fatf-gafi.org/countries/#Iran>

¹³ [https://www.fatf-gafi.org/countries/#Democratic%20People's%20Republic%20of%20Korea%20\(DPRK\)](https://www.fatf-gafi.org/countries/#Democratic%20People's%20Republic%20of%20Korea%20(DPRK))

¹⁴ <https://www.fatf-gafi.org/countries/#other-monitored-jurisdictions>

Типологи жишээ #2 (Терроризмыг санхүүжүүлэх - Малайз улс):

Сири дэх Малайзын террористуудын нууц мессежийн аппликэшнээр дамжуулсан зааварчилгааны дагуу дэмжигчид нь 2016 оноос хойш 7,000 гаруй ам.долларыг цуглуулсныг мөрдөн байцаагчид олж илрүүлжээ. Цуглуулсан хөрөнгийн ихэнх хэсгийг Сири болон Ирактэй ойролцоо улсын болон бусад дамжуулагч улсын мөнгөн гуйвуулгын компаниудын сүлжээг ашиглан Малайзын санхүүгийн байгууллагуудаас шилжүүлсэн байжээ.

Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчид үйлдлээ нуухын тулд хөрөнгийг гадаадад шилжүүлэхийн өмнө өөр хоорондоо хэд хэдэн удаа шилжүүлжээ. Уг хөрөнгийг бараа, тэсрэх бодис тээвэрлэх ачааны машин худалдан авах, Сирид террористуудын зорчих, амьдрах зардлыг санхүүжүүлэхэд ашигласан гэж үзэж байна.

Эрх бүхий байгууллагын жагсаалтад өмнө нь орсон санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчид хоорондын нэг удаагийн гүйлгээ мэдээлэх үүрэгтэй этгээдийн гүйлгээний хяналтын системээр илэрчээ. Нийт 8 санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийг Малайзын Эрүүгийн хуулийн 130N(b), 130O(1), 130Q(1)-д заасны дагуу 4-10 жилийн хорих ялаар шийтгэжээ. Банкны гүйлгээ/гадаад дахь банкны данс ашиглах, банкнаас гадуурх шилжүүлгийн үйлчилгээ/Хавала зэрэг терроризмыг санхүүжүүлэх аргыг энд ашиглажээ.

Типологи жишээ #3 (Терроризмыг санхүүжүүлэх - Филиппин улс):

Maute Group (MG) нь Өмнөд Филиппин дэх Daesh / Ирак, Сирийн Исламын улс (Islamic State of Iraq and Syria (ISIS))-ыг дэмжигч бүлэглэл бөгөөд Өмнөд Филиппиндээ нэр нөлөө бүхий гэр бүлүүдийн овог.

Террористуудын санхүүжилтийг босгодог CJ (гадаадын террорист байгууллага)-ийн сүлжээний гишүүд 2017 оны 1 дүгээр сараас 2 дугаар сарын хороонд олон улсын мөнгөн гуйвуулгыг Филиппин рүү илгээж байжээ. Эдгээр гүйлгээг бүгдийг нь олон улсын мөнгөн гуйвуулгын платформ ашиглан зөвхөн нэг гуйвуулгын агентлаг, сүлжээгээр хүлээн авсан байжээ. Уг мөнгийг хүлээн авагч нар Филиппин дэх албан ёсны бизнесийн байгууллага руу оруулж байсан хэдий ч тэдний бизнестэй холбоогүй гүйлгээнүүд байжээ. Гадаадын зэвсэгт дайчид Филиппин улсад ирж санхүүжилтийг авах, бусад улс орон руу мөнгөн гуйвуулгаар шилжүүлэх замаар терроризмыг санхүүжүүлж байжээ.

БҮЛЭГ 7. ЭНЭХҮҮ ТАЙЛАН ДАХЬ ТОО МЭДЭЭЛЛИЙГ ХЭРХЭН ТАЙЛБАРЛАХ ВЭ

Төрөлхийн эрсдэлийн хүснэгт

Тухайн нэг МЭҮЭ-ийн МУТС эрсдэл нь тухайн байгууллагын үйл ажиллагааны онцлог, хамрах хүрээнээс шалтгаалан салбарын дундаж, салбарын түвшинд тодорхойлсон төрөлхийн эрсдэлийн хүчин зүйлсээс ялгаатай байж болно.

МЭҮЭ-үүд салбарын эрсдэлийн үнэлгээг өөрсдийн үйл ажиллагааны онцлог, хамрах үрээнд нийцүүлэн уян хатан байдлаар ашиглах боломжийг олгохын тулд тухайн нэг МЭҮЭ-ийн хувьд МУТС эрсдэлийг бууруулах болон нэмэгдүүлэх хэд хэдэн хүчин зүйлсийг энэхүү үнэлгээний тайланд тодорхойлж өгсөн. Энэхүү тайлан нь тухайн МЭҮЭ-ийн үйл ажиллагаа явуулж байгаа салбарт нь МУТС эрсдэлийг бууруулах болон нэмэгдүүлэх боломжит хүчин зүйлс юу болох талаарх ойлголт, мэдээллийг өгөх зорилготой юм. МЭҮЭ нь тухайн байгууллагын эрхэлж буй бизнес нь нийт салбарын эрсдэлээс юугаараа ялгаатай болохыг ойлгож, өөрсдийн онцлог эрсдэлийг тодорхойлох нь чухал юм.

Тоо мэдээллийн хамрах хугацаа

СЗХ-ны зохицуулалттай МЭҮЭ-үүдийн хувьд сар, улирал тутам батлагдсан маягтын дагуу санхүүгийн болон бусад тайлан мэдээллийг ирүүлдэг. МЭҮЭ-үүдийн 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар СЗХ-нд ирүүлсэн тайлан мэдээлэл болон 2019 оны эхний хагас жилийн байдлаарх тусгай зөвшөөрлийн бүртгэл мэдээллийн сангийн мэдээлэл дээр үндэслэн энэхүү тайланд оруулсан үзүүлэлт мэдээллийг тодорхойлсон.

Тайлангийн 5.2 дугаар бүлэг авч үзсэн суурь гэмт хэргийн нөхцөл байдлын тоо мэдээллийн хувьд Монгол Улсад гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах зөвлөлөөс 2017, 2018 онд гаргасан “Монгол Улс дахь гэмт хэргийн цагаан ном 2016” болон “Монгол Улс дахь гэмт хэргийн цагаан ном 2017” тайланд орсон тоо мэдээлэл, дүгнэлт, типологи жишээг авч ашигласан болно.

Түүнчлэн СЗХ-ноос 2018 онд хийсэн зохицуулалттай салбарын МЭҮЭ-үүдийн “Мөнгө угаах эрсдэлийн үнэлгээний тайлан”-г мөн авч үзсэн.

Үл хөдлөх хөрөнгө зуучлалын байгууллагын хувьд холбогдох бүртгэлийн байгууллагын байгууллагууд тухайлбал, Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн газар болон Эд хөрөнгийн бүртгэлийн газрын мэдээлэл болон салбарын мэргэжлийн холбоо, салбарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа томоохон байгууллагуудын мэдээлэл зэргийг ашигласан. Түүнчлэн СЗХ-ны захиалгаар Монголын Эдийн засгийн шинжилгээ, судалгааны төв ТББ болон МИРИМ Консалтинг ХХК-аас 2018 онд гүйцэтгэсэн “Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг байгууллагуудын мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх эрсдэлийг үнэлэх судалгаа”-ны тайланг мөн ашигласан.

СЗХ-ны зохицуулалттай этгээдүүдийн хувьд зохицуулалтын хэд хэдэн салбарт, мөн салбар дотроо зохицуулалттай хэд хэдэн төрлийн үйл ажиллагаа эрхэлж болох бөгөөд энэ тохиолдолд тухайн нэг МЭҮЭ-ийн мэдээлэл хамаарах салбар, үйл ажиллагааны хэсэг бүрд давхардаж орсон гэдгийг анхаарах хэрэгтэй. Түүнчлэн салбар, үйл ажиллагааны мэдээлэл,

тоон үзүүлэлт нь зөвхөн СЗХ-ноос тусгай зөвшөөрөлтэйгөөр үйл ажиллагаа явуулж байгаа зохицуулалттай этгээдүүдийн мэдээллээр хязгаарлагдаж байгаа гэдгийг анхаарна уу.

БҮЛЭГ 8. САЛБАР БҮРИЙН МУТС ЭРСДЭЛ

 <p>Банк бус санхүүгийн байгууллага</p>	 <p>1,601.7 мянга харилцагч * Давхардсан тоогоор</p>	 <p>1.3 их наяд төгрөг * Нийт хөрөнгийн хэмжээ</p>	 <p>539 МэҮЭ-ийн тоо * Банк бус байгууллагын тоо</p>
 <p>Даатгагч, даатгалын мэргэжлийн оролцогч</p>	 <p>717,751 харилцагч * Даатгуулагчдын тоо</p>	 <p>178.7 тэрбум төгрөг * Нийт даатгалын хураамж</p>	 <p>94 МэҮЭ-ийн тоо * Ердийн даатгагч 15 Урт хугацааны даатгагч 1 Давхар даатгагч 2 Даатгалын зуучлагч 49 Даатгалын хохирол үнэлэгч 27</p>
 <p>ҮЦЗЗ-д оролцогч мэргэжлийн байгууллага</p>	 <p>1,304,371 харилцагч * Үнэт цаасны данс эзэмшигчдийн тоо</p>	 <p>245.5 тэрбум төгрөг * Нийт ҮЦ-ны арилжааны дүн</p>	 <p>193 МэҮЭ-ийн тоо * Брокер, дилер, андеррайтер, хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийн үйл ажиллагаа эрхэлж буй ҮЦК 54; Үнэт цаасны итгэмжлэн удирдах компани 1 (хөрөнгө итгэмжлэн удирдах компани 3); Үнэт цаасны өмчлөх эрхийн бүртгэл, төвлөрсөн хадгаламжийн компани 1; Үнэт цаасны төлбөр, тооцооны компани 1; Кастодиан банк 3; Үнэт цаасны арилжаа эрхэлж буй компани 2; Хөрөнгө оруулалтын сан (ХОС) 15; Хөрөнгө оруулалтын менежментийн компани (ХОМК) 21; ҮЦЗЗ-д оролцогчид хууль зүйн, хөрөнгийн үнэлгээний, аудитын зөвлөгөө өгөх үйл ажиллагаа эрхэлж буй байгууллага 95</p>

 Хадгаламж зээлийн хоршоо	 62,556 харилцагч * Гишүүдийн тоо	 200.2 тэрбум төгрөг * Нийт хөрөнгийн хэмжээ	 279 МэҮЭ-ийн тоо * СЗХ-ноос зөвшөөрөлтэй хадгаламж, зээлийн хоршооны тоо
 Үл хөдлөх хөрөнгийн зуучлалын байгууллага	 ∞ харилцагч * Үл хөдлөх хөрөнгийн зуучлалын байгууллагаар үйлчлүүлэгчдийн тоог тодорхойлох боломжгүй	 ∞ төгрөг * Үл хөдлөх хөрөнгийн зуучлалын байгууллагаар зуучлуулсан борлуулалтын хэмжээг тодорхойлох боломжгүй	 3100 орчим МэҮЭ-ийн тоо * ҮХЗ-ын үйл ажиллагаа эрхлэхээр бүртгүүлсэн компанийн тоо. Үүнээс 130 гаруй компани идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж байна.

ББСБ, даатгагч болон даатгалын мэргэжлийн оролцогч, ҮЦЗЗ-д оролцогч мэргэжлийн байгууллага, ХЗХ-ны хувьд 2018 оны жилийн эцсийн болон 2019 оны 3 дугаар улирлын байдлаарх тоо мэдээллийг энд оруулав. Тухайлбал, “Санхүүгийн салбарын тойм – 2018 он” тайланд дурдагдсан тоо мэдээллийг ашиглав. Үл хөдлөх хөрөнгийн зуучлалын байгууллагын хувьд салбарын нэгдсэн бүртгэл, тоо мэдээлэл байхгүй бөгөөд 2018 онд СЗХ-ноос хийсэн “Үл хөдлөх хөрөнгө зуучлалын үйл ажиллагаа эрхэлдэг байгууллагуудын мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх эрсдэлийг үнэлэх судалгаа”-ны тайланд дурдагдсан тоо мэдээллийг ашиглав.

8.3 Үнэт цаасны зах зээлд оролцогч мэргэжлийн байгууллагууд

Үнэт цаасны зах зээлд оролцогч мэргэжлийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны төрөлхийн эрсдэл

ДД	Үйл ажиллагаа	Үйл ажиллагааны тодорхойлолт	МУТС төрөлхийн эрсдэл
1	<p>үнэт цаасны брокерын</p>	Харилцагчийн хөрөнгөөр, түүний нэрийн өмнөөс, түүний даалгавраар үнэт цаасыг худалдах, худалдан авахтай холбоотой зуучлалын үйлчилгээг гэрээний үндсэн дээр эрхлэх (36.1).	Төрөлхийн эрсдэл өндөр. Гэрээ байгуулах, данс нээх шатанд харилцагчийг таньж мэдэх, үнэт цаас худалдан авах, зарах захиалга хүлээн авах үе шатанд МУТС эрсдэл үүсэх магадлалтай. Түүнчлэн брокерийн компанийн хувьд зах зээлийг урвуулан ашиглах, дотоод мэдээлэл ашиглан арилжаанд оролцох замаар хууль бус орлого олох эрсдэлтэй.
2	<p>үнэт цаасны дилерийн</p>	Өөрийн нэрийн өмнөөс өөрийн хөрөнгөөр үнэт цаасыг худалдах, худалдан авах ажиллагаа (37.1).	Төрөлхийн эрсдэл дунджаас доош. Дүрмийн сан бүхий өөрийн хөрөнгийг хууль бус хөрөнгөөр бүрдүүлэх, зах зээлийг урвуулан ашиглах, дотоод мэдээлэл ашиглан арилжаанд оролцох замаар хууль бус орлого олох эрсдэлтэй.
3	<p>үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийн</p>	Үнэт цаас гаргагчийн нийтэд танилцуулагдсан мэдээлэл дээр үндэслэн судалгаа, шинжилгээг гүйцэтгэх, харилцагчид үнэт цаасыг худалдах, худалдан авах үнэ, нөхцөл, хугацааны талаар мэргэжлийн зөвлөгөөг төлбөртэйгөөр өгөх ажиллагаа (39.1).	Төрөлхийн эрсдэл бага. Харилцагчид үндэслэлгүй дүгнэлт, зөвлөмж өгөх үйлдэхүй, МУТС-тэй холбоотой зөрчил дутагдлыг мэдсээр байж нуун дарагдуулах эс үйлдэхүйн эрсдэл үүсэх магадлалтай.
4	<p>үнэт цаасны итгэмжлэн удирдах</p>	Итгэмжлэгч харилцагчийн үнэт цаас, түүнтэй холбоотой хөрөнгийн өмчлөх эрхийг хөрөнгө итгэмжлэн удирдах гэрээнд заасан хязгаарын хүрээнд хэрэгжүүлэх (40.1)	Төрөлхийн эрсдэл дунджаас дээш. Хөрөнгө итгэмжлэн удирдах гэрээг байгуулах явцад харилцагчийг таньж мэдэх, гэрээний нөхцөлийг тодорхойлоход МУТС эрсдэл үүсэх магадлалтай. Түүнчлэн тухайн харилцагчаас нэмэлт хөрөнгө удирдуулах болсон нөхцөлд хөрөнгийн гарал үүслийг тодорхойлох явцад эрсдэл үүсэх магадлалтай.

5	 underwriting андеррайтерийн	<p>Үнэт цаас гаргагчтай байгуулсан гэрээний үндсэн дээр түүний үнэт цаасыг нийтэд санал болгон гаргахад мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэх, үнэт цаас гаргагчийн үнэт цаасны анхдагч зах зээлд худалдагдаагүй үлдсэн үнэт цаасыг андеррайтерийн гэрээнд заасан хэмжээгээр худалдаж авах зэрэг ажиллагаа (41.1)</p>	<p>Төрөлхийн эрсдэл дунджаас доош. Үнэт цаас гаргагчийн үнэт цаасны анхдагч зах зээлд худалдагдаагүй үлдсэн үнэт цаасыг андеррайтерийн гэрээнд заасан хэмжээгээр худалдаж авах үед МУТС эрсдэл үүсэх магадлалтай.</p>
6	 үнэт цаасны өмчлөх эрхийн бүртгэлийн болон төвлөрсөн хадгаламжийн	<p>Үнэт цаас гаргагчтай байгуулсан гэрээний үндсэн дээр үнэт цаасны өмчлөх эрх шилжүүлэхтэй холбоотой мэдээллийг хүлээн авч үнэт цаасны өмчлөх эрхийн бүртгэлийн мэдээллийн санд оруулан, уг мэдээллийг хадгалах, боловсруулах, хууль тогтоомжийн дагуу тайлагнах үйл ажиллагаа (42.1) Үнэт цаас гаргагч болон бусад оролцогчтой байгуулсан гэрээний үндсэн дээр үнэт цаасыг хадгалах, түүнтэй холбоотой бүртгэл хөтлөх үйл ажиллагаа (45.1)</p>	<p>Төрөлхийн эрсдэл бага. Үнэт цаасаар гэрчлэгдсэн өмчлөх эрхийг бусдад бэлэглэх, өвлүүлэх, үүргийн гүйцэтгэл хангуулах үйлчилгээг үзүүлэх тохиолдолд МУТС эрсдэл үүсэх магадлалтай.</p>
7	 үнэт цаасны арилжааны тооцооны болон төлбөрийн;	<p>Үнэт цаасны арилжааны тооцооны үйл ажиллагаа гэж дор дурдсан дарааллаар явуулах цогц үйл ажиллагааг ойлгоно (43.1): - үнэт цаасны арилжааны дараа арилжаанд оролцогч талуудын гэрээ, хэлцлийн дагуу төлбөл зохих төлбөрийг гэрээ тус бүрээр болон нэгдсэн байдлаар тодорхойлж, холбогдох санхүүгийн бүртгэл, тооцооллыг хийх; - төлбөр хийгдэх бэлтгэлийг ханган, төлбөр гүйцэтгэх даалгаврыг эрх бүхий төлбөрийн байгууллагад илгээх. Үнэт цаасны арилжааны төлбөрийн үйл ажиллагаа гэж дор дурдсан дарааллаар явуулах цогц үйл ажиллагааг ойлгоно (44.1): - тооцооны байгууллагаас ирүүлсэн даалгаврын дагуу үнэт цаас худалдан авагчаас төлөх төлбөрийг үнэт цаас худалдагчийн дансанд шилжүүлэх; - үнэт цаас худалдагчийн дансанд байгаа зохих тооны үнэт цаасыг худалдан авагчийн дансанд байршуулах; - кастодианы төвлөрсөн хадгаламжийн болон мөнгөн хөрөнгийн хадгаламжийн байгууллага хооронд даалгавар илгээх замаар төлбөрийн гүйлгээг тогтоосон хугацаанд нэгэн зэрэг гүйцэтгэх;</p>	<p>Төрөлхийн эрсдэл бага. Үнэт цаасны зах зээлд оролцогч бусад талууд хяналтаа шаардлагатай хэмжээнд тавихгүй байгаа тохиолдолд арилжааны төлбөрийн мэдээлэлд хяналт тавих, тодруулга хийх, холбогдох этгээдэд мэдэгдэх үүргийг гүйцэтгэх ёстой.</p>

		- төлбөр төлөгдсөн тайлангийн дагуу зохих санхүүгийн бүртгэлийг гүйцэтгэн гүйлгээг баталгаажуулах; - зохих мэдээллийг үнэт цаасны хадгаламж, бүртгэлийн байгууллагад илгээх.	
8	 кастодианы	Үнэт цаас өмчлөгчийн өмчлөл дэх үнэт цаасыг хадгалах, үнэт цаасаар гэрчлэгдсэн өмчлөх бусад эрхийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой үйлчилгээг үзүүлэх ажиллагааг (46.1)	Төрөлхийн эрсдэл бага. Бүртгэл мэдээллийг өөрчлөх, хуурамч мэдээлэл гаргах гэх мэт эрсдэл байж болох хэдий ч мэдээллийн систем, түүнд тавих хяналт сайн байх тохиолдолд ийм төрлийн эрсдэл үүсэх магадлал багатай.
9	 үнэт цаасны арилжаа эрхлэх	Үнэт цаас болон үүсмэл санхүүгийн хэрэгслийг нийтэд санал болгон худалдах, худалдан авахтай холбоотой гэрээ, хэлцэл байгуулах нөхцөлийг бүрдүүлж, үнэт цаасны арилжааг зохион байгуулахыг үнэт цаасны арилжаа эрхлэх үйл ажиллагаа гэнэ (47.1)	Төрөлхийн эрсдэл бага. Үнэт цаасны зах зээлд оролцогч бусад талууд хяналтаа шаардлагатай хэмжээнд тавихгүй байгаа тохиолдолд сэжигтэй арилжаа, төлбөр тооцооны мэдээлэлд хяналт тавих, тодруулга хийх, холбогдох этгээдэд мэдэгдэх үүргийг гүйцэтгэх ёстой.
10	 хөрөнгө оруулалтын сангийн	хөрөнгө оруулалтын менежментийн компанийн удирдлагаар энэ хуулийн 4.1.18-д заасан үйл ажиллагааг эрхлэх зорилгоор нийтээс, эсхүл хаалттай хүрээнд төвлөрүүлсэн хөрөнгийн санг (4.1.32)	Хөрөнгө оруулалтын сангийн тухай хуулийн 14.1-д заасны дагуу хөрөнгө оруулалтын санг зөвхөн хөрөнгө оруулалтын менежментийн үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл бүхий хуулийн этгээд үүсгэн байгуулах бөгөөд хөрөнгө оруулалтын сангийн үйл ажиллагааг хөрөнгө оруулалтын менежментийн компани хэрэгжүүлэх учраас ХОМК-ийн эрсдэлийн үнэлгээг авч үзнэ.
11	 хөрөнгө оруулалтын менежментийн	хөрөнгө оруулалтын сантай байгуулсан гэрээний дагуу түүний хөрөнгийн удирдлагыг хэрэгжүүлж байгаа тусгай зөвшөөрөл бүхий үнэт цаасны зах зээлийн зохицуулалттай хуулийн этгээдийг (4.1.33)	Төрөлхийн эрсдэл өндөр. Хөрөнгө оруулалтын санд хөрөнгө оруулах этгээдийг таньж мэдэх ажиллагааг хэрэгжүүлэх, хөрөнгийг удирдах үйл ажиллагаа эрхлэх тул үүнтэй холбоотой эрсдэл үүсэх магадлалтай.
12	 санхүүжих чадавхын зэрэглэл тогтоох	Үнэт цаас гаргагчийн санхүүжих чадавхын зэрэглэлийг тусгайлан боловсруулсан аргачлалд үндэслэн тогтоох хөндлөнгийн, хараат бус ажиллагааг (50.1)	Төрөлхийн эрсдэл бага. Санхүүжих чадавхын зэрэглэлийг үндэслэлгүй тогтоох эрсдэл үүсэх магадлалтай.

13	 үнэт цаасны зах зээлд оролцогчид хууль зүйн, хөрөнгийн үнэлгээний, аудитын зөвлөгөө үзүүлэх;	Төрөлхийн эрсдэл бага. Брокер, дилер, андеррайтер зэрэг зохицуулалттай этгээдэд үндэслэлгүй дүгнэлт, зөвлөмж өгөх үйлдэхүй, зөрчил дутагдлыг мэдсээр байж нуун дарагдуулах эс үйлдэхүйн эрсдэл үүсэх магадлалтай.
----	---	---

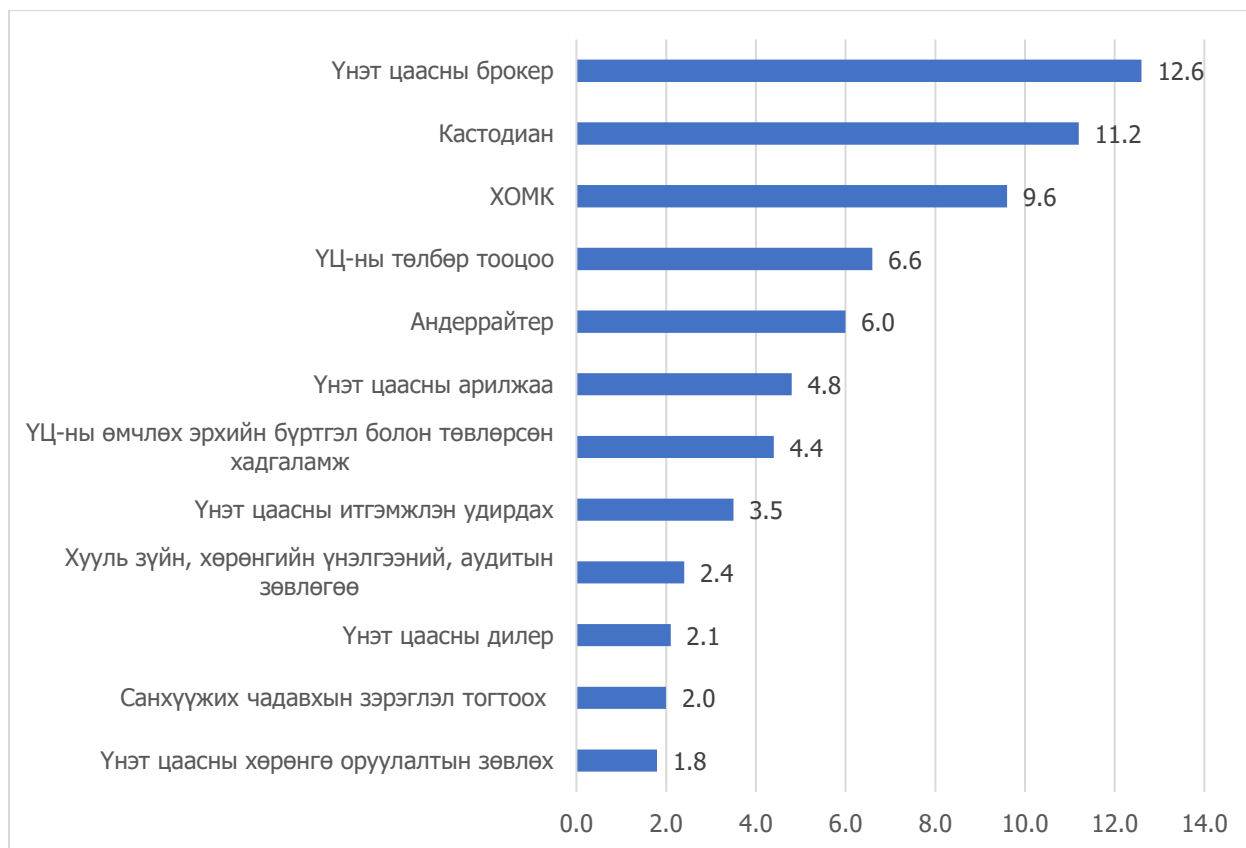
Үнэт цаасны зах зээлд оролцогч мэргэжлийн байгууллагуудын эрсдэлийн өнөөгийн ерөнхий түвшин

Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлалын оноо	Тайлбар
Салбарын хэмжээ	4.0	Харьцангуй олон тооны ҮЦК байдаг, үнэт цаасны зах зээл өргөжин тэлж байгаа.
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	3.0	Үнэт цаасны арилжааны идэвх сул. Үнэт цаасны итгэмжлэн удирдах үйл ажиллагаа, хөрөнгө оруулалтын сан, хөрөнгө оруулалтын менежментийн компаниуд шинэ тутам хөгжиж байгаа, салбарын зохицуулалт харьцангуй сул.
Гүйлгээ	2.0	Гүйлгээний тоо олон боловч гүйлгээний дүн харьцангуй бага. Арилжааны төлбөр тооцоонд нэгдсэн хяналт тавих боломжтой
Харилцагч	3.0	Гадаадын иргэд, хуулийн этгээдийн үнэт цаасны дансны тоо цөөн хэдий ч арилжааны дүн харьцангуй өндөр
Хүргэх суваг	2.0	Харилцагчидтай ихэнхдээ нүүр тулсан байдлаар харилцдаг. Цахим арилжаа нэвтэрч байгаа.
Дундаж оноо	2.8	

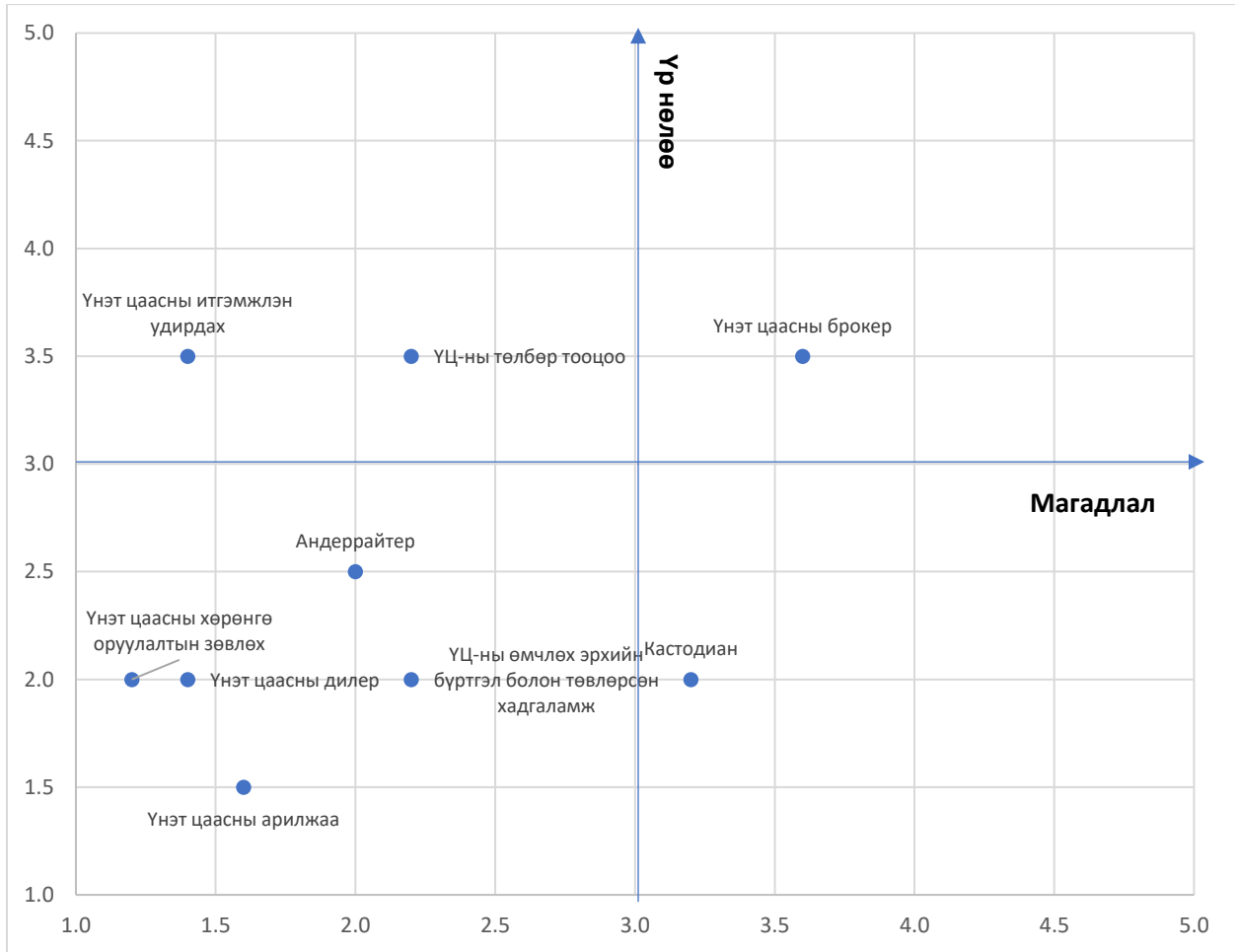
Үр нөлөө	Үр нөлөөний оноо	Тайлбар
Санхүү – эдийн засгийн үр нөлөө	4.0	Санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө дундаас дээш (хэдийгээр үнэт цаасны зах зээлийн хөгжил харьцангуй доогуур хэдий ч санхүүгийн салбар чухал ач холбогдолтой)
Нэр хүнд – итгэлцэлийн үр нөлөө	4.0	Нэр хүнд – итгэлцэлийн үр нөлөө дунд зэрэг (үнэт цаасны зах зээл нь итгэлцэл дээр тулгуурладаг)
Дундаж оноо	4.0	

Эрсдэлийн түвшин	11.2
-------------------------	-------------

Үнэт цаасны зах зээлд оролцогч мэргэжлийн байгууллагуудын эрсдэлийн өнөөгийн түвшин, үйл ажиллагаа тус бүрээр

Үнэт цаасны зах зээлд оролцогч мэргэжлийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны эрсдэлийн зураглал

8.3.1. ҮЦ-ны брокерын компани

Бага

Дунджаас доош

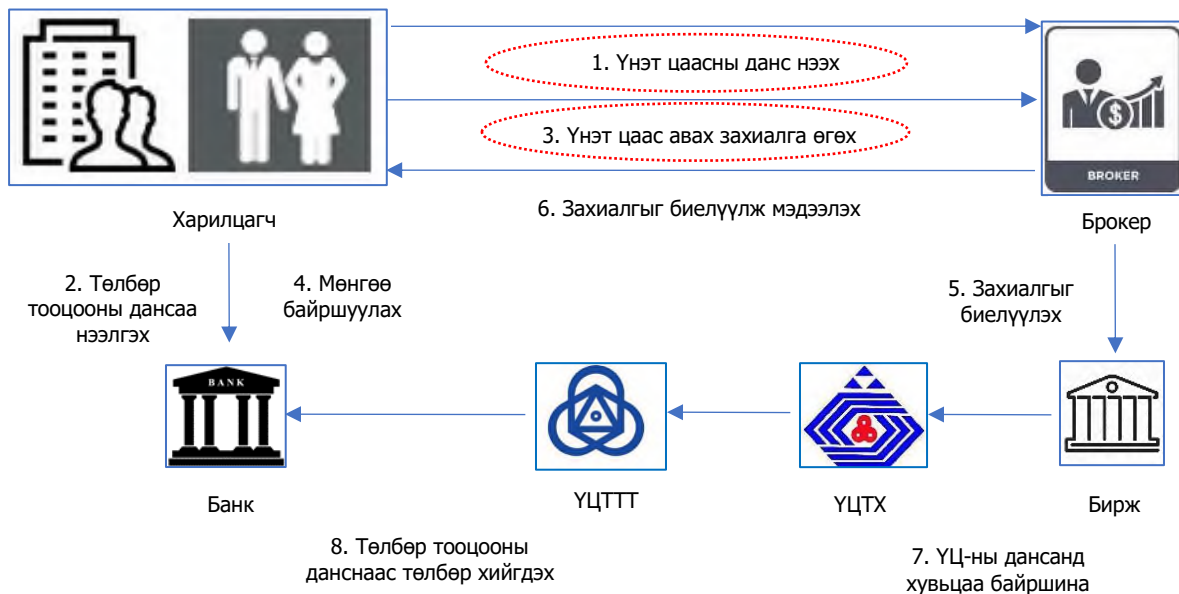
Дунджаас дээш

Өндөр

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт – МУТС төрөлхийн эрсдэл

Харилцагчийн хөрөнгөөр, түүний нэрийн өмнөөс, түүний даалгавраар үнэт цаасыг худалдах, худалдан авахтай холбоотой зуучлалын үйлчилгээг гэрээний үндсэн дээр эрхлэх

Харилцагч арилжаанд оролцох:

Үнэт цаасны данс нээх (1) шатанд харилцагчийг таньж мэдэхэд тусгайлан хяналт тавих хэрэгтэй. Үүнд: улс төрд нөлөө бүхий этгээд (УТНБЭ), МУТСТ чиг үүрэг бүхий олон улсын байгууллагаас МУТСТ хяналтын хангалтгүй тогтолцоотой гэж тодорхойлсон улсын иргэн болон ААНБ, НҮБАЗ-ийн хориг арга хэмжээний жагсаалтад орсон хүн, хуулийн этгээд, бүлэг нэгдэл эсэхийг нягтлах шаардлагатай. Өндөр болон дундаж эрсдэлтэй гэж тодорхойлсон суурь гэмт хэрэгт холбогдож байсан эсэх эсвэл тэдгээртэй холбоотой ажил, үйл ажиллагаа эрхэлдэг эсэхийг шалгах хэрэгтэй. Түүнчлэн холболтын данс нээж байгаа (өөр брокерын компаниар дамжуулан үнэт цаасны данс нээлгэж байсан) эсэхийг тодруулах шаардлагатай. Холболтын данстай буюу хэд хэдэн үнэт цаасны данстай харилцагчийн хувьд олон дансаар тараан гүйлгээнд оролцож МУ эрсдэлтэй.

Үнэт цаас авах захиалга өгөх (3) шатанд харилцагч захиалгаа утсаар, мэйлээр, онлайнаар зэрэг биечлэн авснаас бусад хэлбэрээр захиалгаа өгөх, огцом өөрчлөгдсөн өндөр дүнтэй, эдийн засгийн үндэслэлгүй захиалга зэрэг МУ эрсдэл үүсэх магадлалтай. Энэ шатанд харилцагч өөрөө захиалга өгч байгаа эсэх, захиалгын төрөл, дүн, эдийн засгийн үндэслэл

зэргийг шалгах шаардлагатай. Үнэт цаас авах болон зарах захиалгын дараах төрөл байх бөгөөд зах зээлийн захиалгын хувьд МУ эрсдэл харьцангуй өндөр гэж үздэг.

- Зах зээлийн захиалга /Нийт үнэ эсвэл нийт тоог тодорхойлж өгөх/
- Нөхцөлт захиалга /Нэгж үнэ, тоо ширхгийг тодорхой захиалах/
 - Цуцлах хүртэл хүчинтэй захиалга /GTC/
 - Заасан өдөр хүртэл хүчинтэй захиалга /GTD/
 - Захиалга өгсөн өдрийн заасан цаг хүртэл хүчинтэй захиалга /GTT/
 - Өдрийн захиалга буюу захиалга өгсөн өдөр л хүчинтэй захиалга /DAY/

Үнэт цаас худалдан авах:

Үнэт цаас зарах захиалга өгөх (2) шатанд харилцагч захиалгаа утсаар, мэйлээр, онлайнаар зэрэг биечлэн авснаас бусад хэлбэрээр захиалгаа өгөх, огцом өөрчлөгдсөн өндөр дүнтэй, эдийн засгийн үндэслэлгүй захиалга зэрэг МУ эрсдэл үүсэх магадлалтай. Энэ шатанд харилцагч өөрөө захиалга өгч байгаа эсэх, захиалгын төрөл, дүн, эдийн засгийн үндэслэл зэргийг шалгах шаардлагатай.

Түүнчлэн брокерийн компанийн хувьд зах зээлийг урвуулан ашиглах, дотоод мэдээлэл ашиглан арилжаанд оролцох замаар хууль бус орлого олох эрсдэлтэй.

ҮЦ-ны брокерийн компанийн үйл ажиллагаан дахь төрөлхийн эрсдэлийн хүчин зүйлс

Эмзэг байдлын үзүүлэлт	Эрсдэлийг нэмэгдүүлэх хүчин зүйлс	Эрсдэлийг бууруулах хүчин зүйлс
 <p>Харилцагч</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Үнэт цаасны данс нээх үйл ажиллагааг онлайнар болон биечлэн ирэхгүйгээр бусад аргаар нээлгэх боломжтой • Олон тооны харилцагчидтай • Гадаадын хувь хүн, хуулийн этгээд үйлчлүүлдэг • Хуульд заасан тусгайлан хяналт тавих шаардлагатай харилцагчид үйлчлүүлдэг • Холболтын данс бүхий олон тооны харилцагчидтай, тэд арилжаанд идэвхтэй оролцдог 	<ul style="list-style-type: none"> • Үнэт цаасны дансыг зөвхөн биечлэн ирж нээлгэх боломжтой • Цөөн тооны тодорхой харилцагчид үйлчлүүлдэг • Дотоодын хуулийн этгээд үйлчлүүлдэг • Харилцагчид зөвхөн тухайн брокерын кампаниар үйлчлүүлдэг, холболтын дансгүй
 <p>Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Харилцагчид захиалгаа утсаар, мэйлээр, онлайнар өгч баталгаажуулдаг • Ихэнх захиалга зах зээлийн захиалга байдлаар хийгддэг • Холболтын данс бүхий иргэдийн гүйлгээ голлодог • Номинал дансаар гүйлгээ хийгддэг • Гадаад улсын үнэт цаасны зах зээлд үнэт цаас худалдах, худалдан авахад зуучлах үйл ажиллагаа эрхэлдэг • Бондын арилжааны захиалга давамгайлдаг • Тендерийн баталгаа гаргах, үнэт цаас тусгаарлах, бэлэглэл, өв залгамжлал, итгэмжлэл зэрэг үйлчилгээг үзүүлдэг • Өндөр дүнтэй арилжааны захиалгыг гүйцэтгэдэг. 	<ul style="list-style-type: none"> • Харилцагчид захиалгаа зөвхөн биечлэн өгч баталгаажуулдаг • Ихэнх захиалгат нөхцөл захиалга байдлаар хийгддэг • Зөвхөн тухайн брокерын компани дээр данс нээлгэсэн харилцагчдын гүйлгээ голлодог • Зөвхөн дотоодын хөрөнгийн бирж дээр үнэт цаас худалдах, худалдан авахад зуучлах үйл ажиллагаа эрхэлдэг • Хувьцааны арилжааны захиалга давамгайлдаг • Зөвхөн үнэт цаас авах, зарах захиалга авах, захиалгыг гүйцэтгэх үзүүлдэг.
 <p>Хүргэх арга, хэлбэр</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Онлайн захиалга, онлайн арилжааны системээр үйлчилгээ үзүүлдэг 	<ul style="list-style-type: none"> • Харилцагчтай шууд харилцаж үйлчилгээ үзүүлдэг
 <p>Газар зүйн байршил</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Салбар, төлөөлөгчийн газраар дамжуулан арилжааны захиалга авдаг 	<ul style="list-style-type: none"> • Салбар, төлөөлөгчийн газар байхгүй
 <p>Бүтэц, зохион байгуулалт</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Брокерын компанийн эцсийн өмчлөгчид нь УТНБЭ болон бусад эрсдэлтэй өмчлөгчдөөс бүрддэг 	<ul style="list-style-type: none"> • Брокерын компанийн эцсийн өмчлөгчдөд УТНБЭ болон бусад эрсдэлтэй этгээд байхгүй

	<ul style="list-style-type: none"> Хүний нөөц дутагдалтай, хүний нөөцийн хөдөлгөөн ихтэй. 	<ul style="list-style-type: none"> Эцсийн өмчлөгчдөд шаардлага, хязгаар тавьдаг, эцсийн өмчлөгчдийг олж тогтооход хялбар
<p>Зохицуулалт</p>	<ul style="list-style-type: none"> ҮЦТХ, ҮЦТТ зэрэг төлбөр тооцоо, бүртгэлийг хянах эрх бүхий байгууллагаас гишүүнчлэл, системд нэвтрэх эрхийг түдгэлзүүлж байсан эсвэл гэрээг цуцалж байсан Санхүүгийн зохицуулах хорооноос арга хэмжээ авагдаж байсан. 	<ul style="list-style-type: none"> ҮЦТХ, ҮЦТТ зэрэг төлбөр тооцоо, бүртгэлийг хянах эрх бүхий байгууллагаас ямар нэг арга хэмжээ авагдаж байгаагүй Санхүүгийн зохицуулах хорооноос арга хэмжээ авагдаж байгаагүй.
<p>Комплеанс</p>	<ul style="list-style-type: none"> Ажилтнуудын ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалтгүй Компанийн дотоод хяналтын тогтолцоо сул эсвэл байхгүй Хяналт шалгалтад хамрагдаж байгаагүй Мэдээлэл ирүүлэхгүй байх, хоцроох, тайлан мэдээллийг будилуулах, буруу гаргаж өгөх зэрэг зөрчил гаргаж байсан 	<ul style="list-style-type: none"> МУТС эрсдэлийн талаарх ажилтнуудын ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалттай Компанийн дотоод хяналтын тогтолцоог үр дүнтэй хэрэгжүүлдэг Хяналт шалгалтад хамрагдаж байсан, зөрчил дутагдал гаргаж байгаагүй Тайлан мэдээллийг тогтмол ирүүлдэг, зөрчил дутагдал гаргаж байгаагүй

Бүтэц, зохион байгуулалт, зохицуулалт, комплеансын үзүүлэлтийн хувьд нийтлэг байдлаар авч үзэх хэрэгтэй (БҮЛЭГ 3-ыг үзнэ үү).

Үнэт цаасны брокерын үйл ажиллагааны үндсэн үзүүлэлтүүд

<p>53 ҮЦ-ны брокерын компани*</p>	<p>25 Салбар төлөөлөгчийн газар*</p>	<p>33 орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа**</p>
--	---	--

* Эх үүсвэр: Зохицуулалттай этгээдийн тусгай зөвшөөрлийн цахим систем. 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар.

Үнэт цаасны брокерын үйл ажиллагааны эрсдэлийн өнөөгийн түвшин

Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлалын оноо	Тайлбар
Салбарын хэмжээ	5.0	Харьцангуй олон тооны байгууллага ажилладаг (53 брокерын компани).
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	4.0	Арилжаанд оролцогчдын тоо, арилжааны хэмжээ сүүлийн жилүүдэд нэмэгдэж байгаа. Үнэт цаасны арилжаанд оролцогчдын санхүүгийн эх үүсвэрийг төдийлөн нягталдаггүй
Гүйлгээ	3.0	Олон тооны гүйлгээ хийгддэг хэдий ч бүх төлбөр тооцоо Арилжааны төлбөр тооцоо ТӨХХК болон харилцагч банкны дансаар хийгддэг. Гадаад улсын үнэт цаасны зах зээлд үнэт цаас худалдах, худалдан авахад зуучлах эрх авсан компаниуд байгаа.
Харилцагч	4.0	Гадаадын иргэн, хуулийн этгээд арилжаанд оролцох боломжтой (2018 оны оны жилийн эцсийн байдлаар ҮЦТХ дахь гадаадын иргэн, хуулийн этгээдийн дансны тоо нийт дансны тоонд 0.2%-ийг эзэлж байсан хэдий ч нийт арилжааны дүнд 39.2%-ийг эзэлж байжээ).
Хүргэх суваг	2.0	Ихэнх тохиолдолд харилцагчтай шууд нүүр тулж харилцдаг. Гадаад улсын үнэт цаасны зах зээлд үнэт цаас худалдах, худалдан авахад зуучлах хэд хэдэн компани байгаа.
Дундаж оноо	3.6	

Үр нөлөө	Үр нөлөөний оноо	Тайлбар
Санхүү – эдийн засгийн үр нөлөө	4.0	Санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө дундаас дээш (ҮЦ-ны зах зээлийн гол оролцогч болдог)
Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө	3.0	Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө дунд зэрэг (хөрөнгө оруулагчидтай шууд харилцаж буй анхны цэг болдог)
Дундаж оноо	3.5	

Эрсдэлийн түвшин	12.6
-------------------------	-------------

8.3.2. ҮЦ-ны дилерийн компани

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт – МУТС төрөлхийн эрсдэл

Дилерийн компани нь өөрийн нэрийн өмнөөс өөрийн хөрөнгөөр үнэт цаасыг худалдан авах, худалдан авах ажиллагааг хэрэгжүүлдэг учраас өөрийн хөрөнгийг бүрдүүлэх шатанд бүтцийн МУТС эрсдэл үүсэх магадлалтай. Түүнчлэн дилерийн компанийн хувьд зах зээлийг урвуулан ашиглах, дотоод мэдээлэл ашиглан арилжаанд оролцох замаар хууль бус орлого олох эрсдэлтэй. Үүнтэй холбоотойгоор Зохицуулалт хэсэгт Санхүүгийн зохицуулах хорооноос арга хэмжээ авагдаж байсан эсэх нь тухайн компанийн эрсдэлийн түвшинг илэрхийлнэ. Иймээс Бүтэц, зохион байгуулалт, Зохицуулалт, Комплеансын хүчин зүйлсийг харгалзан үзэх шаардлагатай.

ҮЦ-ны дилерийн компанийн үйл ажиллагаан дахь төрөлхийн эрсдэлийн хүчин зүйлс

Эмзэг байдлын үзүүлэлт	Эрсдэлийг нэмэгдүүлэх хүчин зүйлс	Эрсдэлийг бууруулах хүчин зүйлс
 <p>Бүтэц, зохион байгуулалт</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Дилерийн компанийн эцсийн өмчлөгчид нь УТНБЭ болон бусад эрсдэлтэй өмчлөгчдөөс бүрддэг • Хүний нөөц дутагдалтай, хүний нөөцийн хөдөлгөөн ихтэй. 	<ul style="list-style-type: none"> • Дилерийн компанийн эцсийн өмчлөгчдөд УТНБЭ болон бусад эрсдэлтэй этгээд байхгүй • Эцсийн өмчлөгчдөд шаардлага, хязгаар тавьдаг, эцсийн өмчлөгчдийг олж тогтооход хялбар
 <p>Зохицуулалт</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ҮЦТХ, ҮЦТТ зэрэг төлбөр тооцоо, бүртгэлийг хянах эрх бүхий байгууллагаас гишүүнчлэл, системд нэвтрэх эрхийг түдгэлзүүлж байсан эсвэл гэрээг цуцалж байсан • Санхүүгийн зохицуулах хорооноос арга хэмжээ авагдаж байсан. 	<ul style="list-style-type: none"> • ҮЦТХ, ҮЦТТ зэрэг төлбөр тооцоо, бүртгэлийг хянах эрх бүхий байгууллагаас ямар нэг арга хэмжээ авагдаж байгаагүй • Санхүүгийн зохицуулах хорооноос арга хэмжээ авагдаж байгаагүй.
 <p>Комплеанс</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ажилтнуудын ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалтгүй • Компанийн дотоод хяналтын тогтолцоо сул эсвэл байхгүй • Хяналт шалгалтад хамрагдаж байгаагүй • Мэдээлэл ирүүлэхгүй байх, хоцроох, тайлан мэдээллийг будилуулах, буруу гаргаж өгөх зэрэг зөрчил гаргаж байсан 	<ul style="list-style-type: none"> • МУТС эрсдэлийн талаарх ажилтнуудын ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалттай • Компанийн дотоод хяналтын тогтолцоог үр дүнтэй хэрэгжүүлдэг • Хяналт шалгалтад хамрагдаж байсан, зөрчил дутагдал гаргаж байгаагүй • Тайлан мэдээллийг тогтмол ирүүлдэг, зөрчил дутагдал гаргаж байгаагүй

Бүтэц, зохион байгуулалт, зохицуулалт, комплеансын үзүүлэлтийн хувьд нийтлэг байдлаар авч үзэх хэрэгтэй (БҮЛЭГ 3-ыг үзнэ үү).

Үнэт цаасны дилерийн үйл ажиллагааны үндсэн үзүүлэлтүүд

41 ҮЦ-ны дилерийн компани*

* Эх үүсвэр: Зохицуулалттай этгээдийн тусгай зөвшөөрлийн цахим систем. 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар.

Үнэт цаасны дилерын үйл ажиллагааны эрсдэлийн өнөөгийн түвшин

Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлалын оноо	Тайлбар
Салбарын хэмжээ	2.0	Үнэт цаасны дилерийн тоо харьцангуй олон боловч дилерийн үйл ажиллагааны идэвхжилт сул (41 ҮЦК үнэт цаасны дилерийн үйл ажиллагаа эрхэлж байна).
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	1.0	Сангийн эх үүсвэр нь тодорхой, АТТ ТӨХХК болон харилцагч банкаар дамжуулан гүйлгээ хийдэг
Гүйлгээ	2.0	АТТ ТӨХХК болон харилцагч банкаар дамжуулан гүйлгээ хийдэг, голчлон дотоодод гүйлгээ хийгдэж байгаа.
Харилцагч	1.0	Өөрийгөө зохицуулагч байгууллагуудтай харилцдаг
Хүргэх суваг	1.0	Өөрийгөө зохицуулагч байгууллагуудтай харилцдаг
Дундаж оноо	1.4	

Үр нөлөө	Үр нөлөөний оноо	Тайлбар
Санхүү – эдийн засгийн үр нөлөө	2.0	Санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө дундаас доош (дилерийн үйл ажиллагааны идэвх сул байгаа хэдий тэдгээрийг идэвхжүүлэх нь ҮЦ33-д чухал үр нөлөөтэй)
Нэр хүнд – итгэлцэлийн үр нөлөө	1.0	Нэр хүнд – итгэлцэлийн үр нөлөө бага (зах зээл үүсгэгч байдлаар арилжаанд оролцдог)
Дундаж оноо	1.5	

Эрсдэлийн түвшин	2.1
-------------------------	------------

8.3.3. ҮЦ-ны хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийн үйл ажиллагаа

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт – МУТС төрөлхийн эрсдэл

Үнэт цаас гаргагчийн нийтэд танилцуулагдсан мэдээлэл дээр үндэслэн судалгаа, шинжилгээг гүйцэтгэх, харилцагчид үнэт цаасыг худалдах, худалдан авах үнэ, нөхцөл, хугацааны талаар мэргэжлийн зөвлөгөөг төлбөртэйгөөр өгөх ажиллагаа

СЗХ-ноос ҮЦ-ны хөрөнгө оруулалтын зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэх тусгай зөвшөөрөл авсан компаниудын хувьд ҮЦ-ны дилер, итгэмжлэн удирдах, андеррайтерын үйлчилгээг давхар эрхэлж байгаа учраас эдгээр үйл ажиллагаатай уялдаатайгаар харилцагчийн хөрөнгийг удирдах зөвлөх үйлчилгээг үзүүлэх боломжтой. Энэ тохиолдолд ашиг сонирхлын зөрчил үүсэх магадлалтай учраас МЭҮЭ-ийн зүгээс тусгайлан хяналт тавих шаардлагатай.

ҮЦ-ны хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийн зүгээс үнэт цаас гаргагчийн нийтэд танилцуулагдсан мэдээлэл дээр үндэслэн судалгаа, шинжилгээг гүйцэтгэх, харилцагчид үнэт цаасыг худалдах, худалдан авах үнэ, нөхцөл, хугацааны талаар мэргэжлийн зөвлөгөөг төлбөртэйгөөр өгөх тохиолдолд "хаалгачийн" үүрэг гүйцэтгэх бөгөөд энэ үүргээ биелүүлэхгүй байх буюу харилцагчид үндэслэлгүй дүгнэлт, зөвлөмж өгөх үйлдэхүй, МУТС-тэй холбоотой зөрчил дутагдлыг мэдсээр байж нуун дарагдуулах эс үйлдэхүйн эрсдэл үүсэх магадлалтай. Үүнийг зохицуулахын тулд зөвлөх үйлчилгээний мэргэжлийн ёс зүйн дүрэм, журмыг боловсруулан, хэрэгжүүлж ажиллах хэрэгтэй.

Үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийн үйл ажиллагааны үндсэн үзүүлэлтүүд

* Эх үүсвэр: Зохицуулалттай этгээдийн тусгай зөвшөөрлийн цахим систем. 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар.

Үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийн үйл ажиллагааны эрсдэлийн өнөөгийн түвшин

Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлалын оноо	Тайлбар
Салбарын хэмжээ	2.0	Тодорхой тооны ҮЦК энэ төрлийн үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл авсан хэдий ч энэ төрлийн үйл ажиллагааны идэвх сул, дотоод мэдээлэл ашиглахыг хуулиар хориглодог (14 ҮЦК үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийн үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл авчээ).

Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	1.0	МУТС-д үйл ажиллагаанд шууд ашиглагддаггүй
Гүйлгээ	1.0	Мэргэжлийн зөвлөгөөг үнэ төлбөртэй гүйцэтгэх үйл ажиллагаа гэж хуулиар тодорхойлсон хэдий ч энэ төрлийн үйлчилгээг үнэ төлбөртэй авах эрэлт, хандлага бага.
Харилцагч	1.0	Мэргэжлийн зөвлөгөөг үнэ төлбөртэй гүйцэтгэх үйл ажиллагаа гэж хуулиар тодорхойлсон хэдий ч энэ төрлийн үйлчилгээг үнэ төлбөртэй авах эрэлт, хандлага бага.
Хүргэх суваг	1.0	Харилцагчтай шууд нүүр тулж харилцдаг
Дундаж оноо	1.2	

Үр нөлөө	Үр нөлөөний оноо	Тайлбар
Санхүү – эдийн засгийн үр нөлөө	1.0	Санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө бага (үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын зөвлөх үйлчилгээний эрэлт бага)
Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө	2.0	Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө дундаас доош (зөвлөх үйлчилгээний эрэлт бага байгаагаас гадна, өгсөн зөвлөгөөндөө хариуцлага хүлээх зохицуулалт байхгүй)
Дундаж оноо	1.5	

Эрсдэлийн түвшин	1.8
-------------------------	------------

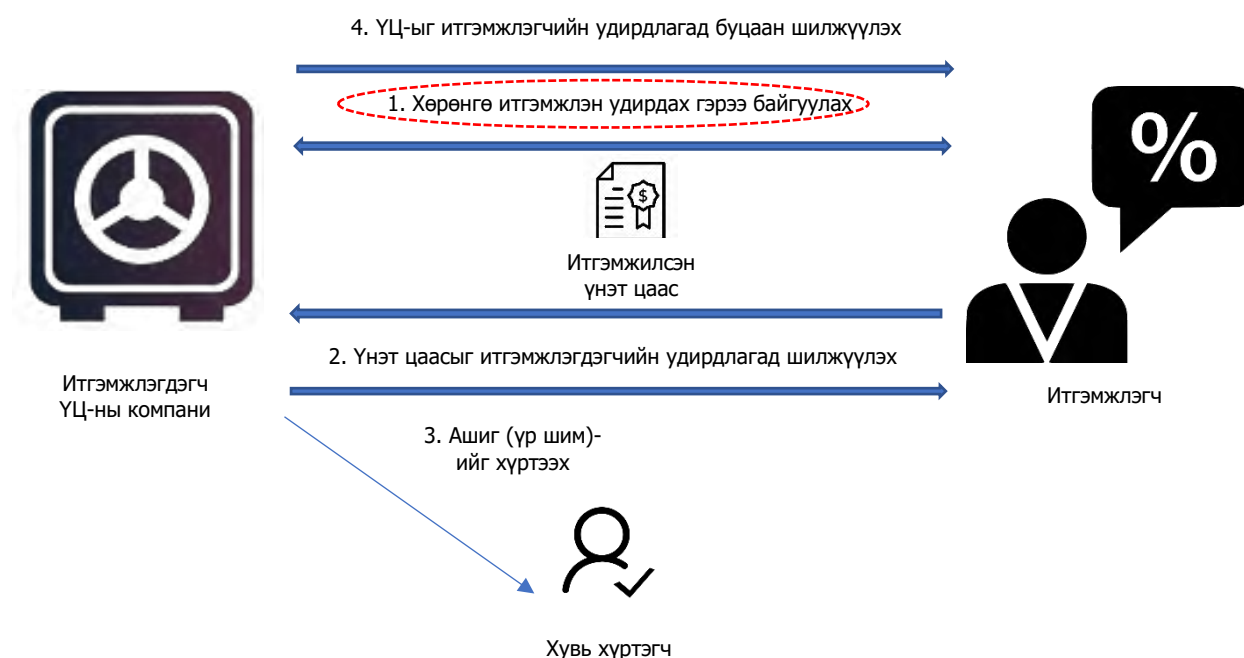
8.3.4. ҮЦ-ны итгэмжлэн удирдах үйл ажиллагаа

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт – МУТС төрөлхийн эрсдэл

Итгэмжлэгч харилцагчийн үнэт цаас, түүнтэй холбоотой хөрөнгийн өмчлөх эрхийг хөрөнгө итгэмжлэн удирдах гэрээнд заасан хязгаарын хүрээнд хэрэгжүүлэх

Үнэт цаас итгэмжлэн удирдах гэрээ байгуулах (1) шатанд харилцагч буюу итгэмжлэгч болон хэрэв хувь хүртэгч байгаа бол хувь хүртэгчийг таньж мэдэхэд дараах зүйлсийг анхаарч үзэх шаардлагатай. Үүнд:

1. Итгэмжлэгч болон хувь хүртэгчид нь улс төрд нөлөө бүхий этгээд (УТНБЭ), МУТС чиг үүрэг бүхий олон улсын байгууллагаас МУТС хяналтын хангалтгүй тогтолцоотой гэж тодорхойлсон улсын иргэн болон ААНБ, НҮБАЗ-ийн хориг арга хэмжээний жагсаалтад орсон хүн, хуулийн этгээд, бүлэг нэгдэл эсэх, итгэмжлэгч болон хувь хүртэгчдийн хоорондох холбоо хамаарлыг нягтлах.
2. Итгэмжлэгчийн шинж чанар: Өндөр болон дундаж эрсдэлтэй гэж тодорхойлсон суурь гэмт хэрэгт холбогдож байсан эсэх эсвэл тэдгээртэй холбоотой ажил, үйл ажиллагаа эрхэлдэг эсэх.

Түүнчлэн ашиг (үр шим)-ийг итгэмжлэгч болон хувь хүртэгчид бэлэн мөнгө хэлбэрээр өгөх нь эрсдэлийг нэмэгдүүлнэ. Хөрөнгийг итгэмжлэгчийн удирдлагад буцаан шилжүүлэх (4)-д хувь хүртэгч эсвэл өөр бусад этгээдэд шилжүүлэх нь МУТС эрсдэлийг нэмэгдүүлнэ. Мөн тухайн харилцагчаас нэмэлт хөрөнгө удирдуулах болсон нөхцөлд хөрөнгийн гарал үүслийг тодорхойлох явцад эрсдэл үүсэх магадлалтай.

ҮЦ-ны итгэмжлэн удирдах үйл ажиллагаан дах төрөлхийн эрсдэлийн хүчин зүйлс

Эмзэг байдлын үзүүлэлт	Эрсдэлийг нэмэгдүүлэх хүчин зүйлс	Эрсдэлийг бууруулах хүчин зүйлс
 <p>Харилцагч</p>	<ul style="list-style-type: none"> Улс төрд нөлөө бүхий этгээд (УТНБЭ), МУТСТ чиг үүрэг бүхий олон улсын байгууллагаас МУТСТ хяналтын хангалтгүй тогтолцоотой гэж тодорхойлсон улсын иргэн болон ААНБ, НҮБАЗ-ийн хориг арга хэмжээний жагсаалтад орсон хүн, хуулийн этгээд, бүлэг нэгдэл Өндөр болон дундаж эрсдэлтэй гэж тодорхойлсон суурь гэмт хэрэгт холбогдож байсан эсвэл тэдгээртэй холбоотой ажил, үйл ажиллагаа эрхэлдэг этгээд, 	<ul style="list-style-type: none"> Цөөн тооны тодорхой харилцагчтай Харилцагч буюу итгэмжлэгч нь тусгайлан хяналт тавих этгээд биш (өмнөх нүдэнд дурдсан этгээд биш)
 <p>Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ҮЦ итгэмжлэн удирдах гэрээний хугацаа харьцангуй богино Гэрээний нөхцөл уян хатан, хугацаанаас өмнө цуцлах, хэсэгчлэн буцаан авах боломжтой Хувь хүртэгч оролцсон, ялангуяа нэгээс олон тооны хувь хүртэгч оролцсон Гэрээний хугацаа дуусахад итгэмжилсэн хөрөнгийг хувь хүртэгч эсвэл гуравдагч этгээдэд шилжүүлэх. 	<ul style="list-style-type: none"> ҮЦ итгэмжлэн удирдах гэрээний хугацаа харьцангуй урт Гэрээний нөхцөл хатуу, хугацаанаас өмнө цуцлах боломжгүй Итгэмжилсэн хөрөнгийг зөвхөн итгэмжлэгч өөрөө эргүүлэн авах.
 <p>Хүргэх арга, хэлбэр</p>	<ul style="list-style-type: none"> ҮЦ итгэмжлэн удирдах гэрээг гуравдагч этгээдээр дамжуулан хийх боломжтой 	<ul style="list-style-type: none"> ҮЦ итгэмжлэн удирдах гэрээг гуравдагч этгээдээр дамжуулан хийх боломжгүй
 <p>Газар зүйн байршил</p>	<ul style="list-style-type: none"> Итгэмжлэгч нь гадаад улсаас эсвэл өөр байршлаас харилцаж байгаа Салбар, төлөөлөгчөөр дамжуулан үйл ажиллагаа явуулдаг 	<ul style="list-style-type: none"> Итгэмжлэгч болон итгэмжлэгдэгч ҮЦК нэг улс, байрлалд байгаа

Бүтэц, зохион байгуулалт, зохицуулалт, комплеансын үзүүлэлтийн хувьд нийтлэг байдлаар авч үзэх хэрэгтэй (БҮЛЭГ 3-ыг үзнэ үү).

Үнэт цаасны итгэмжлэн удирдах үйл ажиллагааны үндсэн үзүүлэлтүүд

1 компани ҮЦ-ны итгэмжлэн удирдах үйлчилгээ эрхлэх зөвшөөрөлтэй*

* Эх үүсвэр: Зохицуулалттай этгээдийн тусгай зөвшөөрлийн цахим систем. 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар.

Үнэт цаасны итгэмжлэн удирдах үйл ажиллагааны эрсдэлийн өнөөгийн түвшин

Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлалын оноо	Тайлбар
Салбарын хэмжээ	1.0	Үнэт цаас итгэмжлэн удирдах үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг 1 компани авсан байгаа.
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	3.0	ҮЦ-ны итгэмжлэн удирдах үйл ажиллагаа нь төрөлхийн эрсдэл өндөртэй хэдий ч энэ төрлийн үйл ажиллагааны практик байхгүй
Гүйлгээ	1.0	Энэ төрлийн үйлчилгээ идэвхжээгүй байгаа
Харилцагч	1.0	Энэ төрлийн үйлчилгээ идэвхжээгүй байгаа
Хүргэх суваг	1.0	Энэ төрлийн үйлчилгээ идэвхжээгүй байгаа
Дундаж оноо	1.4	

Үр нөлөө	Үр нөлөөний оноо	Тайлбар
Санхүү – эдийн засгийн үр нөлөө	2.0	Санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө дундаас доош (Энэ төрлийн үйлчилгээ идэвхжээгүй байгаа)
Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө	3.0	Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө дунд зэрэг (ҮЦЗЗ-ийн хөгжилд хэрэгтэй үйл ажиллагаа бөгөөд хэрэв энэ төрлийн үйл ажиллагаанд эрсдэл учирвал түүний нэр хүндэд улам илүү сөрөг нөлөөг үзүүлэх болно)
Дундаж оноо	2.5	

Эрсдэлийн түвшин	3.5
-------------------------	------------

8.3.5. Андеррайтерийн үйл ажиллагаа

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт – МУТС төрөлхийн эрсдэл

Үнэт цаас гаргагчтай байгуулсан гэрээний үндсэн дээр түүний үнэт цаасыг нийтэд санал болгон гаргахад мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэх, үнэт цаас гаргагчийн үнэт цаасны анхдагч зах зээлд худалдагдаагүй үлдсэн үнэт цаасыг андеррайтерийн гэрээнд заасан хэмжээгээр худалдаж авах зэрэг ажиллагаа

Андеррайтерийн компанийн хувьд андеррайтерийн гэрээ байгуулах (1) шатанд харилцагчийг таньж мэдэхэд тусгайлан хяналт тавих хэрэгтэй. Үүнд: харилцагч хуулийн этгээдийн эцсийн өмчлөгч нь улс төрд нөлөө бүхий этгээд (УТНБЭ), МУТС чиг үүрэг бүхий олон улсын байгууллагаас МУТС хяналтын хангалтгүй тогтолцоотой гэж тодорхойлсон улсын иргэн болон ААНБ, НҮБАЗ-ийн хориг арга хэмжээний жагсаалтад орсон хүн, хуулийн этгээд, бүлэг нэгдэл эсэхийг нягтлах шаардлагатай. Түүнчлэн өндөр болон дундаж эрсдэлтэй гэж тодорхойлсон суурь гэмт хэрэгт холбогдож байсан эсэх эсвэл тэдгээртэй холбоотой ажил, үйл ажиллагаа эрхэлдэг эсэхийг шалгах хэрэгтэй.

Андеррайтерийн компани нь үнэт цаас гаргагчийн үнэт цаасны анхдагч зах зээлд худалдагдаагүй үлдсэн үнэт цаасыг андеррайтерийн гэрээнд заасан хэмжээгээр худалдаж авах үүргийг хүлээдэг учраас өөрийн хөрөнгийг бүрдүүлэх шатанд бүтцийн МУТС эрсдэл үүсэх магадлалтай. Иймээс Бүтэц, зохион байгуулалт, Зохицуулалт, Комплеансын хүчин зүйлсийг харгалзан үзэх шаардлагатай.

ҮЦ-ны андеррайтерийн компанийн үйл ажиллагаан дахь төрөлхийн эрсдэлийн хүчин зүйлс

Эмзэг байдлын үзүүлэлт	Эрсдэлийг нэмэгдүүлэх хүчин зүйлс	Эрсдэлийг бууруулах хүчин зүйлс
 <p>Бүтэц, зохион байгуулалт</p>	<ul style="list-style-type: none"> Андеррайтерийн компанийн эцсийн өмчлөгчид нь УТНБЭ болон бусад эрсдэлтэй өмчлөгчдөөс бүрддэг Маркетингийн үйл ажиллагааг идэвхтэй хэрэгжүүлдэг Хүний нөөц дутагдалтай, хүний нөөцийн хөдөлгөөн ихтэй. 	<ul style="list-style-type: none"> Андеррайтерийн компанийн эцсийн өмчлөгчдөд УТНБЭ болон бусад эрсдэлтэй этгээд байхгүй Эцсийн өмчлөгчдөд шаардлага, хязгаар тавьдаг, эцсийн өмчлөгчдийг олж тогтооход хялбар Маркетингийн үйл ажиллагааг хууль тогтоомжоор хязгаарладаг
 <p>Зохицуулалт</p>	<ul style="list-style-type: none"> ҮЦТХ, ҮЦТТ зэрэг төлбөр тооцоо, бүртгэлийг хянах эрх бүхий байгууллагаас гишүүнчлэл, системд нэвтрэх эрхийг түдгэлзүүлж байсан эсвэл гэрээг цуцалж байсан 	<ul style="list-style-type: none"> ҮЦТХ, ҮЦТТ зэрэг төлбөр тооцоо, бүртгэлийг хянах эрх бүхий байгууллагаас ямар нэг арга хэмжээ авагдаж байгаагүй
 <p>Комплеанс</p>	<ul style="list-style-type: none"> Ажилтнуудын ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалтгүй Компанийн дотоод хяналтын тогтолцоо сул эсвэл байхгүй Хяналт шалгалтад хамрагдаж байгаагүй Мэдээлэл ирүүлэхгүй байх, хоцроох, тайлан мэдээллийг будилуулах, буруу гаргаж өгөх зэрэг зөрчил гаргаж байсан 	<ul style="list-style-type: none"> МУТС эрсдэлийн талаарх ажилтнуудын ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалттай Компанийн дотоод хяналтын тогтолцоог үр дүнтэй хэрэгжүүлдэг Хяналт шалгалтад хамрагдаж байсан, зөрчил дутагдал гаргаж байгаагүй Тайлан мэдээллийг тогтмол ирүүлдэг, зөрчил дутагдал гаргаж байгаагүй

Бүтэц, зохион байгуулалт, зохицуулалт, комплеансын үзүүлэлтийн хувьд нийтлэг байдлаар авч үзэх хэрэгтэй (БҮЛЭГ 3-ыг үзнэ үү).

Андеррайтерийн үйл ажиллагааны үндсэн үзүүлэлтүүд

 <p>25 ҮЦ-ны андеррайтерийн компани*</p>	 <p>6 компанийн IPO анхдагч зах зээлд гарж</p>	 <p>893.7 тэрбум төгрөгөөр арилжаалагдсан</p>
--	--	---

* Эх үүсвэр: Зохицуулалттай этгээдийн тусгай зөвшөөрлийн цахим систем. 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар.

Андеррайтерийн үйл ажиллагааны эрсдэлийн өнөөгийн түвшин

Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлалын оноо	Тайлбар
Салбарын хэмжээ	3.0	Харьцангуй олон тооны ҮЦК энэ чиглэлээр ажилладаг (25 ҮЦК андеррайтерийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөлтэй) боловч сүүлийн жилүүдэд нэмэгдэх хандлагатай байгаа хэдий ч анхдагч зах зээлд хувьцаа гаргаж буй харилцагчийн тоо харьцангуй цөөн. Мөн зөвхөн дотоодын харилцагчид байдаг.
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	2.0	Андеррайтерийн үйл ажиллагаа нь харьцангуй нарийн төвөгтэй хэдий ч хөрөнгийн бирж дээр үнэт цаасыг бүртгүүлэх, арилжаалах үйл ажиллагаа нь холбогдох байгууллагуудын зохицуулалтад байдаг.
Гүйлгээ	2.0	Гүйлгээний дүн өндөр хэдий ч хяналт сайтай.
Харилцагч	2.0	Мөнгөн гуйвуулгын үйлчилгээ нь гадаад улс руу хийгддэг
Хүргэх суваг	1.0	Харилцагчтай нүүр тулж харилцдаг.
Дундаж оноо	2.0	

Үр нөлөө	Үр нөлөөний оноо	Тайлбар
Санхүү – эдийн засгийн үр нөлөө	3.0	Санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө дунд зэрэг (хөрөнгийн зах зээлийн хөгжилд чухал ач холбогдолтой, сүүлийн жилүүдэд идэвхжиж байгаа)
Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө	3.0	Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө дунд зэрэг (хөрөнгийн зах зээлийн хөгжилд чухал ач холбогдолтой)
Дундаж оноо	3.0	

Эрсдэлийн түвшин	6.0
-------------------------	------------

8.3.6. ҮЦ-ны өмчлөх эрхийн бүртгэлийн болон төвлөрсөн хадгаламжийн үйл ажиллагаа

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт – МУТС төрөлхийн эрсдэл

Бага	Дунджаас доош	Дунджаас дээш	Өндөр
<p>Үнэт цаасны өмчлөх эрхийн бүртгэл: үнэт цаас гаргагчтай байгуулсан гэрээний үндсэн дээр үнэт цаасны өмчлөх эрх шилжүүлэхтэй холбоотой мэдээллийг хүлээн авч үнэт цаасны өмчлөх эрхийн бүртгэлийн мэдээллийн санд оруулан, уг мэдээллийг хадгалах, боловсруулах, хууль тогтоомжийн дагуу тайлагнах үйл ажиллагаа.</p>			
<p>Үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламж: үнэт цаас гаргагч болон бусад оролцогчтой байгуулсан гэрээний үндсэн дээр үнэт цаасыг хадгалах, түүнтэй холбоотой бүртгэл хөтлөх үйл ажиллагаа.</p>			

Монгол Улсын хэмжээнд үнэт цаасны бүртгэл, төвлөрсөн хадгаламжийн үйлчилгээг Монгол Улсад үнэт цаасны бүртгэл, хадгаламжийн үйлчилгээ эрхлэх тусгай зөвшөөрөл бүхий 100% төрийн өмчит хуулийн этгээд болох Үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжийн төв ТӨХХК нь эрхэлж байна. Үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжийн төв ТӨХХК нь Үнэт цаасны тухай хуульд зааснаар Үнэт цаас гаргагч болон бусад оролцогчтой байгуулсан гэрээний үндсэн дээр үнэт цаасыг хадгалах, түүнтэй холбоотой бүртгэл хөтлөх үйл ажиллагааг эрхлэх, биржийн болон биржийн бус арилжааны өмчлөх эрхийг баталгаажуулан бүртгэх, кастодианы үйлчилгээг хавсран эрхлэх эрх бүхий өөрийгөө зохицуулагч хуулийн этгээд юм.¹⁵

Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн 69.2-т зааснаар үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжийн байгууллага нь үнэт цаасны зах зээл дэх Өөрийгөө зохицуулах байгууллага байна. Хуулийн 70.1.3-д Өөрийгөө зохицуулах байгууллага нь гишүүдийнхээ үйл ажиллагаанд баримтлах нийтлэг журам, мэргэжилтний ёс зүйн хэм хэмжээ, заавар зөвлөмжийг Хорооны танилцуулснаар баталж, хэрэгжилтийг хангуулах, гишүүдийн ёс зүйтэй холбоотой гомдол маргааныг шийдвэрлэх бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ гэж заасан байдаг. Иймээс Үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжийн төв ТӨХХК гишүүн байгууллагууд, ҮЦК-иудаар МУТСТ хууль, дүрэм журмын хэрэгжилтийг хангуулахад чухал оролцоотой байна. Мөн тэднийг холбогдох мэдээллээр хангах үүргийг хүлээнэ.

Үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжийн төв ТӨХХК (ҮЦТХТ) нь гишүүн байгууллагууддаа үнэт цаасны өмчлөх эрхийн бүртгэлийн болон төвлөрсөн хадгаламжийн үйлчилгээг үзүүлэхээс гадна харилцагчдад дараах төрлийн үйлчилгээг ҮЦК-иудаар дамжуулан болон шууд үзүүлдэг.

¹⁵ https://www.schcd.mn/?page_id=11

Үйлчилгээний төрөл	Харилцагч	Харилцагчийг таньж мэдэх болон МУТС эрсдэлийн үнэлгээний бусад асуудал
Үнэт цаасны данс нээх	Иргэн, аж ахуйн нэгж ҮЦК-иар дамжуулан	Харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагааг ҮЦК-иуд хэрэгжүүлнэ. ҮЦТХТ–өөс нэгдсэн журмаар хангах, журмын хэрэгжилтэд хяналт тавих, түүнчлэн үнэт цаасны данс эзэмшигчдийн талаарх мэдээллээр хангах үүргийг хэрэгжүүлэх шаардлагатай.
Итгэмжлэлээр төлөөлөх эрх олгох	Харилцагч итгэмжлэлээ ҮЦТХТ дээр өөрийн биеэр ирж эсвэл зуучлагч ҮЦК-аар дамжуулан хүргүүлнэ.	Харилцагч итгэмжлэлээ ҮЦТХТ дээр өөрийн биеэр ирж бүртгүүлэх тохиолдолд харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ. Ингэхдээ итгэмжлэгч болон боон итгэмжлэгдэгч нарыг аль алиныг таньж мэдэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ. Зуучлагчаар дамжуулан хэрэгжүүлэх тохиолдолд ҮЦК-иудад хяналт тавих, зохицуулалт мэдээллээр хангах үүргийг хүлээнэ.
Интернэт данс нээх	Үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжид данстай Монгол Улсын болон гадаадын иргэд, аж ахуйн нэгжүүд өөрийн биеэр ирж үйлчлүүлнэ. Харин өөрийн биеэр ирэх боломжгүй, хөдөө орон нутаг болон гадаадаас энэхүү үйлчилгээг авахыг хүсвэл баталгаат шуудангаар хүсэлтээ холбогдох баримтыг хамт ирүүлж өөрийн интернэт шуудангийн хаягаар хариу мэдээллийг хүлээн авах боломжтой.	Үнэт цаасны данс нээх үед харилцагчийг таньж мэдэх ажиллагааг хийсэн, интернэт данс нь гүйлгээ хийх боломжгүй зөвхөн мэдээлэл авах зориулалттай учраас харилцагчийг таньж мэдэх болон бусад тусгай хяналтыг тавих шаардлагагүй.
Өв залгамжлах эрхийн гэрчилгээгээр үнэт цаасыг шилжүүлэх	Харилцагч нь төвлөрсөн хадгаламж дахь дансны хөрөнгийг өв залгамжлалаар хүлээн авах тохиолдолд өв залгамжлах эрхийн гэрчилгээ, өв залгамжлагчийн иргэний үнэмлэх, түүнтэй адилтгах баримт бичиг, нас барсан хүний нас барсны гэрчилгээ, өв хүлээн авагчийн өргөдөл, гүйлгээний шимтгэл төлсөн баримт зэргийг үндэслэн гүйлгээ хийнэ.	Харилцагчийг таньж мэдэх болон бусад тусгай хяналтыг тавих шаардлагатай. Санхүүгийн зохицуулах хорооны 2007 оны 11 дүгээр сарын 12-ны өдрийн 162 дугаар тогтоолын хавсралтаар батлагдсан “Үнэт цаасаар гэрчлэгдсэн өмчлөх эрхийг бусдад бэлэглэх, өвлүүлэх тухай журам”-ыг мөрдлөг болгодог.
Бэлэглэлийн гэрээгээр үнэт цаасыг шилжүүлэх	Үнэт цаас эзэмшигч нь өөрийн үнэт цаасаар гэрчлэгдсэн өмчлөх эрхээ бусдад бэлэглэх тохиолдолд холбогдох бичиг баримтыг бүрдүүлэн ҮЦТХТ-д хандана.	Харилцагчийг таньж мэдэх болон бусад тусгай хяналтыг тавих шаардлагатай. Санхүүгийн зохицуулах хорооны 2007 оны 11 дүгээр сарын 12-ны өдрийн 162 дугаар тогтоолын хавсралтаар батлагдсан “Үнэт цаасаар гэрчлэгдсэн өмчлөх эрхийг бусдад бэлэглэх, өвлүүлэх тухай журам”-ыг мөрдлөг болгодог.

Үүргийн гүйцэтгэл хангуулах	Харилцагч өөрийн эзэмшлийн үнэт цаасаар өөрийн болон бусдын үүргийн гүйцэтгэлийг хангаж болно.	Харилцагчийг таньж мэдэх болон бусад тусгай хяналтыг тавих шаардлагатай. ҮЦТХТ ТӨХХК-ийн Үнэт цаасаар гэрчлэгдсэн өмчлөх эрхийг бүртгэх үйл ажиллагааны журам-ыг мөрдлөг болгодог.
Үнэт цаасыг шилжүүлэх	Үнэт цаасаар гэрчлэгдсэн өмчлөх эрхийг бүртгэх үйл ажиллагааны журмын 5.10-д "Харилцагч брокер дилерийн компаниа өөрчилж, эзэмшиж буй үнэт цаасаа өөр брокер дилерийн компанийн дансанд өөрийн хүсэлтээр шилжүүлэх тохиолдолд тухайн данс эзэмшигчийн хүсэлт, үйлчилгээний хураамж төлсөн баримтыг тус тус үндэслэн үнэт цаасыг шилжүүлэх гүйлгээг хийнэ" гэж заасан.	Харилцагчийг таньж мэдэх болон бусад тусгай хяналтыг тавих шаардлагагүй.

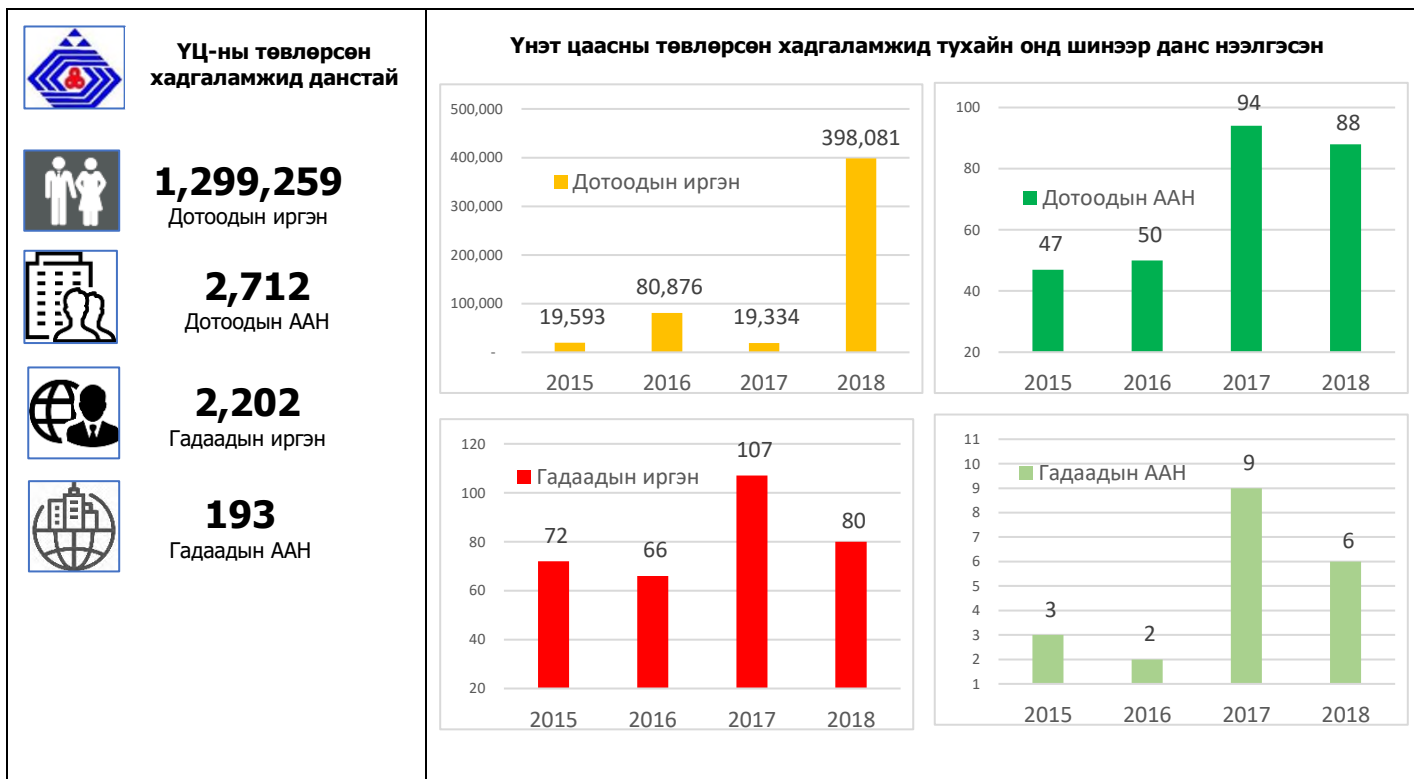
Дээр дурдсан итгэмжлэлээр төлөөлөх эрх олгох, өв залгамжлал, бэлэглэлээр өмчлөх эрхийг шилжүүлэх, үүргийн гүйцэтгэл хангуулах үйл ажиллагаа нь МУ үйл ажиллагааны төгсгөлийн буцаан төвлөрүүлэх шатанд ашиглагдах магадлалтай.

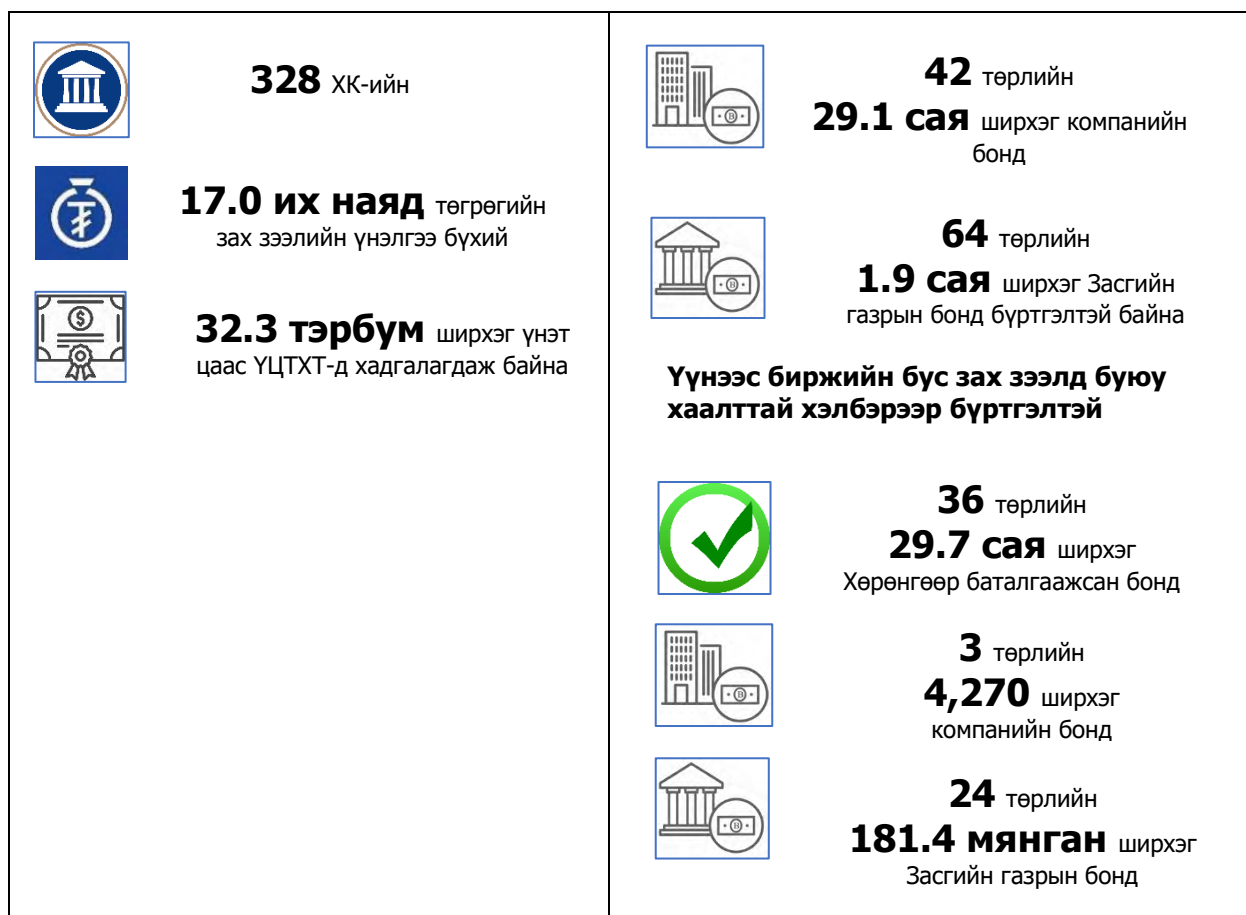
Үнэт цаасны өмчлөх эрхийн бүртгэлийн болон төвлөрсөн хадгаламжийн үйл ажиллагаан дахь төрөлхийн эрсдэлийн хүчин зүйлс

Эмзэг байдлын үзүүлэлт	Эрсдэлийг нэмэгдүүлэх хүчин зүйлс	Эрсдэлийг бууруулах хүчин зүйлс
<p>Харилцагч</p>	<ul style="list-style-type: none"> Брокерийн компаниудад мөрдөгдөх харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагааны заавар, мэдээллийн маягтыг хангалтгүй боловсруулсан байх. ҮЦК-иуд дээрх харилцагчдыг таньж мэдэх үйл ажиллагаа хангалтгүй Үнэт цаасны данс эзэмшигч гадаадын иргэн, ААН-ийн тоо нэмэгдэх, тэдний өмчлөлд үнэт цаасны төвлөрөл бий болох 	<ul style="list-style-type: none"> ҮЦК-иуд дээр харилцагчдыг таньж мэдэх үйл ажиллагаа хангалттай сайн хийгддэг Цөөн тооны тодорхой харилцагчидтай байх Дотоодын ААН-үүдийн ҮЦ-ны данс давамгайлах
<p>Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ</p>	<ul style="list-style-type: none"> Өмчлөх эрхийн хөдөлгөөн эрчимжих Бэлэглэл, өмчлөх эрхээр үүргийн гүйцэтгэл хангуулах зэрэг үйл ажиллагаа эрчимжих 	<ul style="list-style-type: none"> Үнэт цаасны биржийн арилжаа, түүний дагуу хийгдэх өмчлөх эрхийн бүртгэл давамгайлах Бондын арилжаанд төв банк болон арилжааны банк хоорондын репо арилжаа давамгайлах

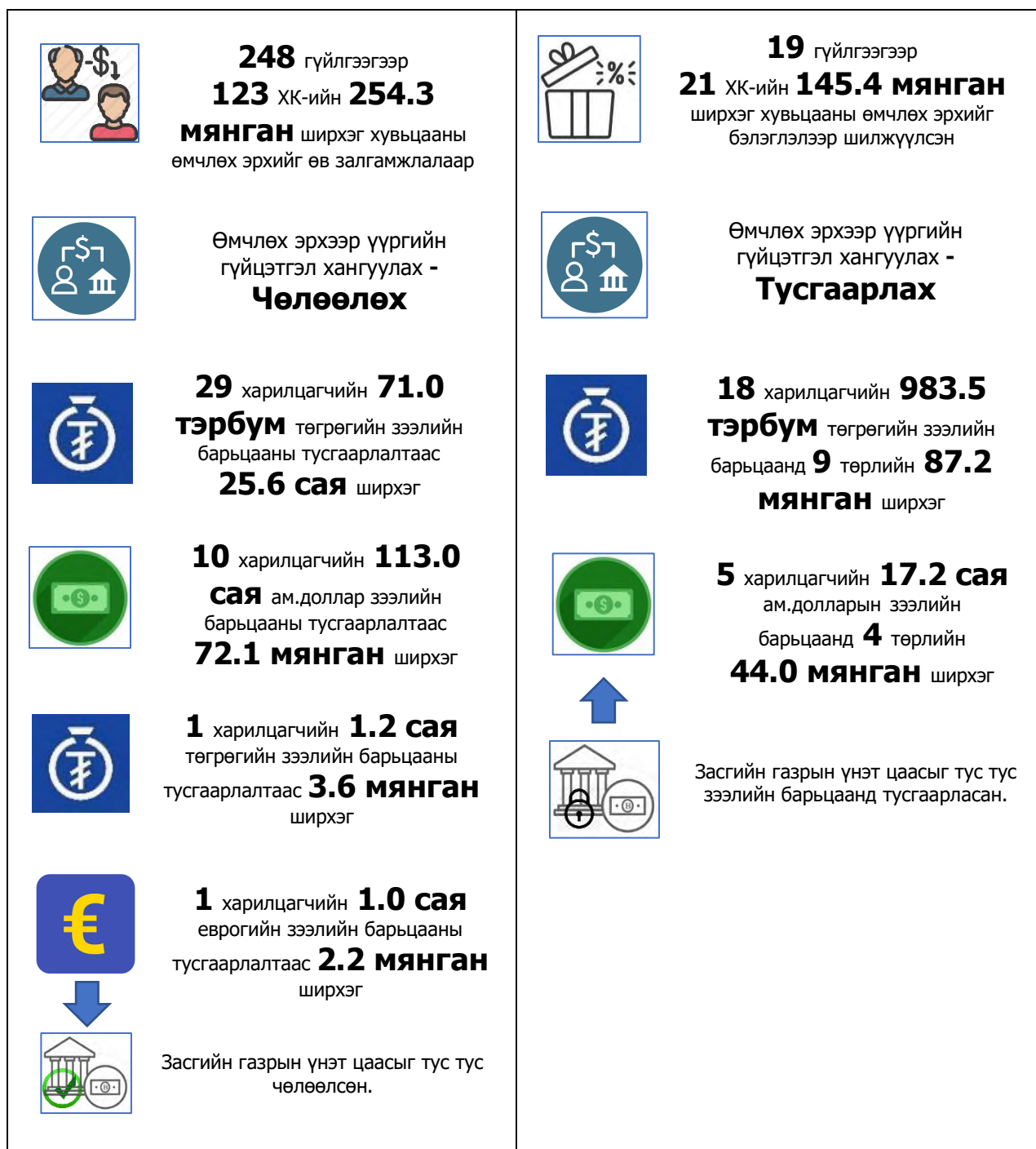
 <p>Хүргэх арга, хэлбэр</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Мэдээллийн технологи, программ хангамжийн аюулгүй байдал доголдох (MIT CSD дэд систем дэх дансыг бөөнөөр нь нээх "Bulk account" гэх мэт) 	<ul style="list-style-type: none"> • Мэдээллийн технологи, программ хангамжийн аюулгүй байдал бүрэн хангагдсан
 <p>Газар зүйн байршил</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Өөр улс, орон нутагт үйл ажиллагаа явуулдаг • Салбар, төлөөлөгчийн газраар дамжуулан үйл ажиллагаа явуулдаг 	<ul style="list-style-type: none"> • Хяналтыг хэрэгжүүлж буй байгууллагатай нэг улс, орон нутагт үйл ажиллагаа явуулдаг • Салбар, төлөөлөгчийн газар байхгүй
 <p>Бүтэц, зохион байгуулалт</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Хүний нөөц дутагдалтай, хүний нөөцийн хөдөлгөөн ихтэй. 	
 <p>Зохицуулалт</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Үйл ажиллагааг зохицуулах зохицуулалт сул эсвэл байхгүй • Төлбөр тооцоо, бүртгэлийг давхар хянах үүрэг бүхий байгууллага байхгүй эсвэл үйл ажиллагаа нь доголдолтой 	<ul style="list-style-type: none"> • Салбар, тухайн үйл ажиллагааг зохицуулах зохицуулалт сул эсвэл байхгүй • Төлбөр тооцоо, бүртгэлийг давхар хянах үүрэг бүхий байгууллага нь үр дүнтэй ажилладаг
 <p>Комплеанс</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ажилтнуудын ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалтгүй • Дотоод хяналтын тогтолцоо сул эсвэл байхгүй 	<ul style="list-style-type: none"> • МУТС эрсдэлийн талаарх ажилтнуудын ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалттай • Дотоод хяналтын тогтолцоог үр дүнтэй хэрэгжүүлдэг

ҮЦ-ны өмчлөх эрхийн бүртгэлийн болон төвлөрсөн хадгаламжийн үйл ажиллагааны үндсэн үзүүлэлтүүд

* Эх үүсвэр: Үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжийн төв ТӨХХК-ийн 2018 оны үйл ажиллагааны тайлан

* Эх үүсвэр: Үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжийн төв ТӨХХК-ийн 2016 оны үйл ажиллагааны тайлан

ҮЦ-ны өмчлөх эрхийн бүртгэлийн болон төвлөрсөн хадгаламжийн үйл ажиллагааны эрсдэлийн өнөөгийн түвшин

Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлалын оноо	Тайлбар
Салбарын хэмжээ	1.0	Өөрийгөө зохицуулах нэг байгууллага ажилладаг.
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	3.0	Шууд харилцагчтай харилцаж данс нээх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлдэггүй хэдий ч гишүүн байгууллагууддаа тавих хяналтыг сайн тавих шаардлагатай. Мөн үнэт цаасны бэлэглэл, өв залгамжлах болон тусгаарлах, чөлөөлөх зэрэг үйлчилгээг харилцагчид шууд үзүүлэхэд эрсдэл үүсэх магадлалтай
Гүйлгээ	2.0	Гүйлгээний дүн харьцангуй бага, дотооддоо хийгддэг
Харилцагч	2.0	Гадаад, дотоодын олон тооны харилцагч үйлчлүүлдэг хэдий ч үнэт цаасны данс эзэмшигчтэй шууд харилцдаггүй
Хүргэх суваг	3.0	Харилцагчтай нүүр тулж харилцдаггүй хэдий ч үүнийг дүрэм журам гаргах, хэрэгжилтэд хналт тавих байдлаар хэрэгжүүлэх боломжтой.
Дундаж оноо	2.2	

Үр нөлөө	Үр нөлөөний оноо	Тайлбар
Санхүү – эдийн засгийн үр нөлөө	2.0	Санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө дундаас доош (хөрөнгийн зах зээлийн чухал оролцогч тал болдог)
Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө	2.0	Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө дундаас доош (хөрөнгийн зах зээлийн чухал оролцогч тал болдог)
Дундаж оноо	2.0	

Эрсдэлийн түвшин	4.4
-------------------------	------------

8.3.7. ҮЦ-ны арилжааны тооцооны болон төлбөрийн үйл ажиллагаа

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт – МУТС төрөлхийн эрсдэл

Бага	Дунджаас доош	Дунджаас дээш	Өндөр
<p>Үнэт цаасны арилжааны тооцооны үйл ажиллагаа:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Үнэт цаасны арилжааны дараа арилжаанд оролцогч талуудын гэрээ, хэлцлийн дагуу төлбөл зохих төлбөрийг гэрээ тус бүрээр болон нэгдсэн байдлаар тодорхойлж, холбогдох санхүүгийн бүртгэл, тооцооллыг хийх; - Төлбөр хийгдэх бэлтгэлийг ханган, төлбөр гүйцэтгэх даалгаврыг эрх бүхий төлбөрийн байгууллагад илгээх. <p>Үнэт цаасны арилжааны төлбөрийн үйл ажиллагаа:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Тооцооны байгууллагаас ирүүлсэн даалгаврын дагуу үнэт цаас худалдан авагчаас төлөх төлбөрийг үнэт цаас худалдагчийн дансанд шилжүүлэх; - Үнэт цаас худалдагчийн дансанд байгаа зохих тооны үнэт цаасыг худалдан авагчийн дансанд байршуулах; - Кастодианы төвлөрсөн хадгаламжийн болон мөнгөн хөрөнгийн хадгаламжийн байгууллага хооронд даалгавар илгээх замаар төлбөрийн гүйлгээг тогтоосон хугацаанд нэгэн зэрэг гүйцэтгэх; - Төлбөр төлөгдсөн тайлангийн дагуу зохих санхүүгийн бүртгэлийг гүйцэтгэн гүйлгээг баталгаажуулах; - Зохих мэдээллийг үнэт цаасны хадгаламж, бүртгэлийн байгууллагад илгээх. 			

Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн 69.2-т зааснаар үнэт цаасны тооцооны байгууллага нь үнэт цаасны зах зээл дэх Өөрийгөө зохицуулах байгууллага байна. Хуулийн 70.1.3-д Өөрийгөө зохицуулах байгууллага нь гишүүдийнхээ үйл ажиллагаанд баримтлах нийтлэг журам, мэргэжилтний ёс зүйн хэм хэмжээ, заавар зөвлөмжийг Хорооны танилцуулснаар баталж, хэрэгжилтийг хангуулах, гишүүдийн ёс зүйтэй холбоотой гомдол маргааныг шийдвэрлэх бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ гэж заасан байдаг. Иймээс үнэт цаасны тооцооны байгууллага нь гишүүн байгууллагууд, ҮЦК-иудаар МУТСТ хууль, дүрэм журмын хэрэгжилтийг хангуулахад чухал оролцоотой байна. Мөн тэднийг холбогдох мэдээллээр хангах үүргийг хүлээнэ.

Монголын хөрөнгийн бирж ТӨХК¹⁶-ийн зохион байгуулсан үнэт цаасны арилжааны тооцооны болон төлбөрийн үйл ажиллагааг Арилжааны төлбөр тооцоо ТӨХК¹⁷ гүйцэтгэж байна.

¹⁶ <http://mse.mn/mn>

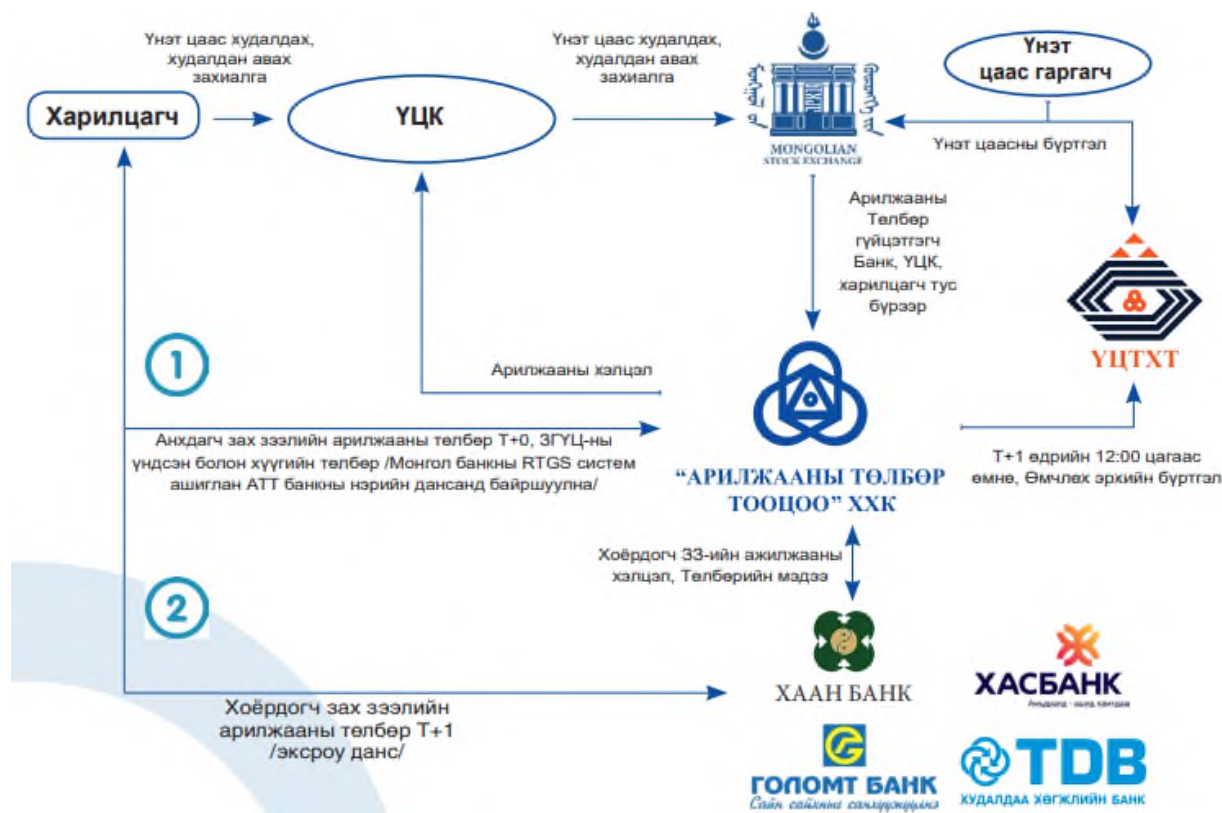
¹⁷ <http://www.mscc.mn/>

Арилжааны төлбөр тооцоо ТӨХХК-ийн хувьд Монгол Улсын хөрөнгийн зах зээл дээр арилжаалагдаж буй хувьцаа, бондын анхдагч болон хоёрдогч зах зээлийн төлбөр тооцоог T+0, T+1 горимуудаар хийж байна.¹⁸

Монголын Үнэт цаасны бирж (МҮЦБ) ХК¹⁹ нь үнэт цаасны арилжааны болон үнэт цаасны тооцооны үйл ажиллагааг эрхэлж байна. Тус компанийн хувьд өөрийн зохион байгуулсан үнэт цаасны арилжааны тооцоог гүйцэтгэж байна. МҮЦБ-ийн арилжааны төлбөр тооцоо нь T+2 горимоор гүйцэтгэгдэж байгаа бөгөөд үнэт цаасны эцсийн шилжүүлгийг Төв клиринг болон тооцооны гишүүний илгээсэн зааварчилгааны дагуу ҮЦТХТ ТӨХХК гүйцэтгэдэг.

Үнэт цаасны арилжааны тооцоо, төлбөрийн үйл ажиллагааны процессын зураглалыг Арилжааны төлбөр тооцоо ТӨХК-ийн жишээн дээр энд орууллаа.

Үнэт цаасны анхдагч болон хоёрдогч зах зээлийн арилжааны тооцоо, төлбөрийн үйл ажиллагааны горим

¹⁸ “Арилжааны төлбөр тооцоо ХХК-ийн 2018 оны жилийн тайлан”

¹⁹ <https://www.msx.mn/>

Үнэт цаасны арилжааны тооцоо, төлбөрийн үйл ажиллагаан дахь төрөлхийн эрсдэлийн хүчин зүйлс

Эмзэг байдлын үзүүлэлт	Эрсдэлийг нэмэгдүүлэх хүчин зүйлс	Эрсдэлийг бууруулах хүчин зүйлс
 Харилцагч	<ul style="list-style-type: none"> • ҮЦК-иуд дээрх харилцагчдыг таньж мэдэх үйл ажиллагаа хангалтгүй • Гадаадын иргэн, ААН-ийн арилжаа идэвхжих 	<ul style="list-style-type: none"> • ҮЦК-иуд дээр харилцагчдыг таньж мэдэх үйл ажиллагаа хангалттай сайн хийгддэг • Дотоодын ААН-үүдийн давамгайлах
 Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ	<ul style="list-style-type: none"> • Оролцогч талуудын хоорондох мэдээлэл дамжуулалт, боловсруулалтын гар ажиллагаа 	<ul style="list-style-type: none"> • Оролцогч талуудын хоорондох мэдээлэл дамжуулалт, боловсруулалтын автоматжуулалт
 Хүргэх арга, хэлбэр	<ul style="list-style-type: none"> • Мэдээллийн технологи, программ хангамжийн аюулгүй байдал доголдох 	<ul style="list-style-type: none"> • Мэдээллийн технологи, программ хангамжийн аюулгүй байдал бүрэн хангагдсан байх
 Газар зүйн байршил	<ul style="list-style-type: none"> • Давхар бүртгэлтэй компаниудтай 	<ul style="list-style-type: none"> • Зөвхөн дотоодын зах зээлд
 Бүтэц, зохион байгуулалт	<ul style="list-style-type: none"> • Хүний нөөц дутагдалтай, хүний нөөцийн хөдөлгөөн ихтэй. 	
 Зохицуулалт	<ul style="list-style-type: none"> • Үйл ажиллагааг зохицуулах зохицуулалт сул эсвэл байхгүй • Төлбөр тооцоо, бүртгэлийг давхар хянах үүрэг бүхий байгууллага байхгүй эсвэл үйл ажиллагаа нь доголдолтой 	<ul style="list-style-type: none"> • Үйл ажиллагааг зохицуулах зохицуулалт хангалттай • Төлбөр тооцоо, бүртгэлийг давхар хянах үүрэг бүхий байгууллага нь үр дүнтэй ажилладаг
 Комплеанс	<ul style="list-style-type: none"> • Ажилтнуудын ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалтгүй • Дотоод хяналтын тогтолцоо сул эсвэл байхгүй 	<ul style="list-style-type: none"> • МУТС эрсдэлийн талаарх ажилтнуудын ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалттай • Дотоод хяналтын тогтолцоог үр дүнтэй хэрэгжүүлдэг

Үнэт цаасны арилжааны тооцоо, төлбөрийн үйл ажиллагааны үндсэн үзүүлэлтүүд

<p>Үнэт цаасны анхдагч зах зээлийн арилжааны тооцоо</p>	<p>Үнэт цаасны хоёрдогч зах зээлийн арилжааны тооцоо</p>
 <p>893.7 тэрбум төгрөгийн хувьцааны арилжаа</p>	 <p>Нийт 252 удаагийн 213.8 тэрбум төгрөгийн арилжаа хийгдсэн.</p>
<p>Үнэт цаасны арилжаанд оролцогчид</p>	
 <p>56,313 удаа 49.1 сая төгрөг</p> <p>Дотоодын ААН</p>	 <p>252 удаагийн 178.6 тэрбум төгрөгийн хувьцааны арилжаа</p>
 <p>4,709 удаа 99.9 сая төгрөг</p> <p>Дотоодын ААН</p>	 <p>83 удаагийн 34.5 тэрбум төгрөгийн ЗГҮЦ-ны арилжаа</p>
 <p>3,565 удаа 7.0 сая төгрөг</p> <p>Гадаадын иргэн</p>	 <p>17 удаагийн 723.7 сая төгрөгийн компанийн бондын арилжаа хийгдсэн байна.</p>
 <p>1,955 удаа 89.2 сая төгрөг</p> <p>Гадаадын ААН</p>	

* Эх үүсвэр: “Арилжааны төлбөр тооцоо ХХК-ийн 2018 оны жилийн тайлан”, Арилжааны төлбөр тооцоо ТӨХХК, тоо мэдээлэл 2018 оны байдлаар.

Үнэт цаасны арилжааны тооцоо, төлбөрийн үйл ажиллагааны эрсдэлийн өнөөгийн түвшин

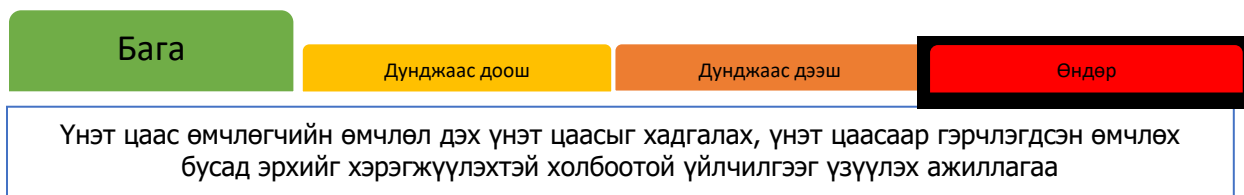
Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлалын оноо	Тайлбар
Салбарын хэмжээ	1.0	Өөрийгөө зохицуулах нэг байгууллага ажилладаг.
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	2.0	Шууд харилцагчтай харилцаж данс нээх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлдэггүй хэдий ч гишүүн байгууллагууддаа тавих хяналтыг сайн тавих шаардлагатай. Мөн үнэт цаасны бэлэглэл, өв залгамжлах болон тусгаарлах, чөлөөлөх зэрэг үйлчилгээг харилцагчид шууд үзүүлэхэд эрсдэл үүсэх магадлалтай
Гүйлгээ	3.0	Олон тооны, нийлбэр дүнгээр өндөр дүнтэй төлбөр тооцоог гүйцэтгэдэг хэдий ч зөвхөн гишүүн байгууллагуудын төлбөр тооцоог нэгдсэн системээр гүйцэтгэдэг
Харилцагч	2.0	Гадаад, дотоодын олон тооны харилцагч үйлчлүүлдэг хэдий ч хөрөнгө оруулагчидтай шууд харилцдаггүй
Хүргэх суваг	3.0	Харилцагчтай нүүр тулж харилцдаггүй хэдий ч үүнийг дүрэм журам гаргах, хэрэгжилтэд хналт тавих байдлаар хэрэгжүүлэх боломжтой.
Дундаж оноо	2.2	

Үр нөлөө	Үр нөлөөний оноо	Тайлбар
Санхүү – эдийн засгийн үр нөлөө	4.0	Санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө дундаас дээш. (хөрөнгийн зах зээлийн чухал оролцогч тал болдог, уг байгууллагын үйл ажиллагаа доголдсноор үнэт цаасны арилжаа бүхэлдээ доголдоно)
Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө	2.0	Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө дундаас доош (зөвхөн байгууллага ажиллаж байгаа, харилцагчид нь гишүүн байгууллагууд)
Дундаж оноо	3.0	

8.3.8. Кастодианы үйл ажиллагаа

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт – МУТС төрөлхийн эрсдэл

Кастодианы үйл ажиллагааны хувьд 2019 оны байдлаар Голомт банк, Худалдаа хөгжлийн банк, Хаан банк гэсэн 3 банк кастодиан банкны хэлбэрээр кастодианы үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж байна.

Кастодианы үйл ажиллагаа эрхлэгчид хянагчийн үүргийг гүйцэтгэх бөгөөд МУТС эрсдэлийн хувьд харилцагчийг таньж мэдэх, харилцагчдын хийж буй гүйлгээнд хяналт тавих нь чухал. Кастодиан банкны хувьд Монголбанк, Санхүүгийн мэдээллийн албанаас гаргасан журам, зөвлөмжийг дагаж мөрдөж ажиллавал эрсдэл багатай.

Кастодианы үйл ажиллагааны эрсдэлийн өнөөгийн түвшин

Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлалын оноо	Тайлбар
Салбарын хэмжээ	2.0	Цөөн тооны байгууллага ажилладаг (Арилжааны 3 банк кастодиан банкны үйл ажиллагаа эрхэлж байна).
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	4.0	Харилцагчийн мөнгөн хөрөнгө, үнэт цаасыг бенефициар өмчлөгч, эсхүл түүний итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийн удирдлагын дагуу удирдана.
Гүйлгээ	3.0	Гүйлгээний тоо олон, дүн өндөр байх магадлалтай хэдий ч одоогоор энэ төрлийн мэдээллийг авч хянах тогтолцоо бүрдээгүй байна
Харилцагч	4.0	Харилцагчдын тоо олон байх магадлалтай боловч одоогоор энэ төрлийн мэдээллийг авч хянах тогтолцоо бүрдээгүй байна
Хүргэх суваг	3.0	Харилцагчтай шууд нүүр тулж харилцахгүй байх боломжтой.
Дундаж оноо	3.2	

Үр нөлөө	Үр нөлөөний оноо	Тайлбар
Санхүү – эдийн засгийн үр нөлөө	3.0	Санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө дунд зэрэг. Үнэт цаасны арилжаанд оролцогчдын чухал харилцагч болдог.

Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө	4.0	Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө дунджаас дээш. Цэвэр харилцагчийн итгэл дээр тулгуурлан үйл ажиллагаа явуулна.
Дундаж оноо	3.5	

Эрсдэлийн түвшин	11.2
-------------------------	-------------

8.3.9. ҮЦ-ны арилжаа эрхлэх үйл ажиллагаа

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт – МУТС төрөлхийн эрсдэл

Үнэт цаас болон үүсмэл санхүүгийн хэрэгслийг нийтэд санал болгон худалдах, худалдан авахтай холбоотой гэрээ, хэлцэл байгуулах нөхцөлийг бүрдүүлж, үнэт цаасны арилжааг зохион байгуулах

Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн 69.2-т зааснаар үнэт цаасны арилжаа эрхлэх байгууллага буюу хөрөнгийн бирж нь үнэт цаасны зах зээл дэх Өөрийгөө зохицуулах байгууллага байна. Хуулийн 70.1.3-д Өөрийгөө зохицуулах байгууллага нь гишүүдийнхээ үйл ажиллагаанд баримтлах нийтлэг журам, мэргэжилтний ёс зүйн хэм хэмжээ, заавар зөвлөмжийг Хорооны танилцуулснаар баталж, хэрэгжилтийг хангуулах, гишүүдийн ёс зүйтэй холбоотой гомдол маргааныг шийдвэрлэх бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ гэж заасан байдаг. Иймээс хөрөнгийн бирж нь гишүүн байгууллагууд, ҮЦК-иудаар МУТСТ хууль, дүрэм журмын хэрэгжилтийг хангуулахад чухал оролцоотой байна. Мөн тэднийг холбогдох мэдээллээр хангах үүргийг хүлээнэ.

Үнэт цаасны арилжаа эрхлэх үйл ажиллагааг дараах 2 байгууллага хэрэгжүүлж байна. Үүнд:

1. Монголын хөрөнгийн бирж ТӨХК²⁰;
2. Монголын Үнэт цаасны бирж (МҮЦБ) ХК²¹.

Эдгээр байгууллага нь гишүүнчлэлийн журам, бүртгэлийн журам, хяналтын журам зэргээр дамжуулан үнэт цаасны тооцоо, төлбөрийн болон төвлөрсөн хадгаламжийн үйл ажиллагаагаар дамжуулан МУ үйл ажиллагаанд хяналт тавих боломжтой.

²⁰ <http://mse.mn/mn>

²¹ <https://www.msx.mn/>

Үнэт цаасны арилжаа эрхлэх үйл ажиллагааны эрсдэлийн өнөөгийн түвшин

Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлалын оноо	Тайлбар
Салбарын хэмжээ	2.0	Төрийн өмчийн 1 болон хувийн хаөрөнгө оруулалттай 1, нийт 2 үнэт цаасны арилжаа эрхлэх байгууллага үйл ажиллагаа явуулж байна.
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	1.0	Үнэт цаасны арилжааг зохион байгуулах үүрэгтэй бөгөөд МУТС үйл ажиллагаанд шууд оролцохгүй
Гүйлгээ	1.0	Гүйлгээг арилжааны төлбөр тооцооны байгууллагаар дамжуулан гүйцэтгэнэ.
Харилцагч	2.0	Харилцагчид нь гишүүн байгууллагууд байх бөгөөд тэдэнд тавих хяналтыг хангалттай түвшинд хэрэгжүүлснээр МУТС эрсдэлийг бууруулах боломжтой
Хүргэх суваг	2.0	Харилцагчид нь гишүүн байгууллагууд байх бөгөөд тэдэнд тавих хяналтыг хангалттай түвшинд хэрэгжүүлснээр МУТС эрсдэлийг бууруулах боломжтой
Дундаж оноо	1.6	

Үр нөлөө	Үр нөлөөний оноо	Тайлбар
Санхүү – эдийн засгийн үр нөлөө	3.0	Санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө дунд зэрэг. Бүх оролцогч талуудын уулзах цэг, холбогчийн үүргийг гүйцэтгэнэ.
Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө	3.0	Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө дунд зэрэг. Бүх оролцогч талуудын уулзах цэг, холбогчийн үүргийг гүйцэтгэнэ.
Дундаж оноо	3.0	

Эрсдэлийн түвшин	4.8
-------------------------	------------

8.3.10. Хөрөнгө оруулалтын сан

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт – МУТС төрөлхийн эрсдэл

Хөрөнгө оруулалтын менежментийн компанийн удирдлагаар Үнэт цаасны тухай хуулийн мэргэжлийн хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааг эрхлэх зорилгоор нийтээс, эсхүл хаалттай хүрээнд төвлөрүүлсэн хөрөнгийн сан

Хөрөнгө сангийн үйл ажиллагааг 2013 онд Монгол Улсын Их хурлаас баталсан Хөрөнгө оруулалтын сангийн тухай хуулиар зохицуулна. Уг хуулийн 5.2-д заасны дагуу Хамтын хөрөнгө оруулалтын сангийн үйл ажиллагаа нь Үнэт цаасны тухай хуульд заасан зохицуулалттай үйл ажиллагаанд хамаарах бол 5.3-д заасны дагуу хувийн хөрөнгө

оруулалтын үйл ажиллагаа нь Үнэт цаасны тухай хуульд заасан зохицуулалттай үйл ажиллагаанд хамаарахгүй. Иймээс энд зөвхөн Хамтын хөрөнгө оруулалтын сангийн үйл ажиллагааг хамруулан авч үзнэ.

Хөрөнгө оруулалтын сангийн тухай хуулийн 6.2.1-д заасны дагуу Хамтын хөрөнгө оруулалтын сан Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн 38.5-д заасан нээлттэй (үнэт цаасаа бусдад худалдахаар байнга санал болгож, эрэлтийн хэмжээгээр гаргадаг бөгөөд үнэт цаасаа эргүүлэн худалдан авах үүрэг хүлээдэг), эсхүл хаалттай (үүсгэн байгуулагчаас тогтоосон хөрөнгийн хэмжээнд багтаан нийтэд санал болгох хэлбэрээр үнэт цаас гаргаж, зах зээлийн үнээр худалддаг, өөрийн гаргасан үнэт цаасыг эргүүлэн худалдан авах үүрэг хүлээдэггүй буюу хаалттай) төрөлтэй байна.

Хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1-д заасны дагуу хөрөнгө оруулалтын санд иргэн, хуулийн этгээд хөрөнгө оруулалт хийж болох бөгөөд 8.2.1-д заасны дагуу хамтын хөрөнгө оруулалтын санд зөвхөн мөнгөн хөрөнгөөр хөрөнгө оруулж болно. Хамтын хөрөнгө оруулалтын санд ямар ч этгээд мөнгөн хөрөнгөөр хөрөнгө оруулж болох учраас **хөрөнгө оруулалтын санд хөрөнгө оруулагчийг оруулахдаа хөрөнгө оруулагч-харилцагчийг таньж мэдэх, эцсийн өмчлөгчийг тогтоох үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхдээ тусгайлан хандах шаардлагатай.** Хуулийн 8.4-д “Хөрөнгө оруулалтын санд оруулах хөрөнгө нь өмчлөх эрхийн зөрчилгүй, аливаа үүргийн гүйцэтгэлийг хангах үүрэг хүлээгээгүй байна” гэж заасан хэдий ч орлогын эх үүсвэрийн талаар заагаагүй учраас МУ эрсдэл өндөр байна.

Хөрөнгө оруулалтын сангийн тухай хуулийн 14.1-д заасны дагуу хөрөнгө оруулалтын санг зөвхөн хөрөнгө хөрөнгө оруулалтын менежментийн үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл бүхий хуулийн этгээд үүсгэн байгуулах бөгөөд хөрөнгө оруулалтын сангийн үйл ажиллагааг хөрөнгө оруулалтын менежментийн компани хэрэгжүүлэх учраас харилцагч, бүтээгдэхүүн үйлчилгээ, тэдгээрийг хүргэх арга хэлбэр, газар зүйн байршлын эрсдэлийн хүчин зүйлсийг хөрөнгө оруулалтын менежментийн компанитай холбон авч үзэх шаардлагатай.

Үйл ажиллагааны үндсэн үзүүлэлтүүд

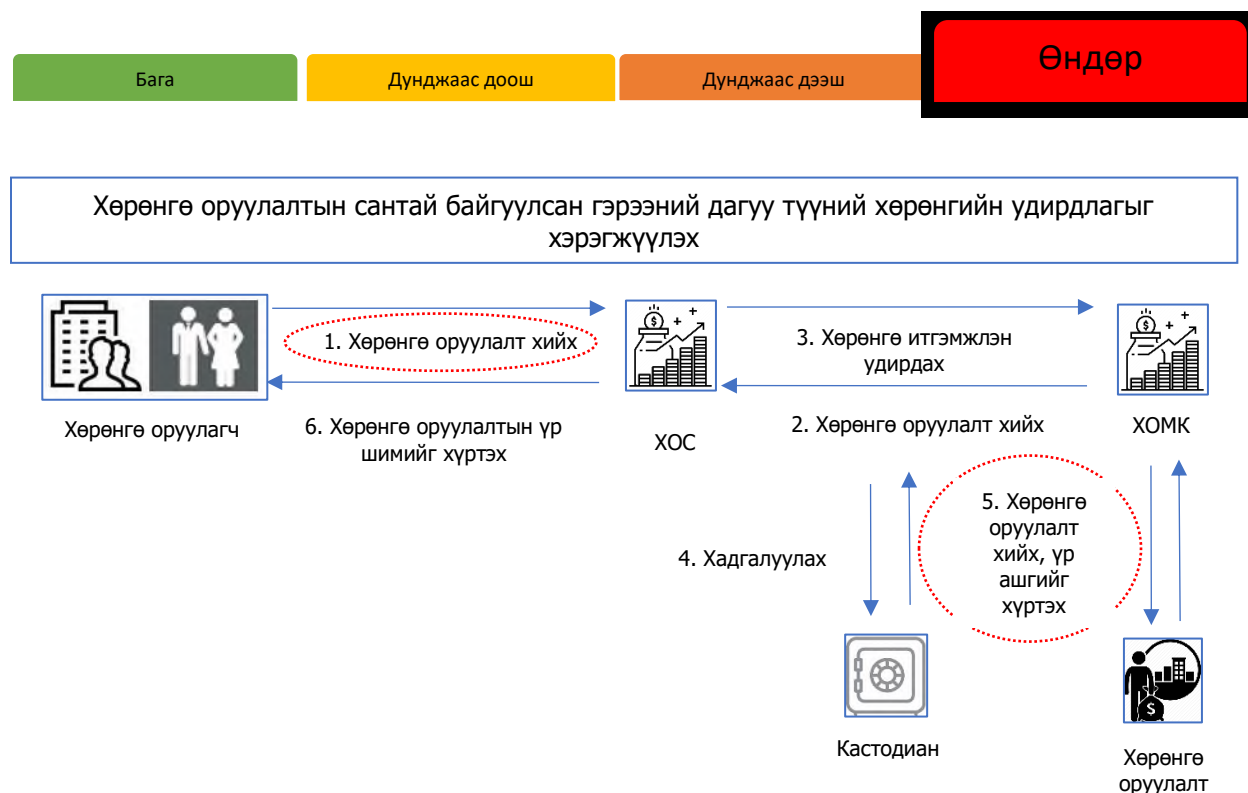

* Эх үүсвэр: Зохицуулалттай этгээдийн тусгай зөвшөөрлийн цахим систем. 2019 оны 3 дугаар улирлын эцсийн байдлаар.

8.3.11. Хөрөнгө оруулалтын менежментийн компани

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт – МУТС төрөлхийн эрсдэл

Хөрөнгө оруулалтын сан, хөрөнгө оруулалтын менежментийн компанийн хувьд хөрөнгө оруулагчтай гэрээ байгуулах (1) шатанд харилцагчийг таньж мэдэхэд тусгайлан хяналт тавих хэрэгтэй. Үүнд: улс төрд нөлөө бүхий этгээд (УТНБЭ), МУТСТ чиг үүрэг бүхий олон улсын байгууллагаас МУТСТ хяналтын хангалтгүй тогтолцоотой гэж тодорхойлсон улсын иргэн болон ААНБ, НҮБАЗ-ийн хориг арга хэмжээний жагсаалтад орсон хүн, хуулийн этгээд, бүлэг нэгдэл эсэхийг нягтлах шаардлагатай. Түүнчлэн өндөр болон дундаж эрсдэлтэй гэж тодорхойлсон суурь гэмт хэрэгт холбогдож байсан эсэх эсвэл тэдгээртэй холбоотой ажил, үйл ажиллагаа эрхэлдэг эсэхийг шалгах хэрэгтэй.

Хөрөнгө оруулалтын сангийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1-д заасны дагуу хөрөнгө оруулалтын санд иргэн, хуулийн этгээд хөрөнгө оруулалт хийж болох бөгөөд 8.2.1-д заасны дагуу хамтын хөрөнгө оруулалтын санд зөвхөн мөнгөн хөрөнгөөр хөрөнгө оруулж болно. Хамтын хөрөнгө оруулалтын санд ямар ч этгээд мөнгөн хөрөнгөөр хөрөнгө оруулж болох учраас **хөрөнгө оруулалтын санд хөрөнгө оруулагчийг оруулахдаа хөрөнгө оруулагч-харилцагчийг таньж мэдэх, эцсийн өмчлөгчийг тогтоох үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхдээ тусгайлан хандах шаардлагатай.** Хуулийн 8.4-д “Хөрөнгө оруулалтын санд оруулах хөрөнгө нь өмчлөх эрхийн зөрчилгүй, аливаа үүргийн

гүйцэтгэлийг хангах үүрэг хүлээгээгүй байна” гэж заасан хэдий ч орлогын эх үүсвэрийн талаар заагаагүй учраас МУ эрсдэл өндөр байна.

Хөрөнгө оруулалтын менежментийн компани (ХОМК) хөрөнгө оруулалтын сангийн хөрөнгийг удирдах, хөрөнгө оруулалт хийх (5) шатанд мөн харилцагч буюу хөрөнгө оруулалтыг хүлээн авагч талтай холбоотой болон хөрөнгө оруулалтын хэлбэр, төрлөөс шалтгаалсан эрсдэл үүсэх талтай.

Хөрөнгө оруулалтын менежментийн компанийн үйл ажиллагаан дахь төрөлхийн эрсдэлийн хүчин зүйлс

Эмзэг байдлын үзүүлэлт	Эрсдэлийг нэмэгдүүлэх хүчин зүйлс	Эрсдэлийг бууруулах хүчин зүйлс
 <p>Харилцагч</p>	<ul style="list-style-type: none"> Хөрөнгө мөнгөтэй, нөлөө бүхий харилцагчид (wealthy and powerful clients). Ийм төрлийн харилцагчид шаардлагатай баримт бичиг, тайлбарыг өгөх дургүй эсвэл дурамжхан байх талтай. Харилцагч нь улс төр, эдийн засгийн нөлөө ихтэй, эсвэл байсан УТНБЭ бол нөхцөл байдал улам хүндэрнэ. Олон тооны нарийн төвөгтэй данстай харилцагчид. Хөрөнгө мөнгөтэй харилцагчид нь нэгээс олон тооны улс оронд нэг компани эсвэл нэгдэл дотроо эсвэл өөр өөр компанид олон данстай байдаг. 	<ul style="list-style-type: none"> Харилцагчдыг шууд таньж мэдэх боломжтой Цөөн тооны эсвэл энгийн тодорхой харилцагчид үйлчлүүлдэг
 <p>Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ</p>	<ul style="list-style-type: none"> Нууцлалын шаардлага. Хөрөнгө оруулагч нарын бизнесийн нөхцөл байдалд тусгайлсан шалгалт хийх боловч харилцагчийн мэдээллийн нууцлалыг хадгалах шаардлагаас шалтгаалж эрсдэл үүэх талтай. Нуун далдлах. Офшор дансны зэрэг үйлчилгээг ашиглах, халхавч компани зэрэг бүтэцтэй байх нь эцсийн өмчлөгчийг олж тогтооход ноцтой хүндрэл учруулна. Банкны нууцлалыг хуулиар хамгаалсан улс орноос гаралтай байх. Банкны харилцагчдын мэдээллийн нууцлалыг тухайн улс орны хуулиар хамгаалдаг улс орноос гаралтай хөрөнгийг удирдахад харилцагч, эцсийн 	<ul style="list-style-type: none"> Бага дүнтэй хөрөнгө оруулалтын хэмжээг санал болгодог Хөрвөх чадвар бага, хатуу нөхцөлтэй

	<p>өмчлөгчийг таньж мэдэх, тогтооход хүндрэл үүснэ.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Авлига өргөн тархсан улс орноос гаралтай байх. • Хөрөнгийн хөдөлгөөн. Хөрөнгийн урсгал нь өндөр дүнтэй, богино хугацаанд бусад улс орон, бүс нутгаар дамжин хийгдэж байгаа тохиолдолд хууль сахиулах байгууллага нь олж илрүүлэхээс өмнө хууль бус хөрөнгийг нуун далдалж байх талтай. • Төвлөрсөн данс ашиглах. Олон харилцагчийн дундах нэг дансыг ашиглан хөрөнгийг цуглуулж байгаа угагдсан мөнгийг нууж байх магадлалтай. 	
 <p>Хүргэх арга, хэлбэр</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Хөрөнгө оруулагчдын материалыг онлайн аргаар хүлээн авч шийдвэрлэдэг • Хөрөнгө оруулалтыг бэлэн мөнгөөр хийхийг зөвшөөрдөг • Зуучлагч нараар дамжуулан хөрөнгө оруулагчидтай холбогддог 	<ul style="list-style-type: none"> • Харилцагчийг таньж мэдэх үйл ажиллагааг нүүр тулан тогтмол гүйцэтгэдэг • Харилцагчтай шууд харилцдаг • Хөрөнгө оруулалтыг зөвхөн банкны дансаар дамжуулан хийдэг • Зуучлагч нараар дамжуулан хөрөнгө оруулагчидтай холбогддог
 <p>Газар зүйн байршил</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Өөр улс, орон нутагт үйл ажиллагаа явуулдаг • Салбар, төлөөлөгчийн газраар дамжуулан үйл ажиллагаа явуулдаг • Эдийн засгийн чөлөөт болон хилийн бүс эсвэл хяналтын тогтолцоо сул, суурь гэмт хэрэг гарах эрсдэл өндөртэй байршилд үйл ажиллагаа явуулдаг 	<ul style="list-style-type: none"> • Хяналтыг хэрэгжүүлж буй байгууллагатай нэг улс, орон нутагт үйл ажиллагаа явуулдаг • Салбар, төлөөлөгчийн газар байхгүй
 <p>Бүтэц, зохион байгуулалт</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Сангийн эцсийн өмчлөгчид нь УТНБЭ болон бусад эрсдэлтэй өмчлөгчдөөс бүрддэг • Итгэлцлийн үйлчилгээ болон бусад хэлбэрээр хөрөнгө татан төвлөрүүлдэг • Маркетингийн үйл ажиллагааг идэвхтэй хэрэгжүүлдэг • Жижиг байгууллага дахь МУТС эрсдэлийн талаарх ойлголт сул байж болно • Хүний нөөц дутагдалтай, хүний нөөцийн хөдөлгөөн ихтэй. 	<ul style="list-style-type: none"> • Сангийн эцсийн өмчлөгчдөд УТНБЭ болон бусад эрсдэлтэй этгээд байхгүй • Эцсийн өмчлөгчдөд шаардлага, хязгаар тавьдаг, эцсийн өмчлөгчдийг олж тогтооход хялбар • Дүрмийн сангийн шаардлага, хэмжээ бага • Маркетингийн үйл ажиллагааг хууль тогтоомжоор хязгаарладаг

 <p>Зохицуулалт</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Салбар, тухайн үйл ажиллагааг зохицуулах зохицуулалт сул эсвэл байхгүй • Төлбөр тооцоо, бүртгэлийг хянах үүрэг бүхий байгууллага байхгүй эсвэл үйл ажиллагаа нь доголдолтой 	<ul style="list-style-type: none"> • Салбар, тухайн үйл ажиллагааг зохицуулах зохицуулалт сул эсвэл байхгүй • Төлбөр тооцоо, бүртгэлийг хянах үүрэг бүхий байгууллага нь үр дүнтэй ажилладаг
 <p>Комплеанс</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Зээлийн эдийн засагч нарын ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалтгүй • ББСБ-ын дотоод хяналтын тогтолцоо сул эсвэл байхгүй • Хяналт шалгалтад хамрагдаж байгаагүй • Тайлан мэдээлэл ирүүлэхгүй байх, хоцроох, тайлан мэдээллийг будилуулах, буруу гаргаж өгөх зэрэг зөрчил гаргаж байсан • Татвараас зайлсхийх, зохион байгуулалттай гэмт хэрэгт оролцож байсан түүхтэй 	<ul style="list-style-type: none"> • МУТС эрсдэлийн талаарх зээлийн эдийн засагч нарын ойлголт, мэдлэг, хандлага хангалттай • ББСБ-ын дотоод хяналтын тогтолцоог үр дүнтэй хэрэгжүүлдэг • Хяналт шалгалтад хамрагдаж байсан, зөрчил дутагдал гаргаж байгаагүй • Тайлан мэдээллийг тогтмол ирүүлдэг, зөрчил дутагдал гаргаж байгаагүй • Татварын хууль тогтоомжийг бүрэн хэрэгжүүлдэг, зохион байгуулалттай гэмт хэрэгт оролцож байгаагүй

Хөрөнгө оруулалтын менежментийн компанийн үйл ажиллагааны үндсэн үзүүлэлтүүд

 <p>21 хөрөнгө оруулалтын менежментийн компани</p>	 <p>14.4 тэрбум төгрөг хөрөнгө оруулалтын санд хувь нийлүүлсэн хөрөнгө</p>
--	--

* Эх үүсвэр: Зохицуулалттай этгээдийн тусгай зөвшөөрлийн цахим систем. 2019 оны 3 дугаар улирлын эцсийн байдлаар.

Хөрөнгө оруулалтын менежментийн компанийн үйл ажиллагааны үйл ажиллагааны эрсдэлийн өнөөгийн түвшин

Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлалын оноо	Тайлбар
Салбарын хэмжээ	4.0	21 хөрөнгө оруулалтын менежментийн компани тусгай зөвшөөрөл авсан байгаа хэдий ч үйл ажиллагаа нь төдийлөн идэвхжээгүй байна.
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	4.0	ХОМК-уудын үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл хангалтгүй. Одоогоор үйл ажиллагаа явуулж байгаа ХОМК-ууд ихэвчлэн үл хөдлөх хөрөнгийн хөрөнгө оруулалтын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байна.
Гүйлгээ	3.0	Гүйлгээний тоо цөөн боловч өндөр дүнтэй.
Харилцагч	4.0	Харилцагчид цөөн тооны хөрөнгө ихтэй харилцагчид байдаг.
Хүргэх суваг	1.0	Харилцагчтай шууд нүүр тулж харилцдаг.
Дундаж оноо	3.2	

Үр нөлөө	Үр нөлөөний оноо	Тайлбар
Санхүү – эдийн засгийн үр нөлөө	3.0	Санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө дунд зэрэг. ХОС, ХОМК-ийн үйл ажиллагаа сүүлийн жилүүдэд идэвхжиж эхэлж байгаа хэдий ч үйл ажиллагааны цар хүрээ бага. Гэсэн хэдий ч хөрөнгийн зах зээлийн хөгжилд чухал нөлөөтэй.
Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө	3.0	Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө дунд зэрэг. Одоогоор энэ төрлийн үйл ажиллагааны эрчим сул байгаа ч цаашид энэ төрлийн үйл ажиллагаа идэвхижиж, хөрөнгийн зах зээлийн хөгжилд хувь нэмрээ оруулахад сөрөг нөлөөтэй.
Дундаж оноо	3.0	

Эрсдэлийн түвшин	9.6
-------------------------	------------

8.3.12. Санхүүжих чадавхын зэрэглэл тогтоох үйл ажиллагаа

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт – МУТС төрөлхийн эрсдэл

Бага	Дунджаас доош	Дунджаас дээш	Өндөр
Үнэт цаас гаргагчийн санхүүжих чадавхын зэрэглэлийг тусгайлан боловсруулсан аргачлалд үндэслэн тогтоох хөндлөнгийн, хараат бус ажиллагаа			

Одоогоор үнэт цаас гаргагчийн санхүүжих чадавхын зэрэглэл тогтоох чиглэлээр тусгай зөвшөөрөл авсан, үйл ажиллагаа явуулж байгаа этгээд байхгүй.

Үнэт цаас гаргагчийн санхүүжих чадавхын зэрэглэл тогтоох үйлчилгээний хувьд “хаалгачийн” үүрэг гүйцэтгэх бөгөөд энэ үүргээ биелүүлэхгүй байх буюу харилцагчид үндэслэлгүй дүгнэлт, зөвлөмж өгөх үйлдэхүй, МУТС-тэй холбоотой зөрчил дутагдлыг мэдсээр байж нуун дарагдуулах эс үйлдэхүйн эрсдэл үүсэх магадлалтай. Үүнийг зохицуулахын тулд зөвлөх үйлчилгээний мэргэжлийн ёс зүйн дүрэм, журмыг боловсруулан, хэрэгжүүлж ажиллах хэрэгтэй. Мөн Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай, Аудитын тухай, Хөрөнгийн үнэлгээний тухай зэрэг үндэсний хууль тогтоомжийг удирдлага болгох хэрэгтэй.

Санхүүжих чадавхын зэрэглэл тогтоох үйл ажиллагааны үйл ажиллагааны эрсдэлийн өнөөгийн түвшин

Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлалын оноо	Тайлбар
Салбарын хэмжээ	1.0	Одоогоор энэ төрлийн үйлчилгээ үзүүлэхээр тусгай зөвшөөрөл авсан байгууллага байхгүй.
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	1.0	МУТС-д шууд ашиглагддаггүй.
Гүйлгээ	1.0	МУТС-д шууд ашиглагддаггүй.
Харилцагч	1.0	МУТС-д шууд ашиглагддаггүй.
Хүргэх суваг	1.0	МУТС-д шууд ашиглагддаггүй.
Дундаж оноо	1.0	

Үр нөлөө	Үр нөлөөний оноо	Тайлбар
Санхүү – эдийн засгийн үр нөлөө	2.0	Санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө дундаас доош. Одоогоор үйлчилгээ үзүүлэхээр тусгай зөвшөөрөл авсан байгууллага байхгүй хэдий ч ҮЦЗЗ-ийн хөгжилд чухал ач холбогдолтой.
Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө	2.0	Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө дундаас доош Одоогоор үйлчилгээ үзүүлэхээр тусгай зөвшөөрөл авсан байгууллага байхгүй хэдий ч ҮЦЗЗ-ийн хөгжилд чухал ач холбогдолтой.
Дундаж оноо	2.0	

Эрсдэлийн түвшин	2.0
-------------------------	------------

8.3.13. ҮЦЗЗ-д оролцогчид хууль зүйн, хөрөнгийн үнэлгээний, аудитын зөвлөгөө өгөх үйл ажиллагаа

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт – МУТС төрөлхийн эрсдэл

МУТСТ тухай Монгол Улсын хуулийн 4.1.9-д заасны дагуу хууль зүйн, хөрөнгийн үнэлгээний, аудитын зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэгч нь харилцагчийн нэрийн өмнөөс дараах ажиллагааг хийсэн бол хуулийн дагуу МэҮЭ болох бөгөөд МэҮЭ-ийн хүлээх бүх үүрэг хариуцлагыг хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. Үүнд:

- Үл хөдлөх хөрөнгө худалдах, худалдан авах;
- Харилцагчийн хөрөнгийг удирдах;
- Банкны, хадгаламжийн, үнэт цаасны дансыг удирдах;
- Компанийг үүсгэн байгуулах, түүний үйл ажиллагааг явуулах, удирдахад зориулан хөрөнгө татах, бүрдүүлэхийг зохион байгуулах;
- Хуулийн этгээдийг үүсгэн байгуулах, түүний үйл ажиллагааг явуулах, удирдах, эсхүл хэлцлийн үндсэн дээр аливаа тодорхой үйл ажиллагааг явуулах, удирдах, эсхүл аж ахуйн нэгжийг худалдах, худалдан авах.

Энэ тохиолдолд МУТСТ тухай хуулийн 19.1-д “хуулийн 4.1.9-д заасан этгээд энэ хуулиар хүлээсэн үүргээ хэрхэн биелүүлж байгаад хяналт тавих, хэрэгжилтийг хангуулах ажлыг тухайн төрлийн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрөл олгох, хяналт тавих эрх бүхий байгууллага эрсдэлд суурилсан хэлбэрээр тус тус хэрэгжүүлнэ” гэж заасны дагуу СЗХ-ноос хяналт тавих, хэрэгжилтийг хангуулах ажлыг зохион байгуулна.

ҮЦЗЗ-д оролцогчид хууль зүйн, хөрөнгийн үнэлгээний, аудитын зөвлөх үйлчилгээний хувьд “хаалгачийн” үүрэг гүйцэтгэх бөгөөд энэ үүргээ биелүүлэхгүй байх буюу харилцагчид үндэслэлгүй дүгнэлт, зөвлөмж өгөх үйлдэхүй, МУТС-тэй холбоотой зөрчил дутагдлыг мэдсээр байж нуун дарагдуулах эс үйлдэхүйн эрсдэл үүсэх магадлалтай. Үүнийг зохицуулахын тулд зөвлөх үйлчилгээний мэргэжлийн ёс зүйн дүрэм, журмыг боловсруулан, хэрэгжүүлж ажиллах хэрэгтэй. Мөн Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай, Аудитын тухай, Хөрөнгийн үнэлгээний тухай, Татварын мэргэшсэн зөвлөх үйлчилгээний тухай зэрэг үндэсний хууль тогтоомжийг удирдлага болгох хэрэгтэй.

ҮЦЗЗ-д оролцогчид хууль зүйн, хөрөнгийн үнэлгээний, аудитын зөвлөгөө өгөх үйл ажиллагааны үндсэн үзүүлэлтүүд

 <p>23 Өмгөөлөл, хууль зүйн зөвлөгөө өгөх*</p>	 <p>63 Аудитын компани*</p>	 <p>9 Хөрөнгийн үнэлгээ*</p>
--	---	--

* Эх үүсвэр: Зохицуулалттай этгээдийн тусгай зөвшөөрлийн цахим систем. 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар.

ҮЦЗЗ-д оролцогчид хууль зүйн, хөрөнгийн үнэлгээний, аудитын зөвлөгөө өгөх үйл ажиллагааны эрсдэлийн өнөөгийн түвшин

Эрсдэлийн хүчин зүйлс	Магадлалын оноо	Тайлбар
Салбарын хэмжээ	2.0	Энэ чиглэлд нийт 95 хуулийн этгээд үйл ажиллагаа явуулж байна.
Бүтээгдэхүүн үйлчилгээ	1.0	МУТС-д шууд ашиглагддаггүй.
Гүйлгээ	1.0	МУТС-д шууд ашиглагддаггүй.
Харилцагч	1.0	Харилцагчид ҮЦЗЗ-д оролцогч мэргэжлийн байгууллагууд
Хүргэх суваг	1.0	Харилцагчтай шууд нүүр тулж харилцдаг
Дундаж оноо	1.2	

Үр нөлөө	Үр нөлөөний оноо	Тайлбар
Санхүү – эдийн засгийн үр нөлөө	2.0	Санхүү-эдийн засгийн үр нөлөө дундаас доош. Зөвлөгөө, үнэлгээний үр дүн ҮЦЗЗ-ийн цаашдын үйл ажиллагаанд нөлөөгөө үзүүлнэ.
Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө	2.0	Нэр хүнд – итгэлцлийн үр нөлөө дундаас доош. ҮЦЗЗ-д оролцох итгэлийг хамгаална
Дундаж оноо	2.0	

Эрсдэлийн түвшин	2.4
-------------------------	------------